

Lasten 7

Mitäs me tehtiinkään...

Ylä-Pirkanmaan lastensuojelun kehittämishanke 2006 – 2008

Hankeraportti

Hanna Juhola ja Minna Nurminen

SISÄLLYSLUETTELO

OSA 1 HANKKEEN TAVOITTEET JA ARVIOINTI

1. Johdanto	6
2. Hankkeen taustaa	7
3. Hankkeen organisoituminen	7
3.1. Ohjausryhmä	8
3.2. Projektiryhmä	8
4. Hankkeen tavoitteet	9
4.1. Lastensuojelun sosiaalityön tavoitteet hankesuunnitelmassa	9
4.2. Lastensuojelun avohuollon perhetyön tavoitteet hankesuunnitelmassa	9
5. Hankkeen arviointi ja tavoitteiden saavuttaminen	10
5.1. Yleisarviointia hanketyöskentelystä	10
5.2. Tavoitteiden saavuttaminen	13
5.2.1. Lastensuojelun perhetyön kehittäminen	13
5.2.2. Lastensuojelun sosiaalityön erityisosaamisen kehittäminen	15
5.2.3. Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen	17
5.2.4. Psykososiaalisten palveluiden kehittäminen	18
6. Kehittämisen mahdollisuudet ja haasteet	19
7. Mitä jatkossa?	20

OSA 2 HANKKEESSA TOTEUTETTUA

8. Hankkeen toimintatavat	24
8.1. Työpari- ja konsultatiivinen työ	24
8.1.1. Seutusosiaalityöntekijä	24
8.1.2. Perhetyön kehittäjä-palveluohjaaja	25
8.2. Seututapaamiset	26
8.2.1. Sosiaalityöntekijät	26
8.2.2. Lastenvalvojat	27
8.2.3. Perhetyöntekijät	27
8.2.4. Kasvatus- ja perheneuvola	28

8.3. Koulutukset.....	30
8.3.1. Onko lapsi turvassa?	30
8.3.2. Lapsilähtöinen työskentely	30
8.3.3. Masennuksen itsehoitoryhmän ohjaajakoulutus.....	30
8.3.4. Perhetyöntekijöiden mielenterveystyön koulutus	31
8.3.5. Lastensuojelulaki	31
8.3.6. Working Model of Child Interview - koulutus	32
8.3.7. Kriisi- ja traumakoulutus	32
8.3.8. Lapsen havainnointi.....	33
8.3.9. Moniammatillisen työn juridiset reunaehdot	33
8.3.10. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	33
8.4. Lautakuntavierailut.....	33
8.5. Psykososiaalisten palveluiden kehittäminen	33
8.5.1. Lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen malli	33
8.5.2. Parisuhdetyöryhmä.....	34
8.5.3. Ennaltaehkäisevän lasten suojelun työryhmä	35
8.5.4. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin suunnitelma (Lsl 12 §)	36
8.6. Organisaatiomuutokset.....	36
8.7. Tiedottaminen.....	37
8.8. Muu toiminta	38
9. Käyttä pidempää	39
9.1. Lastensuojelun sosiaalityö	39
9.1.1. Lastensuojeluprosessin mallintaminen.....	39
9.1.2. Lastensuojelutarpeen selvittäminen	41
9.1.3. Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta	42
9.1.4. Selvitysprosessi huoltoriidassa.....	43
9.1.5. Sijaishuoltorekisteri.....	44
9.2. Lastensuojelun avohuollon perhetyö	45
9.2.1. Perhetyön prosessin mallintaminen.....	45
9.2.2. Esite ja lomakkeet.....	46
9.2.3. Dokumentointi.....	47
9.2.4. Tilastointi.....	48
9.2.5. Perhetyön käsikirja	48
9.2.6. Perhetyön ” työkalupakki”	49
Lähteet	49
Liitteet.....	50
Liite 1 Koulutuspalautekaavake	50
Liite 2 Väliarviointikaavake.....	51
Liite 3 Loppuarviointikaavake sosiaalityöntekijät.....	52

Kaavioluettelo

Kaavio 1. Mistä työntekijät saavat avun hankkeen jälkeen	s. 11
Kaavio 2. Työskentelytavan muuttuminen hankkeen myötä	s. 12
Kaavio 3. Toimintatapojen pysyvyyden takaavat asiat	s. 13
Kaavio 4. Mitä uutta perhetyöhön?	s. 14
Kaavio 5. Perustelut perhetyön kehittäjän tarpeelle jatkossa	s. 15
Kaavio 6. Seututapaamisista saatu hyöty oman työn kannalta	s. 16
Kaavio 7. Perustelut seutusosiaalityöntekijän tarpeelle jatkossa	s. 17
Kaavio 8. Suunnitelmallisen työskentelyn näkyminen	s. 20
Kaavio 9. Koen pystyväni toteuttamaan lain vaatimukset työssäni	s. 21
Kaavio 10. Oman työn kehittäminen jatkossa	s. 23
Kaavio 11. Seutusosiaalityöntekijän työajan jakautuminen	s. 24
Kaavio 12. Seutusosiaalityöntekijän asiakastyön jakautuminen kunnittain	s. 25
Kaavio 13. Perhetyön kehittäjä-palveluohjaajan työajan jakautuminen	s. 26
Kaavio 14. Kasvatus- ja perheneuvolan työntekijöiden työajan jakautuminen	s. 28
Kaavio 15. Kasvatus- ja perheneuvolan asiakaskäynnit tyypeittäin	s. 29
Kaavio 16. Kasvatus- ja perheneuvolan asiakastyö	s. 29
Kaavio 17. Lastensuojelulakikoulutuksessa opitut asiat	s. 31
Kaavio 18. WMCI-koulutuksessa opitun hyödyntäminen omassa työssä	s. 32
Kaavio 19. Tiedän missä tilanteissa minun tulee tehdä lastensuojeluilmoitus	s. 34

Kuvaluettelo

Kuva 1. Lastensuojeluprosessin kuvaus	s. 39
Kuva 2. Lastensuojelutarpeen selvityksen prosessi	s. 41
Kuva 3. Selvitysprosessin kuvaus huoltoriidassa	s. 43
Kuva 4. Lastensuojelun avohuollon perhetyön prosessi	s. 45

OSA 1 HANKKEEN TAVOITTEET JA ARVIOINTI

1. Johdanto

Ylä-Pirkanmaan lastensuojelun kehittämishankkeen hankeraportti koostuu kahdesta osasta, joista ensimmäinen osa käsittelee hankkeen tavoitteita ja niiden toteutumisen arviointia. Toisessa osassa on kuvattu hankkeen toimintatavat ja hankkeessa kehitetyt toimintamallit ja materiaalit.

Ensimmäisessä osassa on kuvattu hankkeen tausta, organisoituminen, sekä yleiset että erikseen hankesuunnitelmassa lastensuojelun sosiaalityöhön ja perhetyöhön tarkennetut tavoitteet ja niiden toteutuminen. Hanketta on arvioitu ohjausryhmän jäsenille, sosiaali-/perusturvajohtajille, sosiaalityöntekijöille, perhetyöntekijöille ja kasvatus- ja perheneuvolan työntekijöille suunnatulla kyselylomakkeella. Kyselyssä pyydettiin arvioimaan sekä hankkeen yleistä toimintaa että hankkeen tavoitteiden toteutumista. Lisäksi ensimmäisessä osassa on kuvattu hankkeeseen vaikuttaneita kehittämisen mahdollisuuksia ja haasteita. Mitä jatkossa? – luvussa on kuvattu kaksi teesiä; Teesi 1: Suunnitelmallisuus ja lain toteuttaminen työssä ja Teesi 2: Oman työn kehittäminen.

Toinen osa koostuu kahdesta luvusta; Hankkeen toimintatavat ja Kättä pidempää. Toimintatavoista on kuvattu muun muassa työpari- ja konsultatiivinen työ, seututapaamiset, koulutukset ja psykososiaalisten palveluiden kehittäminen. Kättä pidempää – luvussa on tarkemmat tiedot hankkeessa lastensuojelun sosiaalityöhön ja perhetyöhön kehitetyt toimintamallit ja materiaalit.

Hankkeen päättyessä haluamme erityisesti kiittää sosiaalityöntekijöitä ja perhetyöntekijöitä sekä kasvatus- ja perheneuvolan työntekijöitä, jotka ovat aktiivisesti osallistuneet kehittämiseen työkiireistään huolimatta. Kiitokset myös sosiaali-/perusturvajohtajille sekä ohjausryhmän jäsenille, jotka ovat mahdollistaneet hankkeen toteuttamisen. Haluamme myös kiittää Ritva Alkiota, Hanna Harju - Virtasta sekä Pia Lahtista, jotka ovat olleet tukenamme arkisessa kehittämis- ja hanketyössä. Lopuksi erityiskiitos Marianne Aalto - Siirrolle, joka on tehnyt hankkeen taustatyön ja ollut apunamme niin hankkeen arvioinnissa kuin hankeraportin kirjoittamisessa.

Hanke vaikenee ja sähköpostimme lakkaavat juoksemasta ja tukkimasta työntekijöiden postilaatikoita!

Aurinkoisena syyskuun päivänä vuonna 2008 Orivedellä

Hanna Juhola ja Minna Nurminen

2. Hankkeen taustaa

Ylä-Pirkanmaalla oli Länsi-Suomen lääninhallituksen rahoittama Ylä-Pirkanmaan hyvinvointikehittäjähanke vuosina 2004 - 2005. Hankkeessa kartoitettiin eräiden sosiaalipalvelujen järjestämisestä seutuyhteistyönä sekä aloitettiin konkreettisia yhteistyön muotoja. Hyvinvointikehittäjähankeessa löydettiin yhteinen intressi ja tahtotila hakea rahoitusta Ylä-Pirkanmaan alueen yhteiselle lastensuojelun sosiaalityön ja perhetyön kehittämistyölle.

Ylä-Pirkanmaan lastensuojelun kehittämishanke on jatkoa Ylä-Pirkanmaan hyvinvointikehittäjähankeelle, jonka aikana tehtiin tulevan hankkeen tausta- ja selvitystyö. Selvitys tehtiin haastatteleamalla sidosryhmiä, tekemällä lomakekyselyjen pohjalta SWOT – analyysi sekä etsimällä tilastollisia faktoja Sotkanetistä, lastensuojelun suurten kustannusten tasausjärjestelmästä sekä tekemällä erilaisia tarkentavia lomakekyselyitä sosiaalityöntekijöille. Tämän analyysin pohjalta nostettiin esille keskeiset kehittämistarpeet, joihin lastensuojelun kehittämishankkeen aikana pyrittiin vastaamaan sekä tehtiin hankesuunnitelma ja -hakemus.

Ylä-Pirkanmaan lastensuojelun kehittämishanke on saanut rahoituksensa osana sosiaalialan kehittämishankkeen (2003 – 2007) lastensuojelun kehittämissuunnitelmaa. Sosiaalialan kehittämishankkeella johdettiin koko valtakunnan kattavaa sosiaalipalvelujen uudistusta. Hanke toimeenpani valtioneuvoston periaatepäätöstä sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi. Sosiaalialan kehittämishankkeen tavoitteena oli turvata palvelujen saatavuus kaikkialla Suomessa. Tavoitteeseen pyrittiin

- uudistamalla lainsäädäntöä
- uudistamalla palvelurakenteita ja toimintakäytäntöjä
- turvaamalla henkilöstön osaaminen ja riittävyys
- vahvistamalla kuntien rahoitusta ja
- kannustamalla kuntia tekemään kestäviä uudistuksia sosiaalipalveluissa.

Ylä-Pirkanmaan lastensuojelun kehittämishankkeen kokonaiskustannus oli 299 977 euroa, josta valtion osuus 224 982 euroa ja kuntien yhteinen osuus 74 995 euroa. Juupajoen osuus kokonaiskustannuksista oli 3,9 %, Kurun 4,7 %, Mäntän 11,3 %, Oriveden 47,3 %, Ruoveden 9,4 %, Vilppulan 9,7 % ja Virtain 13,7 %. Prosenttiosuuksien perustana on asukasluku, mutta Oriveden suuri osuus johtuu siitä, että Orivedellä on eniten perhetyöntekijöitä ja perhetyön kehittäjäpalveluohjaajan työstä ¾ on Orivedelle tehtävää työtä.

Hankkeen työnimeksi tuli Lasten 7-hanke ja hallinnoijakuntana toimi Orivesi. Hankkeessa olivat mukana Juupajoen kunta, Kurun kunta, Mäntän kaupunki, Oriveden kaupunki, Ruoveden kunta, Vilppulan kunta ja Virtain kaupunki, jotka muodostavat Ylä-Pirkanmaan seutukunnan. Aukkaita hankealueella on noin 40 000. Sosiaalitoimistoissa on 19 sosiaalityöntekijää, joista kolmelle kuuluu sosiaalityöntekijän tai lastenvalvojan työn lisäksi esimiestehtäviä. Perhetyöntekijöitä on 11. Hankealueella on kolme perheneuvola Orivedellä, Mäntässä ja Virroilla, jotka palvelevat myös Juupajokea, Vilppulaa ja Ruovettä. Kasvatus- ja perheneuvoloissa on kolme sosiaalityöntekijää ja viisi psykologia. Missään kunnassa ei ole erikseen koulupsykologia, vaan se kuuluu osana kasvatus- ja perheneuvolan psykologien työhön. Koulukuraattori on ainoastaan Orivedellä ja Juupajoella koulukuraattorin tehtävät on määritelty osaksi sosiaalityöntekijän työtä. Virroilla on koululle palkattu psykiatrinen sairaanhoitaja koulun erityistyöntekijäksi.

3. Hankkeen organisoituminen

Perhetyönkehittäjä-palveluohjaaja Minna Nurminen ja seutusosiaalityöntekijä Tiina Leminen-Harju aloittivat työskentelyn hankkeessa 7.8.2006. Seutusosiaalityöntekijä Tiina Leminen-Harju siirtyi muihin tehtäviin ja seutusosiaalityöntekijänä aloitti 20.8.2007 Hanna Juhola. Hankkeen toiminta organisoitiin ohjaus- ja projektiryhmän kautta, joiden toimintaa on kuvattu seuraavaksi.

3.1. Ohjausryhmä

Hankkeen ohjausryhmä on kokoontunut kahdeksan kertaa. Ohjausryhmä on koostunut hankekuntien sosiaali- ja terveys/perusturvalautakuntien jäsenistä, sosiaali-/perusturvajohtajista, muiden yhteistyötahojen edustajista ja hanketyöntekijöistä.

Lautakuntien edustajat:

Korkalainen Eeva-Liisa (Juupajoki), Pihlajamaa Sari (Mänttä), Postinen Vesa (Virrat), Saarinen Heta (Vilppula), Saurio Tarja (Orivesi) ja Selkee Anna-Liisa (Ruovesi).

Sosiaali- ja perusturvajohtajat:

Harju Marjatta (Kuru), Heinonen Riitta (Vilppula), Kontuniemi Marjatta (Ruovesi), Rannanautio Kari ohjausryhmän puheenjohtajana (Orivesi), Särkkä Sinikka (Juupajoki) ja Vaskuu Raija (Virrat).

Muiden yhteistyötahojen edustajat:

Aalto-Siira Marianne erikoissuunnittelija Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos Oy, Salomäki Tapio lehtori, Pirkanmaan ammattikorkeakoulu, Rabb Harriet projektisuunnittelija, Perhehoitoliitto ry, Rikala Anneli aluejohtaja, Pelastakaa Lapset ry Länsi-Suomen aluetoimisto 31.1.2008 asti ja Virtanen Rita aluejohtaja, Pelastakaa Lapset ry Länsi-Suomen aluetoimisto 1.2.2008 alkaen.

Ohjausryhmän tehtävänä oli tehdä tarvittavat päätökset tai päätösselvittelyt, kuten mahdolliset muutokset hankesuunnitelmaan, hyväksyä työohjelma, vastata tiedottamisesta, seurata hankkeen tavoitteiden, toiminnan ja talouden toteutumista ja toteuttaa hankkeen arviointi sekä hyväksyä hankkeen raportit.

3.2. Projektiryhmä

Hankkeen projektiryhmä on kokoontunut seitsemän kertaa ja lisäksi projektiryhmä on tehnyt tutustumismatkat Kaarinan kaupungin sosiaaliosaston perhetyön yksikköön ja Häkkisen kyläyhteisöön Jyväskylään. Projektiryhmä on koostunut hankekuntien perhetyöntekijöistä, sosiaalityöntekijöistä, kasvatus- ja perheneuvolan työntekijöistä ja hanketyöntekijöistä.

Projektiryhmät jäsenet:

Projektiryhmän puheenjohtaja Heinonen Riitta, sosiaalitoimenjohtaja (Vilppula), Javanainen-Wesslin Leila, sosiaalityöntekijä (Orivesi), Järvinen Jaana, perhetyöntekijä (Orivesi), Komulainen Merja, sosiaalityöntekijä (Ruovesi), Kuusisto Irma, sosiaalityöntekijä, kasvatus- ja perheneuvola (Orivesi) Lehtinen Anitta, sosiaalityöntekijä, kasvatus- ja perheneuvola (Mänttä), Harju Marjatta, sosiaalityöntekijä (Kuru), Hänninen Suvi, sosiaalityöntekijä, kasvatus- ja perheneuvola (Virrat), Nevanperä Eija, perhetyöntekijä (Mänttä), Rusanen Eeva, johtava sosiaalityöntekijä (Vilppula), Sirén Paula, sosiaalityöntekijä (Juupajoki) ja Vehkaoja Anja, sosiaalityöntekijä (Virrat).

Projektiryhmä on tehnyt lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen toimintamallin ja käsikirjan, osallistunut koulutusten ja työnohjausten suunnitteluun, ideoinut moniammatillisten asiantuntijaryhmien perustamista ja on kommentoinut lastensuojeluprosessikaaviota, huoltoriitaselvityksen prosessikaaviota ja perhetyön käsikirjan sisältöä. Lisäksi projektiryhmälle on annettu tietoa alueella alkaneista uusista toimintamuodoista kuten Hyvän mielen-ryhmästä, parisuhdetyöryhmästä, Perjantaikahvila/Perhetuvasta ja ennaltaehkäisevän lasten suojelun työryhmästä.

Kaarinan kaupungin sosiaaliosaston perhetyön yksikköön tehdyllä tutustumismatkalla oli projektiryhmän jäsenten lisäksi edustajia hankekuntien päivähoidosta, neuvolasta ja Oriveden kaupungin Preppaus-projektista. Projektiryhmä oli erityisesti kiinnostunut moniammatillisesta laajennetusta perhevalmennuksesta, Valomerkki (puuttumismalli alaikäisten päihteidenkäyttöön) ja Räpsä (alle 15-vuotiaiden näpistelijöiden puhuttelut) toimintamalleista. Vierailun jälkeen osassa kuntia on soveltavin osin otettu käyttöön laajennettu perhevalmennus ja Valomerkkitoiminta.

Tutustumismatka Häkkisen kyläyhteisöön toteutettiin, koska hankekuntien lastensuojelussa on tarvetta päihteillä oirehtivien nuorten kuntoutukseen. Häkkisen kyläyhteisö on aloittanut toimintansa toukokuussa 2008, toimintaperiaatteenaan yhteisöllisyys ja kohderyhmänään päihteitä käyttävät nuoret.

4. Hankkeen tavoitteet

Hankkeen tavoitteet ovat nousseet Ylä-Pirkanmaan hyvinvointikehittäjähanke SWOT - analyysistä. Tavoitteena on ollut

- lastensuojelun perhetyön kehittäminen kuntakohtaisesti ja seudullisesti Ylä-Pirkanmaan alueella vahvistamalla lastensuojelullista työtä perhetyössä.
- lastensuojelun sosiaalityön erityisosaamisen tukirakenteen luominen Ylä-Pirkanmaalle. Alueen sosiaalityöntekijöille tarjotaan mahdollisuus konsultatiiviseen tukeen sekä mahdollisuus käyttää työparia vaativissa asiakastilanteissa.
- lastensuojelun sosiaalityön seutuyhteistyön kehittäminen erityisesti sijaishuollossa. Kehitetään edelleen seudullista sijaishuollon hankintamallia ja ylläpidetään seudullista sijaishuoltorekisteriä.
- psykososiaalisten palvelujen järjestämisen mallintaminen seutuyhteistyötä ja seudullisia palvelurakenteita hyödyntäen. Rakennetaan malli alueella olevan erityisosaamisen hyödyntämiseksi esimerkiksi läheisneuvonpidossa ja verkostokokouksissa.

Tavoitteet ovat osin yhteneviä Vanhasen II hallituksen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman ja uuden lastensuojelulain kanssa. Hyvinvointipolitiikkaohjelman yhtenä linjauksena on lapsiperheiden hyvinvointi. Tavoitteena on arjen hallinnan lisääminen kaikissa lapsiperheissä, ylisukupolvisen syrjäytymisketjun katkaisu, lapsiperheitä tukeva palvelujärjestelmä, joka luo lapsille ja nuorille hyvinvointia edistävän saumattoman verkoston sekä perheväkivallan ja etenkin lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentäminen.

1.1.2008 voimaan tullut lastensuojelulain muutos aiheutti sen, että hankkeen tavoitteiden painopiste siirtyi sijaishuollosta avohuoltoon ja ennaltaehkäisevään työhön. Erityistä huomiota kiinnitettiin lapsen kuulemiseen ja mielipiteen (Lastensuojelulaki 417/2007 5 §) selvittämiseen sekä lapsen osallisuuteen, joita on painotettu sekä hyvinvointipolitiikkaohjelmassa että lastensuojelulaissa.

4.1. Lastensuojelun sosiaalityön tavoitteet hankesuunnitelmassa

Hankkeen tavoitteista on lastensuojelun sosiaalityöhön tarkennettu hankesuunnitelmassa seuraavat tavoitteet:

- sosiaalityöntekijöiden erityisosaamisen lisääminen järjestämällä työnohjausta ja seudullista menetelmäkoulutusta
- sijaishuollon seudullisen yhteistyön kehittäminen ylläpitämällä sijaishuoltorekisteriä ja kehittämällä perhehoitoa
- luoda perheasioiden sovitteluun toimintamalli
- lastenvalvojan työn tukeminen
- luoda malli olosuhdeselvitysten tekemiseen
- kehittää kasvatusta- ja perheneuvolan ja lastensuojelun sosiaalityön yhteistyötä
- rakentaa konsultaatiofoorumi ja seudullinen lastensuojelun asiantuntijatyöryhmä
- tarjota työpari tekemään kiireellisiä huostaanottoja tai vastaavia toimenpiteitä.

4.2. Lastensuojelun avohuollon perhetyön tavoitteet hankesuunnitelmassa

Hankkeen tavoitteista on lastensuojelun perhetyöhön tarkennettu hankesuunnitelmassa seuraavat tavoitteet:

- perhetyöntekijöiden erityisosaamisen lisääminen järjestämällä seudullista työnohjausta ja koulutusta
- mallintaa perhetyöntekijöiden seudulliset tapaamiset

- perhetyön aseman vakiinnuttaminen ja profiilin nostaminen seudullisesti ja paikallisesti
- perhetyön työtapojen ja prosessin kehittäminen
- perhetyöntekijöiden ylikunnallinen työskentely ja työskentelyn keskittäminen seudullisesti.

5. Hankkeen arviointi ja tavoitteiden saavuttaminen

Hanketta on arvioitu koko sen toiminnan ajan. Arviointi on ollut itsearviointia, jota on toteutettu maksatushakemuksiin liittyvillä väliraporteilla ja koulutuksista kerätyillä palautteilla (liite 1). Hankkeesta on tehty sekä väliarviointi että loppuarviointi. Väliarviointi toteutettiin syksyllä 2007 lomakekyselynä (liite 2), joka oli suunnattu sosiaali- / perusturvajohtajille, sosiaalityöntekijöille, perhetyöntekijöille ja kasvatus- ja perheneuvolan työntekijöille. Vastausprosentti kyselyyn oli 62 %. Kyselyn avulla selvitettiin vastaajien mielipiteitä hankkeessa tuotetuista toimintamalleista, järjestetystä koulutuksesta, hankkeen näkyvyydestä ja tiedottamisesta. Lisäksi kysyttiin, onko hanke vastannut sille asetettuihin toiveisiin ja onko hanke tuonut apua omaan työhön.

Loppuarviointi päätettiin tehdä väliarvioinnin tapaan lomakekyselynä. Lomakkeen suunnittelussa oli mukana Pikassos Oy:n erikoissuunnittelija Marianne Aalto-Siiro. Kyselylomakkeeseen vastasivat touko-kesäkuussa 2008 ohjausryhmän jäsenet, sosiaali- / perusturvajohtajat, sosiaalityöntekijät, perhetyöntekijät sekä kasvatus- ja perheneuvolan työntekijät. Vastausprosentti oli 57 %. Jokaisella vastaajaryhmällä oli oma kyselylomake, jossa oli sekä kaikille yhteisiä kysymyksiä, että kyseiselle ammattiryhmälle suunnattuja omia kysymyksiä. Liitteenä on sosiaalityöntekijöiden kyselylomake (liite 3). Analysointia varten kyselylomakkeiden tiedot sähköiseen muotoon siirsi Mirkka Tuominen, joka oli kuntouttavassa työtoiminnassa Orivedellä. Tarkoituksenamme oli myös kartoittaa hankkeen vaikutusta lautakuntatyöskentelyyn, koska hankkeen ohjausryhmässä oli nimetty jokaisesta kunnasta lautakunnan edustaja. Tämä ei ollut mahdollista, koska saimme vain yhden lautakunnan edustajan vastauksen kyselyymme.

5.1. Yleisarviointia hanketyöskentelystä

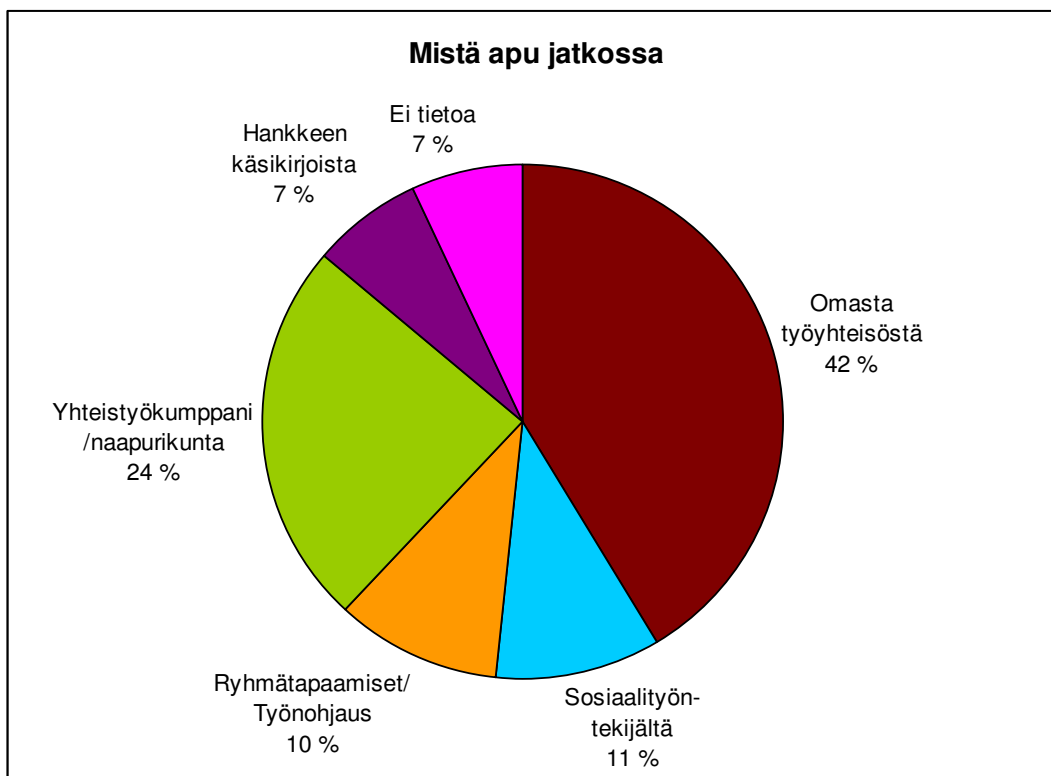
Loppuarviointiin vastanneista 77 % oli ollut työssä koko hankeajan. Suurinta vaihtuvuus on ollut kasvatus- ja perheneuvolassa sekä sosiaalityöntekijöissä. Perhetyössä yhtä työntekijää lukuun ottamatta kaikki työntekijät ovat olleet työssä koko hankeajan. Työntekijöiden pysyvyys on mahdollistanut kehittämisen hankkeessa. Lähes kaikki vastaajat kokivat saaneensa riittävästi tietoa hankkeen toiminnasta ja saaneensa vaikuttaa riittävästi kehittämiseen. Heidän toiveitaan oli kuultu koulutustoiveissa, omaan työhön liittyvissä asioissa, materiaalien ja mallien kehittämisessä, yhteisten tapaamisten järjestämisessä, perhetyön kehittämisessä ja hankkeen tavoitteissa ja arvioinnissa sekä yhteistyöhön liittyvissä asioissa. Vaikuttaa olisi haluttu muun muassa seuraavissa asioissa: hankkeen taustalla olevan tiedon hyödyntäminen toteutuksessa, palveluiden resurssoinnissa, oman työn kehittämiseen yhdessä, erilaisten työtapojen kokeiluun, valmislomakkeiden hyödyntämiseen ja moniammatillisen työryhmä kokoamiseen.

Kaikkien vastaajien mielestä hanke on jokseenkin tai täysin vastannut sille asetettuihin toiveisiin. Väliarvioinnissa oli vielä vastaajia, jotka kokivat, ettei hanke ole vastannut sille asetettuihin toiveisiin. Toiveista ovat toteutuneet konsultaation ja työparin mahdollisuus, koulutus, tiedon ja taidon lisääntyminen, perhetyön selkiytyminen sekä mallien ja välineiden saaminen. Toteutumattomista toiveista mainittiin perhetyöntekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden yhteinen toimintamalli, materiaalien tarkempi tutkiminen, lastensuojelusuunnitelman teko, kuntien välinen tasa-arvoisuus, dokumentaatio, lasten palveluiden tilanne, sijaishuollon seutuyhteistyö sekä kasvatus- ja perheneuvolan aseman ja toiminnan määrittely.

Sekä väli- että loppuarvioinnissa hankkeen tuottamia malleja ja ohjeita sekä järjestettyjä koulutuksia pidettiin tarpeellisina, joka osoittaa mallien ja koulutusten kohdentuneen oikein. Tarpeellisimmiksi malleiksi ja ohjeiksi mainittiin välineet sekä lastensuojelutarpeen selvityksen ja lähisuuhdeväkivaltaan puuttumisen mallit. Hankkeen tavoitteena on ollut ensisijaisesti kehittää lastensuojelun sosiaalityötä ja perhetyötä, minkä vuoksi malleja ei ole luotu kasvatus- ja perheneu-

volan työn tueksi. Tämän vuoksi kasvat- ja perheneuvolan työntekijät ovat kokeneet, etteivät he ole saaneet uusia toimintamalleja työhönsä. Toisaalta 86% kasvat- ja perheneuvolan työntekijöistä kokee oman lastensuojeluosaamisensa lisääntyneen hankkeen myötä. Koulutuksista oman työn kannalta tarpeellisimmiksi mainittiin lastensuojelulakikoulutus, Pesäpuu ry:n lapsilähtöisen työskentelyn koulutus, kriisi- ja traumakoulutus, WMCI-menetelmäkoulutus ja perhetyöntekijöiden mielenterveystyön koulutus.

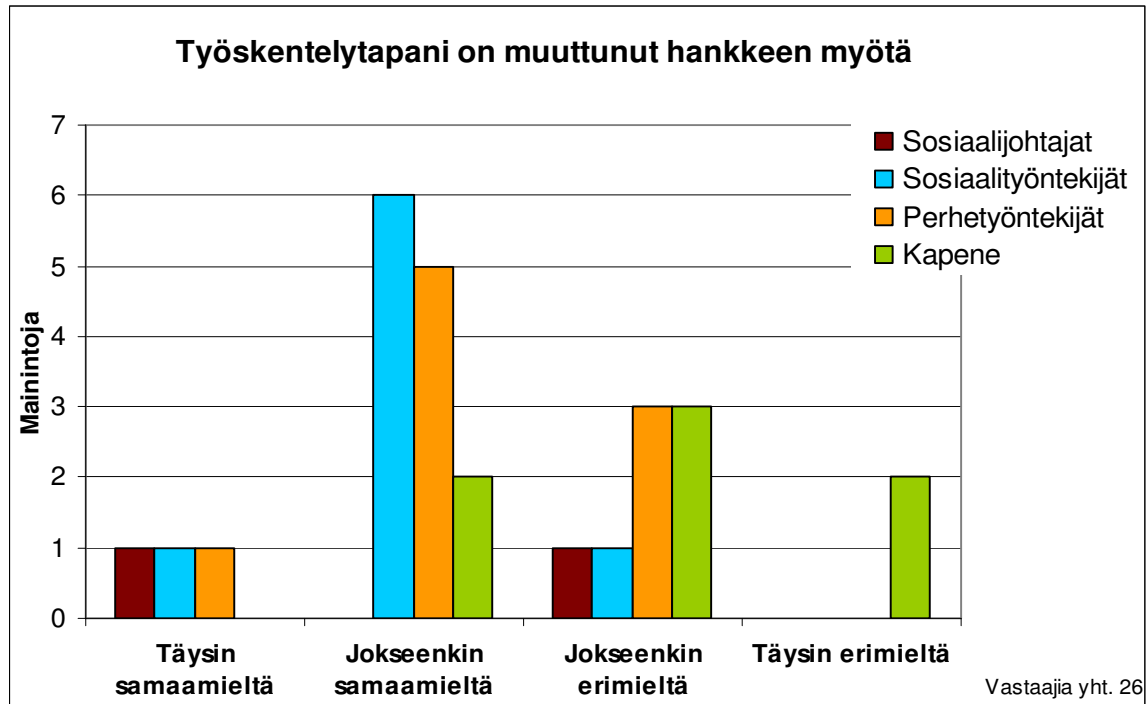
Mallien ja koulutusten lisäksi konsultoinnilla on pyritty vahvistamaan työntekijöiden lastensuojeluosaamista. Konsultointi on mahdollistunut, koska hanketyöntekijöiden tavoitettavuus on ollut vastaajien mielestä erittäin hyvä. Sosiaalityöntekijöistä suurin osa on kokenut saaneensa konsultoinnin kautta uusia näkökulmia työhönsä, mutta perhetyöntekijöistä vain noin puolet. Perhetyöntekijät eivät myöskään ole käyttäneet konsultaatiomahdollisuuttaan hyväksi. Konsultaation kautta on saatu tietoa ja taitoja, apua lain toteuttamiseen, ammatillisuutta ja työn rajaamista, työparityöskentelyn mallin, osaamista lastenvalvojan työhön ja dokumentointiin sekä arvostusta omalle työlle. Yhtä vastaajaa lukuun ottamatta kaikki ovat kokeet saaneensa jonkin verran tai paljon apua päivittäiseen työhönsä hankkeesta. Väliarvointiin verrattuna tilanne on parantunut myös kasvat- ja perheneuvolan osalta. Apua on saatu asiakastyöhön, uusien työmenetelmien ja välineiden avulla, konsultoimalla sekä työnohjauksen ja työn rajaamisen kautta. Kysyttäessä, mistä työntekijät saavat avun jatkossa, tärkeimmäksi mainittiin oma työyhteisö ja yhteistyökumppanit ja naapurikunnat (kaavio1).

Kaavio 1. Mistä työntekijät saavat avun hankkeen jälkeen.

Hanketyöntekijöitä jää mietityttämään, se miten apu ja tuki jatkossa saadaan omasta työyhteisöstä resurssien ollessa pienet. Työyhteisössä on muodollisesti epäpäteviä ja määräaikaista työntekijöitä. Esimerkiksi oikeudelle tehtävät selvitykset (19 kappaletta) ovat hankeaikana olleet seutusosiaalityöntekijän vastuulla. Selvityksiä on tehty kunnan puolesta sekä kunnan työntekijän kanssa työparina. Kyse ei aina ole ollut siitä, että kunnan omat työntekijät olisivat jäävejä, vaan seutusosiaalityöntekijä on ollut käytettävissä oleva resurssi selvitysten tekemiseen. Hankkeen jälkeen kaikki selvitykset jäävät kuntien työntekijöiden tehtäväksi muun työn ohella. Selvitykset ovat lisääntyneet ja jatkossa pyyntöjä tulee todennäköisesti entistä enemmän.

Työntekijöiden lastensuojelun osaamista on pyritty kehittämään ja tukemaan koulutuksilla, työohjauksella, konsultointi- ja työparityöskentelyllä sekä kehitetyillä malleilla. Lastensuojelulain muutos hankeaikana lisäsi sosiaalityöntekijöiden ja perhetyöntekijöiden tarvetta muuttaa työskentelyään ja opetella uusia toimintatapoja kuten lastensuojelutarpeen selvityksen. Kaaviossa 2 on kuvattu sitä, onko työntekijöiden työskentelytapa muuttunut hankkeen myötä. Kasvatus- ja perheneuvolan työntekijöiden työskentelyyn hankkeella on ollut vain vähäisiä vaikutuksia.

Kaavio 2. Työskentelytavan muuttuminen hankkeen myötä

Työskentelytapaa ovat muuttaneet ammatillisuuden lisääntyminen, erilaiset mallit ja välineet, joita on väliarvioinnin mukaan jo otettu käyttöön, lastensuojelulain muuttuminen, dokumentoinnin tarpeellisuuden lisääntyminen, lapsen osallisuuden korostuminen ja koulutukset. Arviomme mukaan työskentelytapojen muuttuminen tuo pysyviä muutoksia lastensuojeluun. Vastaajista 94 % kokeekin hankkeen myötä tulleen pysyviä muutoksia lastensuojeluun. Pysyviksi muutoksiksi mainittiin tuotettu materiaali, selkeämmät toimintatavat, lain muutokset, muuttuneet työn rakenteet ja hyvän mielen ryhmä. Lisäksi koettiin, että hanke nopeutti muutosta. Merkityksellisimmiksi muutoksiksi oman työn kannalta loppuarviointiin vastanneet mainitsivat seuraavat asiat: perhetyön asema ja organisointi, lastensuojelullisen tiedon lisääntyminen, mallit ja välineet, koulutukset, ammatti-identiteetin lisääntyminen, yhteistyö, suunnitelmallisuus, uudet palaverikäytännöt, lapsilähtöinen työskentely ja uudet ryhmät.

Muutosten pysyvyys varmistetaan vastaajien käsitysten mukaan kaaviossa 3 esitettyjen asioiden kautta.

Kaavio 3. Toimintatapojen pysyvyyden takaavat asiat

Jotta muutokset jäävät pysyviksi ja pystytään tekemään laadukasta lastensuojelutyötä, ei riitä, että toimitaan mallien mukaisesti, vaan tarvitaan seurantaa mallien käytöstä ja johdolta sitoutumista ja tukea uudelle työskenntelylle. Joissakin tilanteissa se tarkoittaa lisäresursseja ja työn rakenteiden muuttamista. Hankkeen tuomat muutokset tulisi mielestämme näkyä myös lastensuojelun asiakkaiden tilanteen parantumisena. Vastaajista 57 % arvioi, että asiakkaiden tilanne on hankkeen myötä jokseenkin parantunut ja 43% on sitä mieltä, että merkittävää vaikutusta ei ole ollut. Parantuminen näkyy työntekijöiden läpinäkyvämpänä ja selkeämpänä työskentelynä ja vanhempien vastuuttamisena. Lähes puolet vastaajista ei osannut sanoa, mistä näkee asiakkaiden tilanteen parantumisen. On ymmärrettävää, ettei näin lyhyellä ajalla voi arvioida hankkeen vaikutusta asiakkaiden tilanteisiin sillä usein muutosten vaikutus näkyy vasta vuosien jälkeen.

5.2. Tavoitteiden saavuttaminen

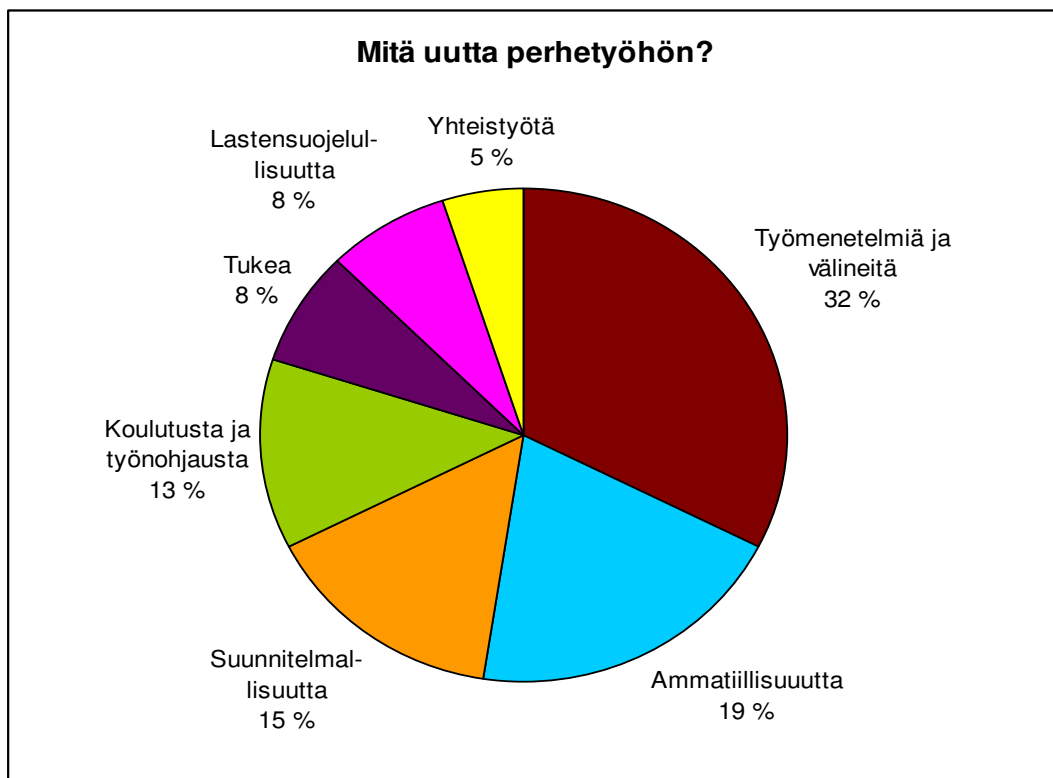
Tässä luvussa on kuvattu hankkeelle asetettujen tavoitteiden toteutuminen. Tavoitteiden toteutumista on käsitelty suhteessa loppuarvioinnin tuloksiin. Konkreettiset kehittämisen toimenpiteet ja välineet on kuvattu hankeraportin osassa 2 Hankkeessa toteutettua.

5.2.1. Lastensuojelun perhetyön kehittäminen

Hankkeen tavoitteena on ollut perhetyön aseman vakiinnuttaminen ja profiilin nostaminen seudullisesti ja paikallisesti. Tämä tavoite on toteutunut mielestämme hyvin. Kaikissa kunnissa perhetyö on osa lastensuojelun sosiaalityötä ja uuden lastensuojelulain mukainen lastensuojelun avohuollon tukitoimi. Loppuarvioinnissa lähes kaikkien vastaajien mielestä perhetyön näkyvyys ja eri tahojen tietämys perhetyöstä on lisääntynyt hankkeen myötä. Perhetyön näkyvyyttä ovat lisänneet tiedottaminen ja yhteinen esite, yhteinen pohdinta perhetyön sisällöstä, yhteiset koulutukset sosiaalityöntekijöiden ja kasvatus- ja perheneuvolan työntekijöiden kanssa ja organisaatiomuutos Orivedellä. Perhetyön näkyvyyden lisäämiseksi toivotaan vielä tiedottamista, yhteis-

työpalavereita ja matalan kynnyksen palveluita, kuten lapsiperheiden kotipalvelua. Huomioitavaa oli se, että osan mielestä perhetyön ei tarvitse näkyä eikä sen näkyvyyttä tarvitse lisätä.

Perhetyön kehittämisessä oli tarkoituksena kiinnittää huomiota perhetyö-käsitteen määrittelyyn ja prosessin kuvaamiseen sekä perhetyön työtapoihin. Hankkeen aikana määriteltiin, mitä lastensuojelun avohuollon perhetyö on ja kuvattiin perhetyön prosessi (luku 9.2.1). Prosessikuvausten yhteydessä tehtiin kaikkiin hankekuntiin yhteiset perhetyön suunnitelma- ja arviointilomakkeet. Pohjana lomakkeille on ollut valtakunnallisen lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakastietojärjestelmien tiedonmäärittäjäryhmän tekemä ohjeistus, jonka tekemisessä perhetyön kehittäjä-palveluohjaaja on ollut mukana. Prosessin mallintamisen ja lomakkeiden laatimisen tarkoituksena on ollut lisätä perhetyön ja työskentelyn suunnitelmallisuutta ja tavoitteellisuutta. Tätä pyrittiin lisäämään myös dokumentoinnin kehittämisellä. Lisäksi työskentelyn kehittämistä tukee hankkeessa toteutetut perhetyön käsikirja ja työkalupakki (luvut 9.2.5 ja 9.2.6). Kaaviossa 4 on kuvattu työntekijöiden näkemys siitä, mitä uutta perhetyöhön on tullut hankkeen myötä.

Kaavio 4. Mitä uutta perhetyöhön?

Perhetyön kehittäjä-palveluohjaaja on lisäksi ollut organisoimassa ja kehittämässä Orivedellä tiiminvetäjämallia. Perhetyön kehittäjä-palveluohjaajan työnkuva on käsitelty tarkemmin luvussa 8.1. Tiiminvetäjänä toimiminen siirtyi perhetyön kehittäjä-palveluohjaajalta perhetyöntekijälle elokuun alusta 2008. Tiiminvetäjämalli olisi mahdollinen myös seudullisessa perhetyön keskuksessa, jota hankkeessa oli tarkoitus kehittää. Näkemyksemme mukaan seudullisessa keskuksessa toimiva tiiminvetäjä voisi toimia perhetyön sisällön kehittäjänä ja koordinoijana, mutta asiakkaiden palveluohjaukseen malli ei sovellu. Asiakastyössä tärkein perhetyöntekijän yhteistyökumppani ja tuki on sosiaalityöntekijä, joka aina vastaa perhetyön prosessista.

Loppuarviointiin vastanneista 86 %:n mielestä perhetyön kehittäjä tarvietaan myös jatkossa. Kaaviossa 5 on esitetty vastaajien perustelut perhetyön kehittäjän tarpeelle jatkossa.

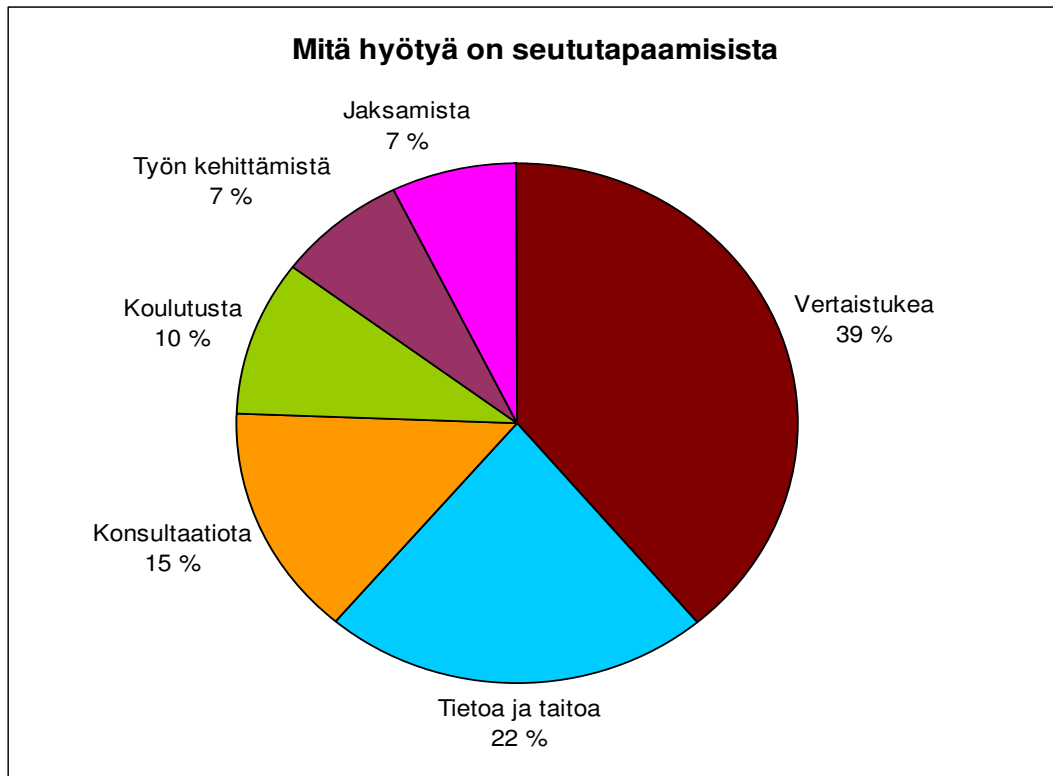
Kaavio 5. Perustelut perhetyön kehittäjän tarpeelle jatkossa

5.2.2. Lastensuojelun sosiaalityön erityisosaamisen kehittäminen

Tavoite lastensuojelun sosiaalityön erityisosaamisen lisäämisestä on mielestämme saavutettu. Emme ole kuitenkaan mieltäneet kehittämistyötä erityisosaamisen lisäämisestä vaan ennemminkin olemme halunneet keskittyä perusosaamisen vahvistamiseen. Ylä-Pirkanmaan kokoisella alueella ei esimerkiksi ole järkevää kouluttaa yhtä työntekijää yhden menetelmän käyttöön, vaan tärkeämpää on lisätä kaikkien työntekijöiden perusosaamista ja hankkia erityisosaamista ulkopuolelta, esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry:ltä. Esimerkiksi yhteen kuntaan ostettu ja kokeiltu läheisneuvonpito osoitti, että prosessin vetäminen vie yhdeltä työntekijältä kaikkiaan noin viikon työajan. Virkavastuussa oleva työntekijä ei pysty irrottautumaan oman työnsä ohella ajallisesti näin vaativaan prosessiin, jos hänellä ei ole sijaista kyseiseksi ajaksi. Mikäli läheisneuvonpitoa halutaan käyttää, voidaan se ostaa esimerkiksi Jyväskylästä, jossa on koulutettuja koulukutsujia.

Osaamisen lisäämisen väline on ollut seututapaamiset. Vastaajista 86 % toivoo seututapaamisten jatkuvan hankkeen jälkeen ja suurin osa koki tapaamiset tarpeellisiksi. Seututapaamisten toivottiin jatkuvan sekä vapaamuotoisina että teemallisina, omaa työtä kehittävinä, koulutuksellina ja jaksamista tukevinä. Osa toivoi seututapaamisten olevan harvemmin kuin hankkeen aikana ja osan mielestä ei ole tarvetta jatkaa seututapaamisia.

Mielestämme seututapaamisia tulisi jatkaa, koska näemme tapaamisten lisäävän työntekijöiden osaamista. Seututapaaminen on foorumi, jossa omaa työtä kehitetään refleктоimalla sitä toisten kuntien kollegoiden kanssa. Mielestämme tämä lisää asiakkaiden tasa-arvoisuutta lastensuojelupalveluissa. Myös työntekijät nostivat vertaistuen ja konsultaatiomahdollisuuden merkittäviksi hyödyiksi seututapaamisista. Kaaviossa 6 on lueteltu seututapaamisten tuomat hyödyt omaan työhön.

Kaavio 6. Seututapaamisista saatu hyöty oman työn kannalta.

Toinen osaamisen lisäämisen väline on ollut työnohjaus. Ennen hankkeen alkamista Virtain, Ruoveden ja Kurun sosiaalityöntekijöillä ja Virtain ja Ruoveden perhetyöntekijöillä oli työnohjaus. Hankkeen tavoitteena oli järjestää työnohjaus kaikille joilta se puuttui. Tarkoituksena oli vahvistaa työntekijöiden perusosaamista, tukea hankkeessa tuotettujen mallien juurtumista käytäntöön ja luoda malli työnohjauksen hankkimiseen kuntayhteistyönä. Seutusosiaalityöntekijä ja perhetyönkehittäjä-palveluohjaaja kartoittivat työnohjaajia ja järjestivät kilpailutuksen. Saatujen tarjousten perusteella valittiin työnohjaajiksi Mänttä-Vilppulan ja Oriveden sosiaalityöntekijöille Harri Myllylä ja Juupajoen sosiaalityöntekijän työnohjaajaksi Päivi Toivonen. Sosiaalityöntekijät valitsivat kilpailutuksen ja haastattelun perusteella työnohjaajat. Perhetyöntekijöiden työnohjauksen järjestämiseksi muodostettiin kaksi ryhmää, joista toisessa oli Oriveden perhetyöntekijät ja toisessa Mänttä-Vilppulan, Juupajoen ja Kurun perhetyöntekijät. Työnohjaajaksi perhetyöntekijät valitsivat Helena Kekonin.

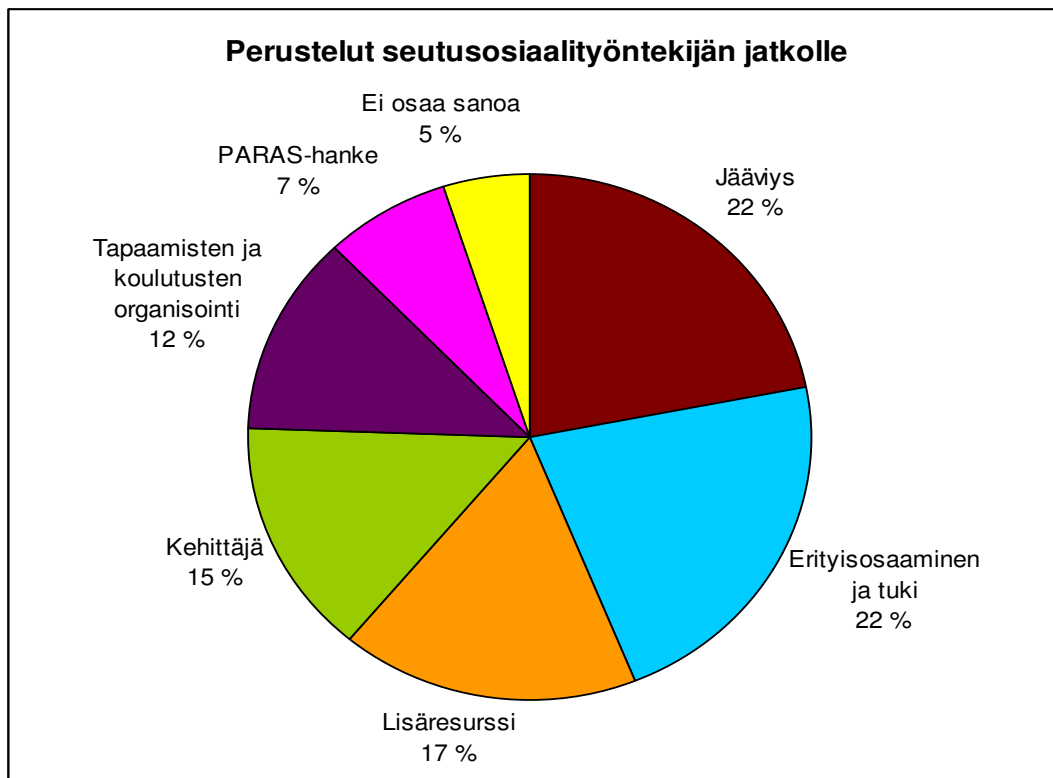
Huolestuttavaa jatkoon kannalta on se, että 32% vastaajista ilmoitti, ettei heillä ole tietoa jatkuuko työnohjaus hankkeen jälkeen. Mielestämme työnohjaus tukee työn kehittämistä ja työssä jaksamista varsinkin kun lastensuojeluasiakkuudet ovat haastavia ja työtä on paljon. Kuntien yhteistyönä hankittu työnohjaus on kustannustehokasta ja erityisesti perhetyössä, jossa työntekijät tekevät yksin töitä, ryhmätyönohjaus antaa foorumin reflektoida omaa työtä. Suositeltavaa on, että jatkossakin työnohjaajat ovat lastensuojelun asiantuntijoita.

Hankkeen tavoitteena oli rakentaa konsultaatiofoorumi ja seudullinen lastensuojelun asiantuntijatyöryhmä. Seututapaamiset ja työnohjaus ovat tarjonneet ja tarjoavat jatkossa työntekijöille

konsultaatiofoorumin. Lastensuojelulain 14§ mukaiset moniammatilliset asiantuntijaryhmät on perustettu kuntiin kuntayhteistyönä ilman hankkeen työpanosta.

Hankkeen tavoitteena on ollut lisätä perusosaamista tarjoamalla työparin lastensuojelun asiakastyöhön ja mahdollisuuden konsultaatioon. Seutusosiaalityöntekijä onkin toiminut lähes puolet työajastaan asiakastyössä. Tarkemmin seutusosiaalityöntekijän työtä on kuvattu luvussa 8.1.1. Loppuarvioinnin mukaan seutusosiaalityöntekijältä on saatu apua oikeudelle tehtäviin selvityksiin, avohuollon toimenpiteisiin, huostaanoton valmisteluun, sijaishuoltopaikan muutokseen ja huostaanoton purkuun. Seutusosiaalityöntekijä on ollut työparina, koska kunnan työntekijä on ollut jäävi, on ollut resurssipulaa ja on tarvittu konsultaatiota. Osa vastaajista olisi toivonut lisää seutusosiaalityöntekijän apua avohuoltoon ja jälkihuoltoon.

Loppuarviointiin vastanneista 90%:n mielestä seutusosiaalityöntekijää tarvitaan myös jatkossa. Perusteluna mainitut asiat on esitetty kaaviossa 7.

Kaavio 7. Perustelut seutusosiaalityöntekijän tarpeelle jatkossa

5.2.3. Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen

Hankkeen ohjausryhmän päätöksellä Ylä-Pirkanmaan yhteisestä seudullisen sijaishuoltopaikan hankintaprosessin luomisesta luovuttiin. Lasten 7-hankkeen aikana kuntia veloitettiin luomaan uudenlaisia kuntaliitoksia ja yhteistoiminta-alueita PARAS-hankkeen kautta. Tämä tarkoitti Ylä-Pirkanmaalla sitä, että Orivesi ja Juupajoki tekivät päätöksen liittyä Kangasalan isännöimään yhteistoiminta-alueeseen ja Kuru liittyy Ylöjärveen 1.1.2009. Jäljelle jäivät neljä kuntaa käyvät neuvotteluja keskinäisestä yhteistyöstään. Muuttuvassa tilanteessa ei nähty tarvetta uusien seudullisten palveluiden rakentamiselle hankeaikana. Käynnissä oli yhtä aikaa myös Perhehoitolii-ton suunnitelmallisen perhehoidon alueellinen kehittämishanke, jonka hanketyöntekijä oli mukana Lasten 7-hankkeen ohjausryhmässä. Toinen syy miksi perhehoidon kehittämiseen ei panostettu on se, että suuri osa sijoitettavista lapsista Ylä-Pirkanmaalla on päihteillä oirehtivia nuoria, jotka eivät sovellu perhehoitoon. Hankkeen aikana Ylä-Pirkanmaan sijaishuoltorekisteri päivitettiin.

Kuitenkin loppuarviointiin vastanneista 66%:n mielestä sijaishuoltopaikat tulisi jatkossa hoitaa kuntayhteistyönä, 20%:n mielestä Pelastakaa Lapset ry:n kautta, 7%:n mielestä hankitaan itse ja 7%:n mielestä työ kuuluisi seutusosiaalityöntekijälle.

5.2.4. Psykososiaalisten palveluiden kehittäminen

Psykososiaalisten palveluiden kehittämisen tavoite on saavutettu, mutta painopisteenä on ollut ennaltaehkäisevä työ. Hankeaikana ei ole ollut realistista mahdollisuutta saada lisäresursseja psykososiaalisiin palveluihin ja nykyisillä resursseilla erillisinä palveluina järjestäminen on haasteellista. Psykososiaalisten palveluiden kehittäminen pohjautuu perustyössä toimivien työntekijöiden ammattitaidon lisäämiseen ja toisin toimimisen rohkaisuun.

Hankesuunnitelmassa on mainittu kehittämiskohteena perheasioiden sovittelu. Perheasioiden sovittelua tarjoavat Ylä-Pirkanmaalla perheneuvolat. Perheasioiden sovittelua kehitettiin hankkeessa luomalla moniammatillinen parisuhdetyöryhmä. Ryhmä toimi Orivedellä pilottiryhmänä ja malli on siirrettävissä muihin kuntiin. Luvussa 8.5 on kuvattu tarkemmin parisuhdetyöryhmän kokoonpano ja toiminta. Eroperheiden asemaan on lisäksi pyritty vaikuttamaan kiinnittämällä huomiota lastenvalvojien työ tukemiseen toimimalla työparina asiakastapaamisissa ja tarjoamalla mahdollisuuden konsultointiin. Hankkeen kuluessa on lisäksi aloitettu lastenvalvojien omat seututapaamiset (luku 8.2.2). Lastenvalvojien ammattitaidon lisääminen ja riittävä resurssointi vähentää huoltoriitaselvitysten tekemistä ja auttaa vanhempia yhteistyövanhemmuuteen eron jälkeen, joka on lapsen etu. Huoltoriitoihin on luotu hankkeen tavoitteiden mukaisesti malli selvitysten tekemiseen oikeudelle (luku 9.1.4). Tutustumiskäynnillä Kaarinan kaupungin sosiaalisosaston perhetyön yksikköön haluttiin saada tietoa laajennetusta perhevalmennuksesta, joka tukee vanhemmuutta ja parisuhdetta ennen lapsen syntymää ja syntymän jälkeen. Käsitksemme mukaan ei ole ollut järkevää luoda hankesuunnitelmassa tarkoitettua toimintamallia perheasioiden sovitteluun, koska kunnilla ei ole ollut osoittaa siihen uusia resursseja.

Kasvatus- ja perheneuvonnan kehittäminen ei ole ollut hankkeen keskeisin painopistealue. Henkilökunnan suuri vaihtuvuus on hidastanut kehittämistyötä ja vaikuttanut myös kuntalaisten palvelun saatavuuteen. Hanke on organisoanut kasvatus- ja perheneuvolan seututapaamiset, mutta varsinaisia kehittämistarpeita henkilökunta ei ole nostanut esiin työn näkyväksi tekemisen toivetta lukuun ottamatta. Työajan seurannan ja siitä tehtyjen yhteenvetojen kautta tehtiin näkyväksi yhteistyötahoille ja päättäjille kasvatus- ja perheneuvolan työtä (luku 8.2.4). Orivedellä lautakunta kiinnostui yhteenvedosta ja ohjeisti kasvatus- ja perheneuvolan työtä uudelleen.

Hankesuunnitelmassa nostettiin yhdeksi kehittämistoimenpiteeksi kasvatus- ja perheneuvolan ja lastensuojelun sosiaalityön yhteistyön kehittäminen. Kyseinen tavoite ei ole kuitenkaan nousut esille työntekijöiltä, vaan yhteistyön on koettu olevan jo valmiiksi toimivaa. Loppuarvioinnissa kysyttiin yhteistyön lisääntymisestä ja parantumisesta sosiaalityöntekijöiden ja kasvatus- ja perheneuvolan työntekijöiden lisäksi myös perhetyöntekijöiltä, jotka ovat osa lastensuojelun sosiaalityötä. Loppuarvioinnista ilmeni, että vastaajat eivät ole kokeneet yhteistyön muuttuneen, koska yhteistyö on ollut aina hyvää. Mikäli yhteistyötä halutaan edelleen parantaa, keinoina mainittiin yhteiset neuvottelut, työjärjestelyt, työskentelytapojen selkiyttäminen ja oman työn suunnittelu sekä perhetyön mukaan ottaminen neuvotteluihin.

Psykososiaalisten palveluiden kehittämiseen on liittynyt myös lasten ja nuorten hyvinvoinnin suunnitelman (Lsl 12§) työprosessin käynnistämistä, rungon tekemistä ja materiaalin keräämistä (luku 8.5.4). Lisäksi hankkeen myötä Orivedellä yhdistettiin olemassa olleita ryhmiä yhdeksi ennaltaehkäisevän lasten suojelun työryhmäksi. Ryhmän toimintaa ja kokoonpanoa on kuvattu luvussa 8.5.3 ja malli on siirrettävissä muihinkin hankekuntiin.

6. Kehittämisen mahdollisuudet ja haasteet

Ylä-Pirkanmaalla on pitkät perinteet yhteistyölle ja alueella on ollut useita yhteisiä hankkeita. Tämän vuoksi seudullisen hankkeen aloittaminen oli helppoa ja hanke toivottiin tervetulleeksi alueella. Vaikka ennen hanketta oli pelkoa siitä, että hankkeesta tulisi vain paperilla toteutettu, emme hanketyöntekijöinä ole kohdanneet vastustusta tai epäilyä hankkeen hyödyllisyydestä. Työntekijät ja johto ovat pitäneet koulutuksia ja seututapaamisia tärkeinä ja kaikilla on ollut mahdollisuus osallistua niihin. Näemme, että positiivinen suhtautuminen seudulliseen yhteistyöhön on lisännyt myös asiakkaiden tasavertaisuutta alueella.

Ylä-Pirkanmaan kunnissa oli paljon moniammatillisia yhteistyöverkostoja ja näemme, että verkostot ovat suuri vahvuus pienten kuntien lastensuojelutyölle ja lastensuojelulain haasteisiin vastaamiselle. Toimintamalli mahdollistaa myös asiakkaan joustavan palvelun. Yhteistyöverkostojen olemassaolo helpotti moniammatillisten asiantuntijaryhmien perustamista ja lasten ja nuorten hyvinvoinnin suunnitelman työryhmän nimeämistä ja työskentelyn aloittamista eikä hanketyöntekijöiden työpanosta ole tarvittu moniammatillisen yhteistyön aikaansaamiseksi.

Suuri haaste sekä hanketyölle että kuntien sosiaalityölle on asiakasmäärien kasvu ja lastensuojelutilanteiden monimutkaistuminen ja pitkittyminen. Lastensuojelun asiakastyössä näkyvät erityisesti vakavasti oireilevat murrosikäiset nuoret ja vanhempien uupumus ja keinottomuus toimia lasten kanssa. Myös pitkittyneet ja uusiutuvat huoltoriidat ovat uhka lasten kasvulle ja kehitykselle ja vievät paljon lastensuojelun voimavaroja. Huoltoriitojen määrä on niin Ylä-Pirkanmaalla kuin valtakunnallisestikin kasvussa.

Hanketyöntekijöille on ollut haaste sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus ja muodollisesti epäpätevien työntekijöiden määrä. Toisaalta kehittämisen voimavarana on ollut kuntien pitkäaikaiset vakituisessa työssä olevat ammattitaitoiset työntekijät. Erityisesti uuden lastensuojelulain voimaantulon jälkeen muodollisesti pätevien sosiaalityöntekijöiden puuttuminen on asettanut hanketyöntekijöille ja kunnille haasteita lain velvoitteisiin vastaamisessa. Lisähaasteen on tuonut myös se, että kunnissa vuosilomiin ei ole palkattu sijaisia, jolloin kasaantuneet työt täytyy tehdä poissaolojen jälkeen muun arkityön ohella. On mahdoton yhtälö tehdä arkityöt ja kasaantuneet työt ilman, että muodostuu ylitöitä. Lisäksi sosiaalijohtajille ja osalle pätevistä sosiaalityöntekijöistä kuuluu virka-ajan ulkopuolella sosiaalipäivystys.

Mielestämme haaste on ollut sosiaalityöntekijöiden jatkuva kiire, asiakastyön suunnittelemattomuus ja rajaamattomuus, ajanvarauksen puute ja ylityöt, jotka johtuvat lastensuojelun liian niukasta resurssoinnista erityisesti Orivedellä ja Vilppulassa. Näistä seikoista huolimatta projekti-ryhmään ja koulutuksiin on osallistuttu aktiivisesti, mikä kertoo sitoutumisesta hankkeeseen. Sen sijaan sitoutuminen uudenlaisiin työskentelytapoihin on osassa kuntia ollut vähäistä.

Hanketyöhön lisää haastetta on tuonut myös se, että Ylä-Pirkanmaalla on vähän peruspalveluita tukevia palveluita. Yhdessäkään kunnassa ei ole koulupsykologia ja Orivettä lukuun ottamatta ei myös ole koulukuraattoria. Virroilla on koulun erityistyöntekijä ja Orivedelle on tulossa koululle psykiatrinen sairaanhoitaja. Koulupsykologin ja koulukuraattorin tehtävät kuuluvat kasvat- ja perheneuvoloiden psykologeille ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöille oman toimen ohella. Erityisesti 15-18 – vuotiaille nuorille ei ole tarjolla palveluita eikä psyykkisesti oirehtiville lapsille ja nuorille ole kasvat- ja perheneuvolan lisäksi muita jatkohoitopaikkoja.

Lastensuojelulain muutos ja kunta- ja palvelurakennemuutos toivat muutoksia hankkeen tavoitteisiin. Seudullisten palvelurakenteiden kehittäminen pysähtyi, koska kunnilla ei ollut vielä selvyyttä siitä, mihin kuntaryhmään ne jatkossa kuuluvat. Seutukuntana Ylä-Pirkanmaan hajosi; Kuru liittyi Ylöjärveen, Orivesi ja Juupajoki muodostavat yhteistoiminta-alueen Kangasalan, Kuhmalahden ja Pälkäneen kanssa ja Mänttä, Vilppula ja Ruovesi suunnittelevat yhdessä palveluiden järjestämistä. Virtain kaupunki käy edelleen neuvotteluja eri yhteistyövaihtoehdoista.

Kun seudullisten palveluiden kehittämisestä päätettiin luopua, avautui mahdollisuus vastata uuden lastensuojelulain tuomiin haasteisiin.

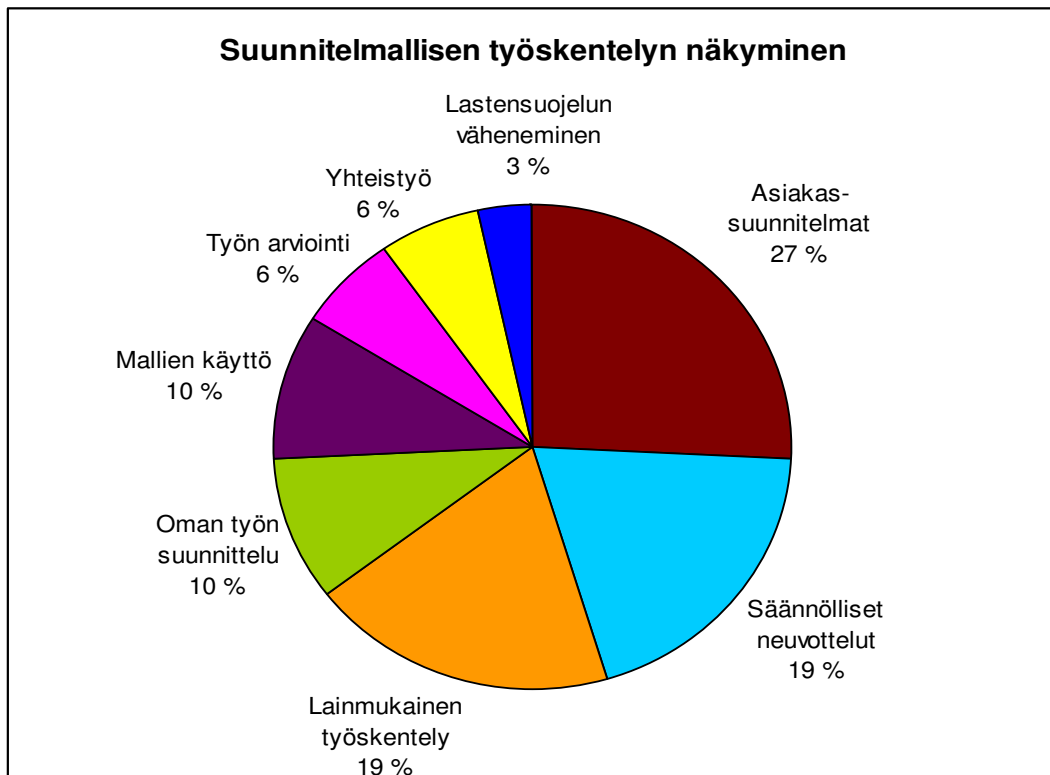
Hanketyöntekijöiden tukena ovat olleet projektiryhmän ja ohjausryhmän lisäksi valtakunnalliset lastensuojeluhankkeiden työntekijöiden työkokoukset, joista olemme saaneet niin vertaistukea kuin käytännön välineitäkin hanketyöhön. Hanketyöskentelyn isona haasteena oli myös seutuosiaalityöntekijän vaihtuminen, eikä sosiaalityön kehittäminen ollut sen vuoksi tarpeeksi suunniteltua, pitkäkestoista ja työntekijöitä sitouttavaa.

7. Mitä jatkossa?

Tässä luvussa olemme kuvanneet kahden teesin muodossa sen, mihin jatkossa näemme tarvetta kiinnittää huomiota kuntien lastensuojelun sosiaalityössä ja kasvatusta- ja perheneuvoloissa.

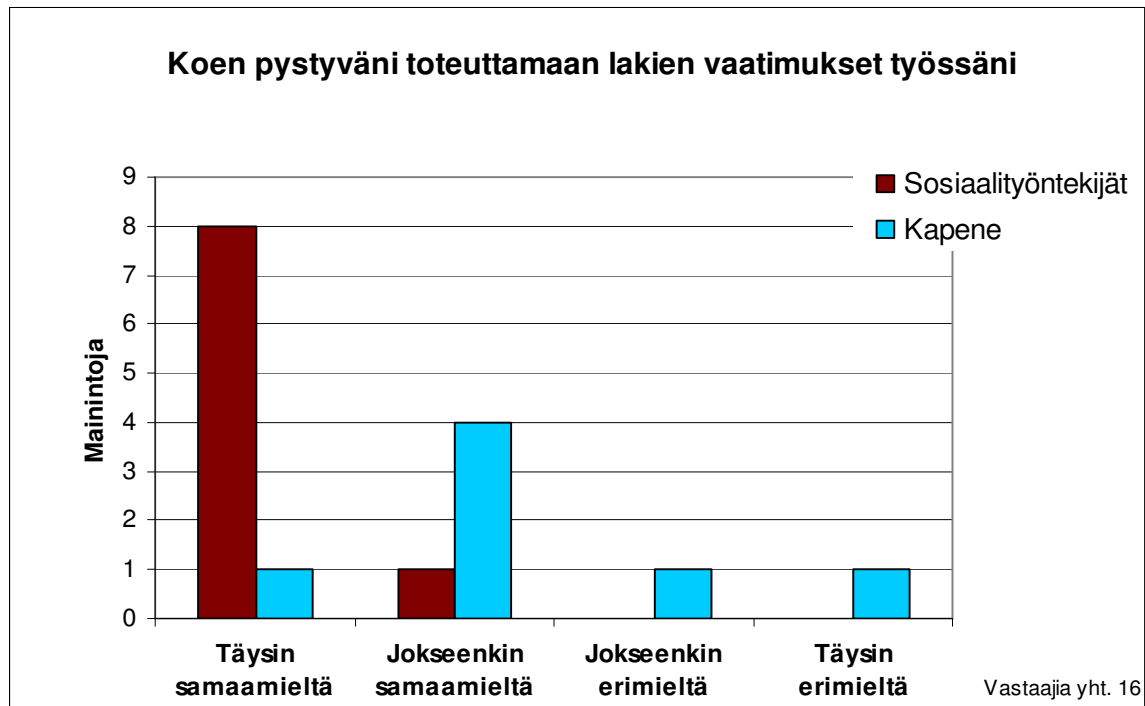
TEESI 1: SUUNNITELMALLISUUS JA LAIN TOTEUTTAMINEN TYÖSSÄ

Oli ilahduttavaa huomata, että loppuarviointiin vastanneista 85% koki tekevänsä suunnitelmallista lastensuojelutyötä. Hankesuunnitelmassa punaisena lanka oli työn suunnitelmallisuus ja sen lisääminen lastensuojelutyössä. Seuraavassa kaaviossa (kaavio 8) on esitetty seikat, jotka vastaajien mukaan osoittavat työskentelyn olevan suunnitelmallista.

Kaavio 8. Suunnitelmallisen työskentelyn näkyminen

Edellä esitetystä kaaviosta vastaajat nostivat suunnitelmallisen työn yhdeksi kriteeriksi lainmukaisen työn. Koska uusi lastensuojelulaki paransi asiakkaan oikeusturvaa ja lisäsi työn läpinäkyvyyttä tuoden samalla lastensuojelulle lisää määräaikoja ja velvoitteita, kysimme loppuarvioinnissa pystyvätkö työntekijät toteuttamaan lain velvoitteet työssään (kaavio 9).

Kaavio 9. Koen pystyväni toteuttamaan lain vaatimukset työssäni

Kaavio 9 antaa positiivisen kuvan lain toteuttamisesta. Näemme kuitenkin, että lainmukaisen työn tekeminen on edelleen iso haaste, koska esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden ja perhetyöntekijöiden yhteisessä seututapaamisessa tuli esille, että vain Mäntässä ja Virroilla on tehty lastensuojelutarpeen selvityksiä lain edellyttämässä muodossa. Loppuarvioinnissa kysimme myös, mitkä asiat ovat estäneet tekemästä lain mukaista työtä. Vastaajista 80% kertoi esteenä olevan resurssi- ja aikapulan, 10 % kertoi syyksi eriävät näkemykset, 5% tiedon puutteen ja 5% ongelmien vaikeutumisen.

On selvää, että lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä on liian vähän ja on toivottavaa, että lastensuojelutyöhön resurssoidaan lisää työntekijöitä. Tässä tilanteessa hankkeen tehtävänä onkin ollut pyrkiä löytämään uusia keinoja vastata kasvaviin asiakasmääriin ja lastensuojelulain velvoitteisiin. Helpoiten toteutettavissa oleva ratkaisu tilanteen parantamiseksi olisi huomion kiinnittäminen työn rakenteisiin. Sosiaalitoimessa voisi olla käytössä päivisin yksi päivystyspuhelin, johon akuutit lastensuojeluasiat ohjautuvat. Jokainen sosiaalityöntekijä päivystäisi vuorollaan päivän ja vuoro vaihtuisi päivittäin. Rakenteisiin vaikuttaminen voisi tarkoittaa myös esimerkiksi työpäivän aikatauluttamista, ajan varaamista dokumentointiin ja keskitetyn ajanvarauksen ja puhelinaikojen käyttöön ottoa. Esimerkiksi perhetyössä työpäivän suunnittelu on helpompaa, kun perheillä on säännölliset käyntipäivät suunnitelmassa sovittun ajan. Lisäksi opiskelijoiden ja vuosilomien sijaisten rekrytointi nykyistä tehokkaammin voisi ehkäistä esimerkiksi ylitiöiden kertymistä työntekijän lomien jälkeen. Työpainetta voisi helpottaa asiakastyön priorisointi ja asiakkaiden asettaminen jonoon kiireellisyyden mukaan. Huonoa palvelua ei ole se, että asiakas joutuu määräaikojen puitteissa jonottamaan aikaansa, vaan se, että hänen asiansa hoidetaan kiireellä ja suunnittelemattomasti. Luonnollisesti asiakkaan palveleminen viivytyksettä on tavoiteltavaa.

Mielestämme työn rakenteiden uudelleen tarkastelu on ensisijaisesti sosiaalityön johtajien tehtävä. Työntekijöille on tärkeää, että esimerkiksi asiakkaisissa vastarintaa herättävien uudistusten taustalla on johdon tuki. Näemme johdon sitoutumisen olevan avainasemassa sekä työn rakenteiden uudistamisessa että laajemmin työn kehittämisessä.

Hankkeen aikana on pyritty löytämään uusia työparityön muotoja lastensuojelutyöhön. Osassa Ylä-Pirkanmaan kuntia perhetyöntekijä ja sosiaalityöntekijä ovat perinteisesti toimineet työpareina lastensuojeluasioissa. Mielestämme kaikissa kunnissa on hyvä miettiä, miten perhetyöntekijöitä ja heidän ammattitaitoaan voitaisiin paremmin hyödyntää esimerkiksi lastensuojelutarpeen selvittämisessä ja asiakasneuvotteluissa tasavertaisena työparina. Näemmekin, että työparityöskentelyn laajentaminen antaisi lastensuojeluun lisää käsipareja. On tärkeää, että työntekijöiden tehtävät ja vastuut on määritelty työparityötä tehtäessä; perhetyöntekijä ei korvaa sosiaalityöntekijää eikä toisinpäin. Haastamme työntekijöitä myös miettimään, missä palavereissa ja asiakastilanteissa on oltava työpari ja mitkä tilanteet voi hoitaa yksin tai yhdessä toisen perhettä tunnevan ammattilaisen kanssa. Loppuarvioinnissa vastaajat nostivat esille, että sosiaalityöntekijä – perhetyöntekijä työparityöskentelyä voisi vielä lisätä lastensuojelutarpeen selvityksessä, koti- ja kriisikäynneillä, palavereissa, lasten kuulemisessa, valvotussa tapaamisessa, hankalissa asiakastapaamisissa, ehkäisevässä lastensuojelussa ja avohuollon tukitoimissa, perhetyössä ja perhetyön asiakkuuksissa ja suunnitelmissa.

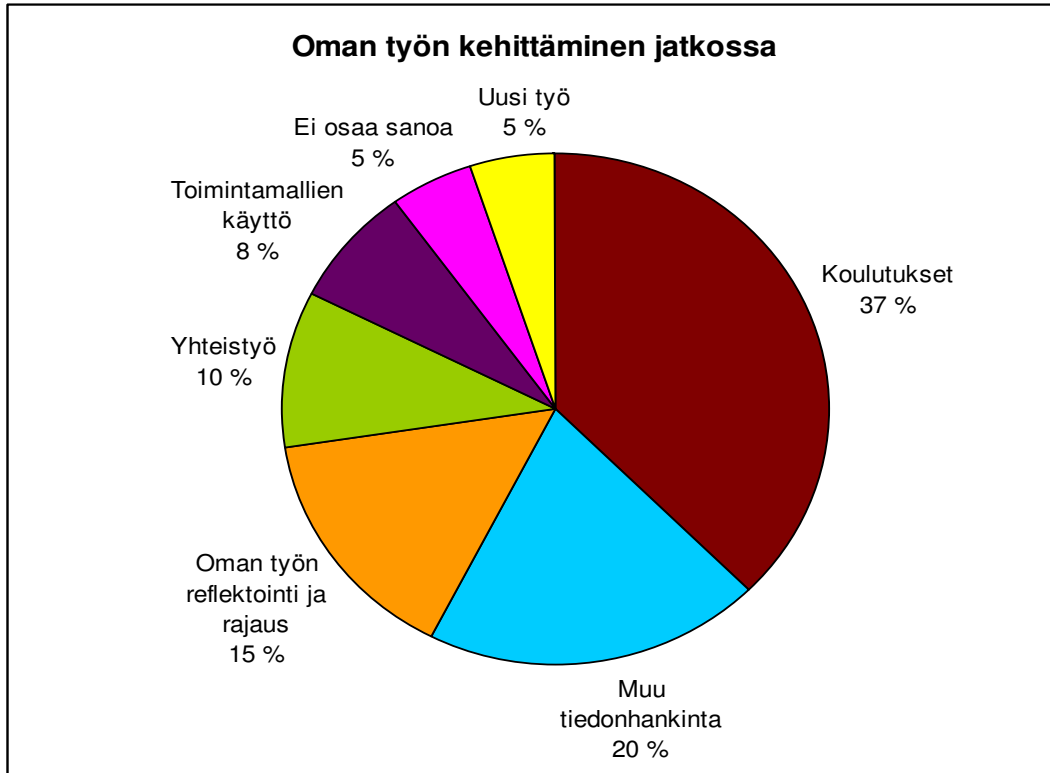
Yhtenä hankkeen tarkoituksena oli kokeilla käytännössä, miten Ylä-Pirkanmaalla voitaisiin hyödyntää seutusosiaalityöntekijän työpanosta. Hankkeesta on saatu positiivisia kokemuksia seudullisen sosiaalityöntekijä käytöstä erityisesti kunnan omien työntekijöiden ollessa jäävejä tai kun on tarvittu konsultaatioapua. Lisäksi seutusosiaalityöntekijälle kertyy osaamista pienille kunnille harvinaisista tilanteista ja seutusosiaalityöntekijän tehtäviin sopisi hyvin esimerkiksi sijaishuoltopaikkojen kilpailutus. Seutusosiaalityöntekijän työnkuvaan voisi kuulua osaltaan myös lastensuojelun sosiaalityön kehittäminen ja hankkeessa luotujen mallien juurruttaminen. Seudullisen työntekijän kustannuksista on useita eri jakoperustemalleja, esimerkiksi väkilukuun tai tosiasialliseen palveluun perustuen. Mikäli seutusosiaalityöntekijää ei Ylä-Pirkanmaan kuntiin saada, on tärkeää, että uusilla yhteistoiminta-alueilla tehdään sopimus esimerkiksi työntekijöiden vaihtamisesta jääviytilanteissa. Näillä alueilla toimii jo lastensuojelun moniammatilliset asiantuntijaryhmät, joista sosiaalityöntekijöillä on mahdollisuus saada konsultaatioapua. Kannustamme käyttämään työryhmää apuna vaikeissa asiakastilanteissa entistä enemmän.

Hanke on ollut mukana käynnistämässä lastensuojelulain 14§:n mukaista lasten ja nuorten hyvinvoinnin suunnitelmaa. Toivomme, että suunnitelma jää kuntiin työvälineeksi, joka ohjaa lastensuojelutyötä ja kehittää sitä entistä suunnitelmallisempaan suuntaan, kunnan talouden ja hallinnon näkökulmasta alkaen aina yksittäiseen asiakastapaamiseen saakka. Ensimmäisissä suunnitelmissa ei ole vielä huomioitu asiakasnäkökulmaa, mutta toivomme, että tulevina vuosina asiakaspalautetta kerätään enemmän niin oman työn ja sen kehittämisen kuin lasten ja nuorten hyvinvoinnin suunnitelmankin tueksi. Tietenkin palautteen keräämisen merkittävin tavoite on parantaa kuntalaisten saamaa palvelua.

TEESI 2. OMAN TYÖN KEHITTÄMINEN HANKKEEN JÄLKEEN

Kysyimme hankkeen loppuarvioinnissa työntekijöiltä, miten kehität omaa työtäsi jatkossa (kaavio 11). Vastaajista 57% kertoi kehittävänsä työtään käymällä koulutuksissa tai hankkimalla tietoa muista lähteistä. Koulutuksissa käyminen on tärkeää ja on erittäin hyvä, että Ylä-Pirkanmaan kunnissa työntekijät saavat osallistua koulutuksiin. Loppuarvioinnissa nousi esiin seuraavia koulutustoiveita: työyhteisökoulutus, sovittelutyö, lastensuojelun menetelmät, lainsäädäntö, perhe- ja lähisuhdeväkivalta, toimiminen vanhempien kanssa ja huostaanotto. Mielestämme perhetyöntekijöiden perhetukipäivät ja sosiaalityöntekijöiden lastensuojelupäivät ovat sellaisia joihin kaikilla tulisi olla mahdollisuus osallistua. Päiviin on koottu ajankohtainen valtakunnallinen tieto ja päivillä on mahdollisuus verkostoitua. Emme kuitenkaan ole vakuuttuneita koulutusten tehokkuudesta, elleivät työntekijät kokeile käytännössä uusia malleja tai reflektoi oppimaansa. Tämä vaatii aikaa ja sitä, että työn rakenteet sallivat toisinaan pysähtymisen ja

oman työn pohtimisen esimerkiksi kehittämispäivillä. Toimiakseen tehokkaasti kehittämispäiville tulee olla selkeä teema ja lisäksi tulisi laatia suunnitelma siitä, miten yhdessä sovittujen uusien käytäntöjen toteutumista seurataan.

Kaavio 10. Oman työn kehittäminen jatkossa

Mielestämme työnohjaus on paitsi tuki työn jaksamisessa, myös yksi oman työn kehittämisen foorumi ja työnohjauksen jatkuminen on välttämätöntä kaikille lastensuojelutyötä tekeville jatkossakin. On huolestuttavaa, että hankkeen loppuarviointiin vastanneista 32% ei vielä tiedä, jatkuuko työnohjaus hankkeen jälkeen.

Mielestämme seututapaamisia tulisi jatkaa, koska näemme tapaamisten lisäävän työntekijöiden osaamista. Seututapaaminen on foorumi, jossa omaa työtä kehitetään refleктоimalla sitä toisten kuntien kollegoiden kanssa. Jotta tapaamiset palvelisivat parhaiten oman työn kehittämistä, tulisi niiden olla teemallisia. Seututapaamisissa voitaisiin käsitellä esimerkiksi valmiiden lomakkeiden käyttöä, valtakunnallisia ohjeita sekä suunnitella ja toteuttaa tutustumiskäyntejä. Toivomme, että myös hankkeessa toteutettujen toimintamallien käyttöä seurataan säännöllisesti ja malleja kehitetään edelleen. Näemme myös sosiaalityöntekijöiden ja perhetyöntekijöiden yhteiset seututapaamiset tärkeänä foorumina jakaa kokemuksia toimivista työpari- ja työkäytännöistä. Yhteiset tapaamiset voivat olla esimerkiksi kerran vuodessa.

Oman työn kehittäminen on muutakin kuin ulkoiset puitteet ja resurssit. Vaikka hanke päättyy, kehittäminen ei pääty. Kehittäminen ei saisi olla arkisesta työstä irrallaan olevaa työtä vaan osa perustyötä ja yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa tapahtuvaa. Ihmisten kanssa toimiessa ei ole koskaan valmis, vaan työssä voi ja pitää kehittyä jatkuvasti.

OSA 2 HANKKEESSA TOTEUTETTUA

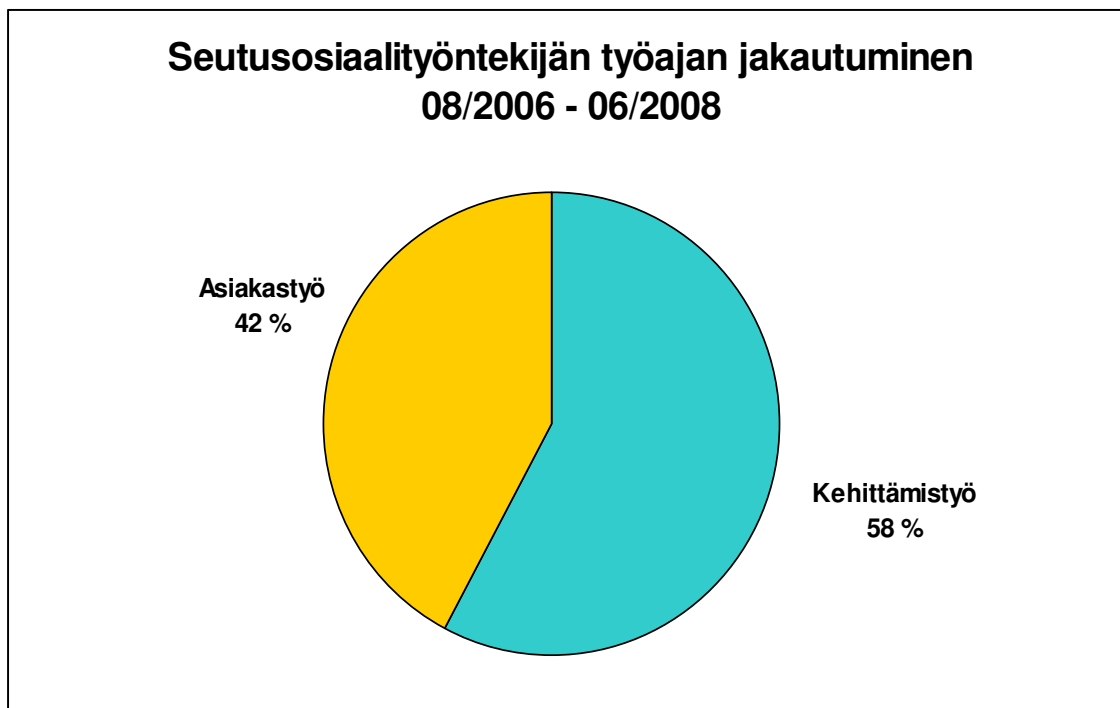
8. Hankkeen toimintatavat

Tässä luvussa kuvataan hankkeen toiminnan jakautuminen työpari- ja konsultatiiviseen työhön sekä kehittämistyöhön. Kehittämistyö on koostunut työnohjauksen ja koulutusten järjestämisestä, lautakuntavierailuista, psykososiaalisten palveluiden kehittämisestä ja organisaatiomuutoksissa mukana olemisesta. Seututapaamiset ovat olleet sekä konsultatiivista että kehittämistyötä. Lisäksi tässä luvussa on kuvattu hankkeen tiedottaminen.

8.1. Työpari- ja konsultatiivinen työ

8.1.1. Seutusosiaalityöntekijä

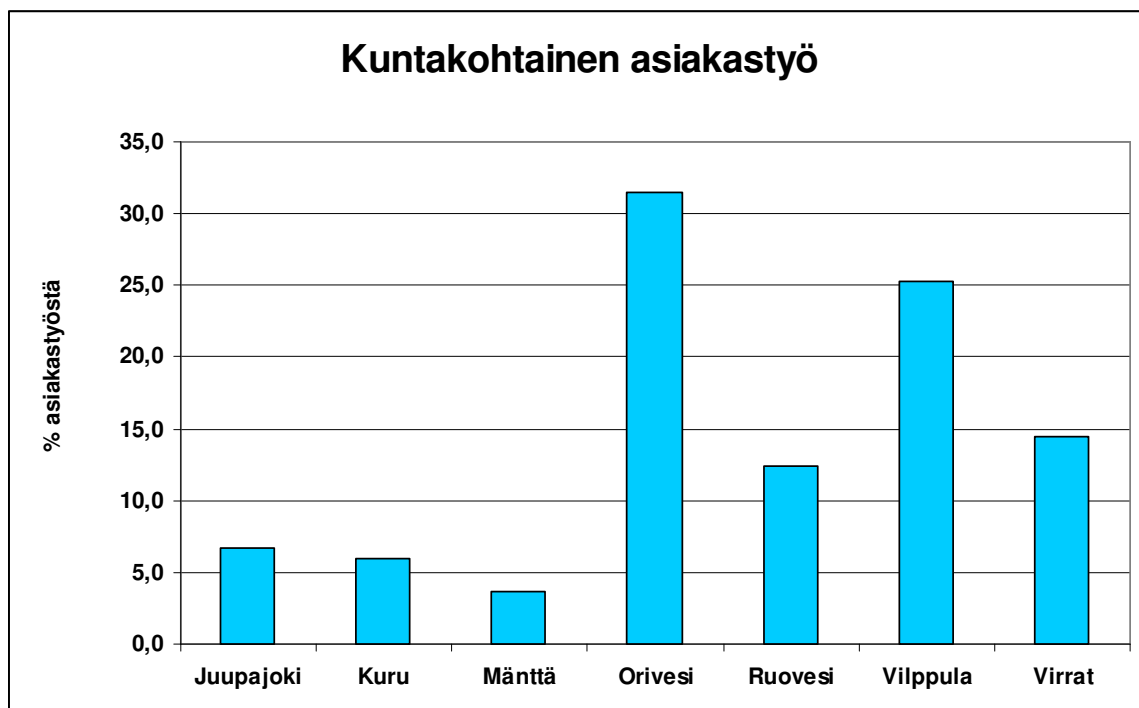
Seutusosiaalityöntekijän työaika on jakaantunut lähes tasan asiakastyöhön (42%) ja kehittämistyöhön (58%) (kaavio 11). Seutusosiaalityöntekijän asiakastyö on koostunut oikeudelle tehtävistä lapsen huolto- ja tapaamisoikeuslain mukaisista selvityksistä, lastensuojeluprosessin eri vaiheissa työparina toimimisesta ja lastenvalvojien työparina toimimisesta. Lisäksi seutusosiaalityöntekijä on tarjonnut konsultaatiota lastensuojeluasioissa sekä toiminut sovittelijana yhdessä huolto- ja tapaamisriidan täytäntöönpanossa.

Kaavio 11. Seutusosiaalityöntekijän työajan jakautuminen

Seutusosiaalityöntekijä on toiminut 19 eri huolto- ja tapaamisselvityksessä joko työparina kunnan sosiaalityöntekijän kanssa tai edustanut kuntaa tekemällä selvityksen toisen kunnan työntekijän kanssa. Lastensuojeluprosessin eri vaiheista huostaanotto ja sijaishuolto ovat painottuneet seutusosiaalityöntekijän työssä. Seutusosiaalityöntekijä on ollut mukana huostaanoton valmistelussa, sijaishuoltopaikan valinnassa ja sijaishuoltopaikan muutoksessa. Lisäksi seutusosiaalityöntekijä on ollut mukana yksittäisissä lastensuojelun avohuollon asiakastilanteissa. Muusta asiakastyöstä seutusosiaalityöntekijä ei ole kerännyt tilastoa, koska työtä on haluttu seurata kuntiin tehtyjen työtuntien avulla.

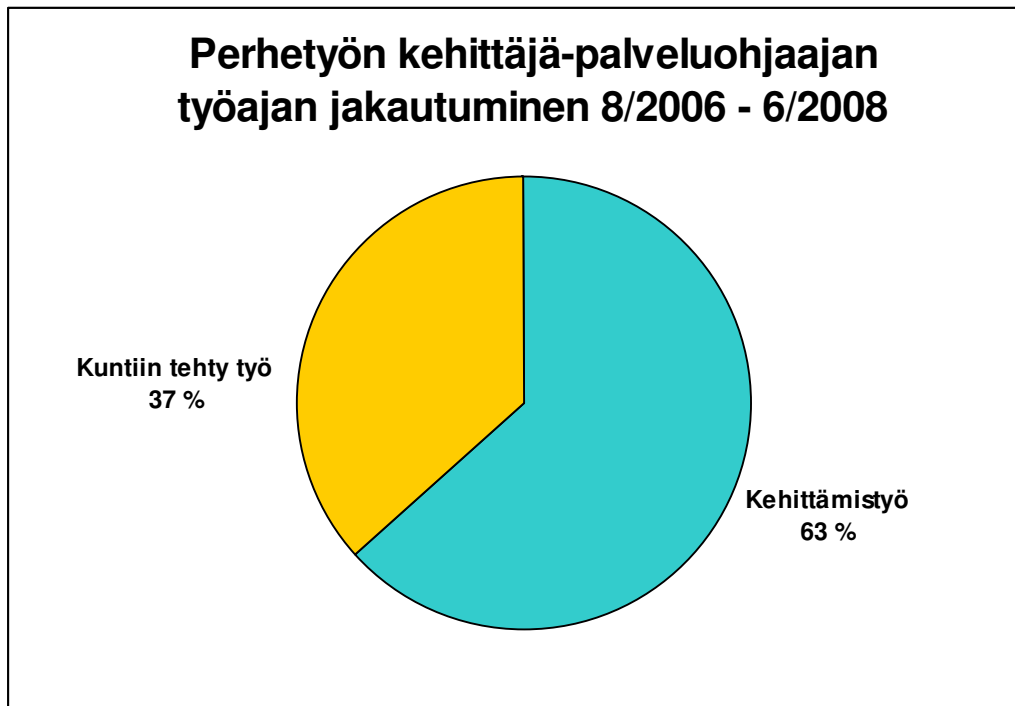
Seutusosiaalityöntekijä on työskennellyt asiakastyössä kaikissa hankekunnissa (kaavio 12). Eniten asiakastyötä on ollut Orivedellä ja Vilppulassa ja vähiten Mäntässä. On ymmärrettävää, että seutusosiaalityöntekijän työpanoksesta hieman yli 30 % on ollut Orivedelle tehtävää työtä, koska tilastojen mukaan huostaan otettuja lapsia on Ylä-Pirkanmaan kunnista eniten Orivedellä ja Orivesi on myös asukasluvultaan suurin kunta. Vilppulaan tehdyn asiakastyön suurta määrää (noin 25 %) selittää se, että Vilppulassa on hankeajana ollut töissä muodollisesti epäpäteviä sekä osa-aikaisesti työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä. Vähiten seutusosiaalityöntekijä on työskennellyt Mäntässä (noin 4 %). Mäntän vähäiseen seutusosiaalityöntekijän käyttöön on varmasti vaikuttanut se, että Mäntässä on ollut lähes koko hankeajan töissä pätevät sosiaalityöntekijät. Lisäksi Mäntän sosiaalityön rakenne ja organisointi on ollut toimivaa.

Kaavio 12. Seutusosiaalityöntekijän asiakastyön jakautuminen kunnittain

8.1.2. Perhetyön kehittäjä-palveluohjaaja

Perhetyön kehittäjä-palveluohjaajan työaika on jakautunut sekä kehittämistyöhön (63%) että kuntiin tehtävään työhön (37%), joka näkyy kaaviossa 13. Kehittämistyön keskeisiä osa-alueita ovat olleet Ylä-Pirkanmaan lastensuojelun perhetyön sisällöllinen kehittäminen (esimerkiksi menetelmät ja välineet) sekä Oriveden perhetyön tiiminvetäjämallin kehittäminen. Perhetyön kehittäjä-palveluohjaaja on osallistunut myös Tikesos hankkeen valtakunnalliseen perhetyön dokumentoinnin kehittämiseen. Lisäksi perhetyön kehittäjä-palveluohjaaja on ollut kertomassa Ylä-Pirkanmaalla kehitetyistä asioista vetämällä perhetyön kehittämispäiviä yhteistyössä Lastensuojelunosaamisen kehittäminen Varsinais-Suomen kunnissa hankeen (2 päivää) ja Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön kanssa (1 päivä). Keväällä 2008 kehittämistyö sisälsi myös Pirkanmaan aikuisopiston perhetyön ja lastensuojelun ammatillisen lisäkoulutuksen suunnitelun osallistumisen.

Kaavio 13. Perhetyön kehittäjä-palveluohjaajan työajan jakautuminen

Perhetyön kehittäjä-palveluohjaajan kuntiin tehtävästä työstä Oriveden kaupungin osuus on suurin. Perustelut Oriveden suurimpaan osuuteen on se, että Orivedellä on ollut hankkeen kunnista eniten perhetyöntekijöitä ja siellä lähdetty rakentamaan toimivaa perhetyön tiiminvetäjämallia ja yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Perhetyön tiiminvetäjän tehtäviin on kuulunut perhetyöntekijöiden kanssa työlistojen suunnittelu, asiakasohjaus ja tarvittaessa perhetyön asiakkaiden verkostopalaveriinhin osallistuminen sekä osallistuminen lastensuojelupalaveriinhin ja perhetyöntekijöiden lähituki. Uudenlaisella organisoinnilla, jossa sekä perhetyöntekijöiden että sosiaalityöntekijöiden esimiehenä toimii sosiaalityön johtaja, pyrittiin sosiaalityöntekijöiden ja perhetyöntekijöiden välisen yhteistyön lisäämiseen, perhetyön palveluohjauksen tehostamiseen sekä lähituen antamiseen perhetyöntekijöille.

Muihin kuntiin tehtävä työ on pääsääntöisesti ollut asiakastilanteisiin liittyvää konsultaatiota, jossa on pohdittu perheiden tilanteita ja mietitty millaisilla perhetyön keinoilla voitaisiin tilanteisiin vaikuttaa. Lisäksi perhetyön kehittäjä-palveluohjaaja on kouluttanut kaikkien kuntien työntekijät käyttämään perhetyöhön kehitettyä tilastointia. Yhdessä kunnassa työskentelyyn on kuulunut perhetyön asiakasperheen verkostopalaverien (4 palaveria) vetäminen.

8.2. Seututapaamiset

Ylä-Pirkanmaan sosiaalityöntekijöillä, perhetyöntekijöillä ja kasvatus- ja perheneuvolan työntekijöillä on ollut hyvä yhteistyön rakenne seututapaamisten muodossa jo ennen hanketta, lastenvalvojia lukuun ottamatta. Hankkeen työntekijät tulivat mukaan tapaamisiin hankkeen alkaessa.

8.2.1. Sosiaalityöntekijät

Sosiaalityöntekijöillä on ollut hankkeen aikana yhteensä 12 seututapaamista, joista kolme on ollut perhetyöntekijöiden kanssa yhteisiä. Perhetyöntekijöiden kanssa yhteisissä tapaamisissa on tehty uuden lastensuojelulain mukainen lastensuojelutarpeen selvittämisen prosessikuvaus ja malli. Kolmannella yhteisellä tapaamisella jaettiin kokemuksia lastensuojelutarpeen selvityksen tekemisestä sosiaalityöntekijä-perhetyöntekijä työparina ja mallin toimivuudesta.

Sosiaalityöntekijöiden seututapaamisissa on ollut aiheena muun muassa tietosuojarekisterin ylläpito, lasten ja nuorten hyvinvoinnin suunnitelma, huoltoriidan prosessikaavio, lastensuojelun

prosessikaavio, lastensuojelun käsikirja ja lastensuojelulain edellyttämät uudet lomakkeet. Yhdessä seututapaamisessa oli aiheena jälkihuolto ja aiheesta oli kertomassa Tampereen kaupungin sosiaaliasema Satamasta sosiaalityöntekijä Sakari Björninen. Keväällä 2007 Mari Ahlström ja Nanna Jouste Lempäälän perhetyön yksiköstä esittelivät Lempäälän lastensuojelun alku- ja tilannearviontimallin. Yksi seututapaaminen toteutettiin tutustumalla Hämeenlinnan hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeudessa keskusteltiin uuden lastensuojelulain mukaisista menettelyistä, sosiaalitoimen ja hallinto-oikeuden yhteistyöstä ja huostaanottoasioita käsittelevät tuomarit kertoivat uuden lastensuojelulain mukaisesta oikeuskäsittelystä. Tutustumiskäynnille osallistui hankekuntien sosiaalityöntekijöiden lisäksi sosiaali- / perusturvajohtajia.

Sosiaalityöntekijät ovat päättäneet jatkaa seututapaamisia neljä kertaa vuodessa. Jokainen kunta toimii vuorollaan koollekutsujana.

8.2.2. Lastenvalvojat

Ylä-Pirkanmaalla on yhteensä kuusi lastenvalvojan tehtäviä hoitavia henkilöitä. Kaikki hoitavat lastenvalvojan tehtäviä ainoana kunnissaan, minkä vuoksi kollegoiden tapaamiset koettiin tarpeellisiksi. Lastenvalvojen seututapaamiset aloitettiin keväällä 2008 ja tapaamisia on ollut kolme, helmikuussa, toukokuussa ja syyskuussa. Seututapaamisissa on käsitelty huolto- ja tapausoikeuteen, isyyden selvityksiin ja elatukseen liittyneitä asioita. Toukokuussa tapaamisessa oli mukana Tampereen kaupungin Perheasiainyksikön lastenvalvoja Riitta Mylläri. Syyskuun tapaamisessa tutustuttiin Tampereen kaupungin Perheasiainyksikköön sekä keskusteltiin ajankohtaisista lastenvalvojan työhön liittyvistä asioista Perheasiainyksikön lastenvalvoja Sirkku Välimäen johdolla. Tapaamiseen osallistui myös lastenvalvoja Paula Tuomi Lempäälästä. Lastenvalvojat ovat päättäneet jatkaa seututapaamisia neljä kertaa vuodessa. Jokainen kunta toimii vuorollaan koollekutsujana.

8.2.3. Perhetyöntekijät

Hankkeen alkaessa seututapaamisten järjestämisvastuu siirtyi perhetyön kehittäjä-palveluohjaajalle. Perhetyöntekijöillä on hankkeen aikana ollut kaikkiaan 13 seututapaamista, joista kolme on ollut yhteisiä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Sosiaalityöntekijöiden kanssa yhteisissä tapaamisissa on tehty uuden lastensuojelulain mukainen lastensuojelutarpeen selvittämisen prosessikuvaus ja malli. Kolmannella yhteisellä tapaamisella jaettiin kokemuksia lastensuojelutarpeen selvityksen tekemisestä sosiaalityöntekijä-perhetyöntekijä työparina ja mallin toimivuudesta.

Seututapaamiset ovat toimineet perhetyön kehittäjä-palveluohjaajan ”työrukkasena” perhetyön kehittämisessä. Niiden kautta perhetyön kehittäjä-palveluohjaaja on jakanut tietoa ja tuonut kommentoitavaksi esimerkiksi perhetyön dokumentointiin liittyvän työryhmän tuotoksia. Seututapaamisissa on yhdessä käsitelty seuraavia asioita: työajanseuranta, mitä perhetyö on ja mitä sen toivottaisiin olevan?, mielenterveystyön koulutuksen sisältö, perhetyön dokumentointi ja perhetyön lomakkeet, työnohjaajien valinta, asperger- ja autistilasten kanssa työskentely, tutustuminen Sosiaaliportin Lastensuojelun käsikirjaan, Ylä-Pirkanmaan kuntien yhteinen perhetyön esite, tutustuminen päihdeperheille tarkoitetun Päiväperhon toimintaan Tampereella ja vauvahieronta. Tuotettu materiaali on esitelty tarkemmin luvussa 9.2.

Asiantuntijoina asperger- ja autistilasten kanssa työskentelystä olivat Tampereen itäisen alueen perhetyöntekijät Aleksis Konttinen ja Sami Keto sekä perhetyönohjaaja Sirpa Järvinen. Vauvahierontaan opasti Vammalan aluesairaalan lastenhoitaja Eija Tuomi.

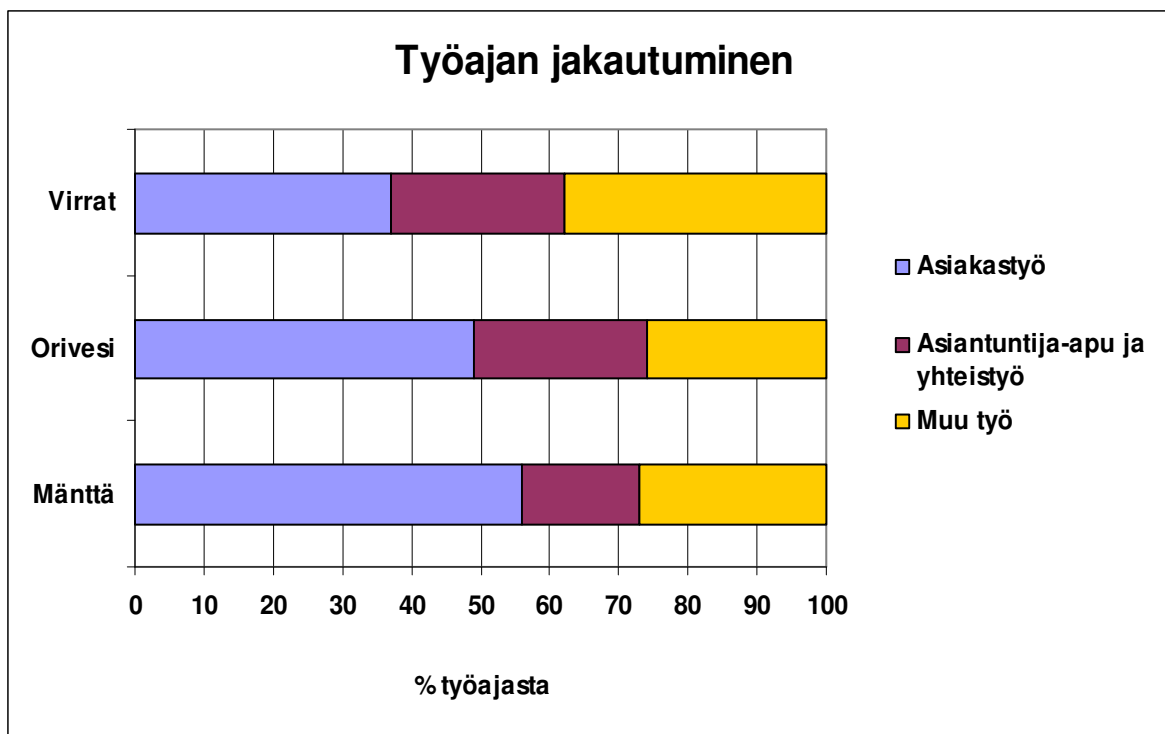
Perhetyöntekijät ovat päättäneet jatkaa seututapaamisia neljä kertaa vuodessa. Jokainen kunta toimii vuorollaan koollekutsujana.

8.2.4. Kasvatus- ja perheneuvola

Hankealueella on kolme kasvatus- ja perheneuvolaa, Orivedellä, Mäntässä ja Virroilla. Hankkeen aikana on ollut kahdeksan seututapaamista. Tapaamisissa on käsitelty lasten- ja nuorten hyvinvoinnin suunnitelmaa, moniammatillista asiantuntijaryhmää, toiminnanohjauksen ja tarkkaavaisuuden ryhmäkuntoutusta, theraplayta, parisuhdetyötä ja ammattikohtaisten työskentelytapojen kehittämistä. Lisäksi on tutustuttu kasvatus- ja perheneuvoloissa käytettäviin välineisiin, tutkimusmenetelmiin sekä Pesäpuu ry:n välineisiin.

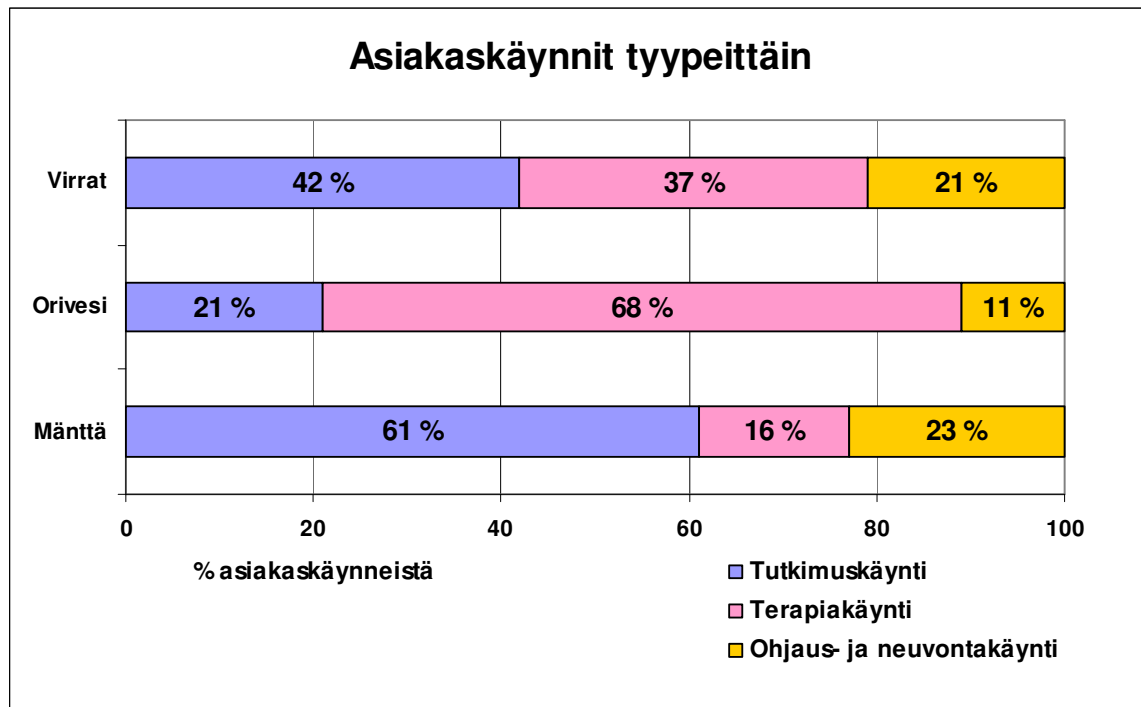
Ensimmäisessä yhteisessä seututapaamisessa nousi esille tarve tehdä työ näkyväksi. Tämän pohjalta ryhdyttiin yhdessä suunnittelemaan työajan seurantalomaketta. Lomakkeeseen merkittiin tehty asiakastyö, asiantuntija-apu ja yhteistyö sekä muu työ. Kaikki kasvatus- ja perheneuvoloissa työskentelevät täyttivät lomaketta kahden viikon ajan helmi-maaliskuussa 2007 ja niistä teki yhteenvedon Seinäjoen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija Riina Nummijärvi, joka oli työharjoittelussa hankkeessa ja Oriveden perhetyössä.

Seuraavat kaaviot kuvaavat kasvatus- ja perheneuvolan asiakastyötä ja sen sisältöä. Kaaviossa 14 on kuvattuna se, miten kokonaistyöaika jakaantui seurantajaksolla. Mäntässä asiakastyötä on hieman yli puolet työajasta, kun taas Orivedellä ja Virroilla asiantuntija-apu ja yhteistyö sekä muu työ ovat yhteensä yli puolet työajasta. Asiantuntija-apuun ja yhteistyöhön käytetty aika koostui tiimin palavereista, muista palavereista, yhteistyöryhmistä, konsultaatiosta, puhelinneuvotteluista, saadusta työnohjauksesta, kehittämistoiminnasta, kriisityöstä ja puhelinpäivystyksestä. Muuhun työhön käytetty aika koostui siirtymisestä tapaamisiin, hallinnollisista töistä (esimerkiksi matkalaskut, koulutushakemukset), ammattitaidon päivittämisestä, postin käsittelystä, tauoista ja esimerkiksi läksiäisten järjestämisestä.

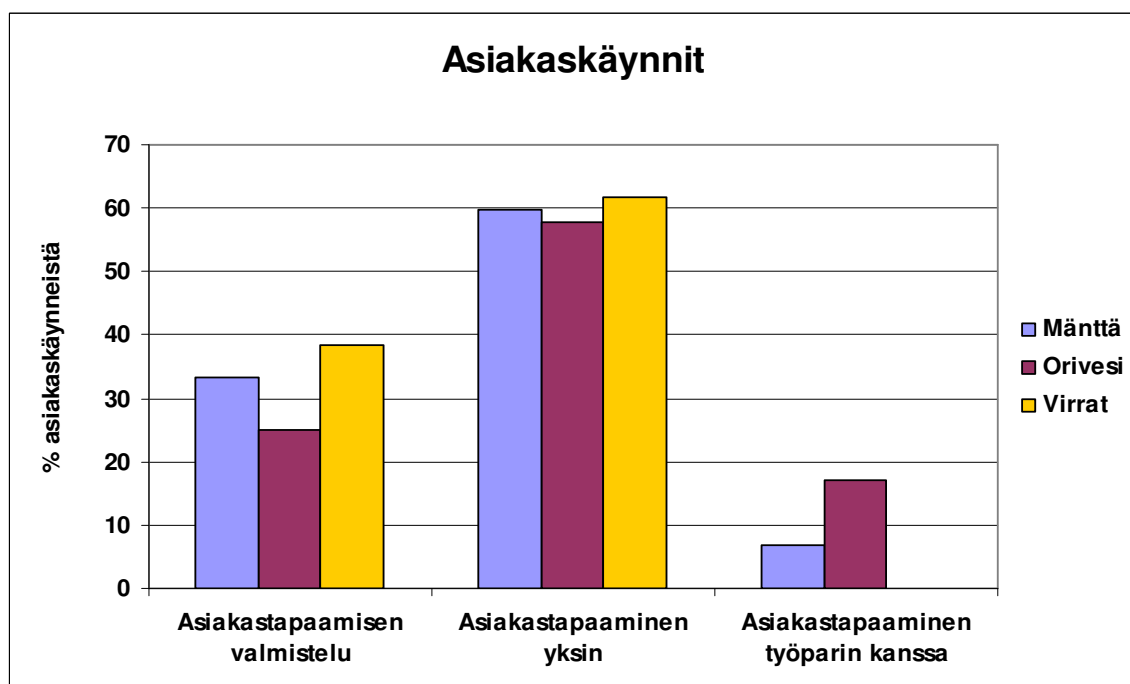
Kaavio 14. Kasvatus- ja perheneuvolan työntekijöiden työajan jakautuminen

Asiakkaiden käynneistä Mäntässä yksilökäyntejä oli 79 %, Orivedellä 73 % ja Virroilla 99 %. Parikäyntien osuus Mäntässä on 2 %, Orivedellä 4 % ja Virroilla ei ollut yhtään parikäyntiä seurantajaksolla. Mäntässä ja Orivedellä joka viides asiakaskäynti oli perhekäynti. Yksilökäyntien suuri osuus johtunee siitä, että tutkimus- ja terapiakäyntejä (kaavio 15) oli kaikissa kasvatus- ja perheneuvoloissa lähes 80 % tai enemmän kaikista asiakaskäynneistä.

Kaavio 15. Kasvatus- ja perheneuvolan asiakaskäynnit tyypeittäin

Kasvatus- ja perheneuvolan työntekijät tapaavat asiakkaitaan pääsääntöisesti yksin ja näyttäisi siltä, että yksin tehtävä työ vaatii enemmän myös valmistelu-aikaa. Orivedellä tehdään selvästi enemmän työparityötä muihin kuntiin verrattuna (kaavio 16).

Kaavio 16. Kasvatus- ja perheneuvolan asiakastyö

8.3. Koulutukset

Hankkeen aikana on toteutettu kymmenen koulutusta. Koulutusten aiheet ovat tulleet työntekijöiltä. Koulutusten sisällöt ja muut tarkemmat tiedot on kuvattu tässä luvussa. Koulutuksista on kerätty palautetta (liite1), jossa on kysytty koulutuksessa opittuja asioita sekä niiden hyödyntämistä omassa työssä. Palautteiden tiedot sähköiseen muotoon on siirtänyt Mirikka Tuominen, joka oli kuntouttavassa työtoiminnassa Orivedellä.

8.3.1. Onko lapsi turvassa?

Koulutuksen tarkoituksena oli tiedottaa Ylä-Pirkanmaan alueelle tehdystä yhteisestä lähisuhte- väkivaltaan puuttumisen toimintamallista ja perehdyttää lapsiperheitä työssään kohtaavia sen käyttöön ottamiseen. Toimintamallin yhteydessä otettiin käyttöön myös Ylä-Pirkanmaan alueen yhteinen lastensuojeluilmoituslomake, joita jaettiin käsikirjan ohella koulutuksissa. Tavoitteena oli, että koulutuksen jälkeen kaikki lasten ja heidän perheidensä kanssa työskentelevät tietäisivät, milloin ja miten lastensuojeluilmoitus tehdään. Koulutus huomioi uuden lastensuojelulain tuomat muutokset ilmoitusvelvollisuuteen.

Koulutuksia järjestettiin keväällä 2007 Mäntässä, Orivedellä ja Virroilla, jokaisella paikkakunnalla kaksi samansisältöistä puolen päivän koulutusta. Koulutukset oli tarkoitettu kuntien sosiaali- ja terveysalan työssä oleville (sosiaalityöntekijät, perhetyöntekijät, lasten päivähoito, koulutoimi, nuorisotoimi, äitiys- ja lastenneuvolat, terveysasemat, kasvatus- ja perheneuvolat, mielenterveystoimistot), poliisille, kirkon työntekijöille, yksityisille lasten ja nuorten sijaishuollon laitoksille sekä kaikille, jotka työssään kohtaavat lapsia ja heidän perheitään.

Kouluttajina toimivat hankkeen työntekijät ja kuntien sosiaalityöntekijät. Koulutuksiin osallistui kaikkiaan 249 henkeä.

8.3.2. Lapsilähtöinen työskentely

Helmikuussa 2007 järjestettiin Orivedellä kahden päivän mittainen Pesäpuu ry:n lapsilähtöisen työskentelyn koulutus. Koulutukseen osallistuivat sosiaalityöntekijät ja perhetyöntekijät hankkunnista. Osallistujia oli yhteensä 25 ja kouluttajina toimivat psykologi, nuorisotyöntekijä, Pesäpuu ry:n kehittämispäällikkö Johanna Barkman ja luokanopettaja, sijaisäiti Tuija Raitanen.

Koulutuksen tavoitteena oli vahvistaa lapsen kanssa työskentelyä lastensuojelun eri toimintaympäristöissä, jotta aikuisilla olisi valmiuksia ja rohkeutta kohdata lapsi ja hänen kokemusmaailmansa. Koulutuksessa tutustuttiin konkreettisiin välineisiin ja menetelmiin, jotka tukevat työntekijän ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Koulutuksessa kiinnitettiin huomiota erityisesti siihen kuinka välineitä voidaan hyödyntää tehtäessä lastensuojelutarpeen selvityksiä työparina. Jokaiseen hankekuntaan tilattiin koulutuksessa tutuiksi tulleet välineet.

8.3.3. Masennuksen itsehoitoryhmän ohjaajakoulutus

Oriveden perhetyöntekijä Tarja Tupala sai masennuksen itsehoitoryhmän ohjaajakoulutuksen, jonka kesto oli 8.11.2006 – 14.3.2007, yhteensä 7 koulutuspäivää. Koulutus tapahtui Tampereella ja kouluttajana toimi Marja-Liisa Dunder, YTM, psykoterapeutti, työnohjaaja. Koulutus antoi osallistujille valmiuden toimia masennuksen ryhmämuotoisen hoidon ohjaajana. Koulutus oli tarkoitettu kaikille, jotka asiakastyössään kohtaavat masentuneita ja uupuneita tai uupumusvaurassa olevia ihmisiä muun muassa sosiaali- ja terveysalalla, työterveyshuollossa, seurakuntatyössä, koulutoimessa ja työvoimahallinnossa. Koulutus perustui Tarja Koffertin ja Katriina Kuusen Depressiokoulu – opi masennuksen ehkäisy- ja hoitotaitoja kirjaan.

Perhetyöntekijä Tarja Tupala on aloittanut Hyvän mielen-ryhmän, joka perustuu vertaisryhmätoimintaan. Ryhmiä on vedetty Orivedellä kaksi äitien ryhmää ja Mäntässä aloitettiin yksi äitien ryhmä, jonka toiminta jouduttiin lopettamaan kesken osallistujien elämäntilanteiden muutosten vuoksi.

8.3.4. Perhetyöntekijöiden mielenterveystyön koulutus

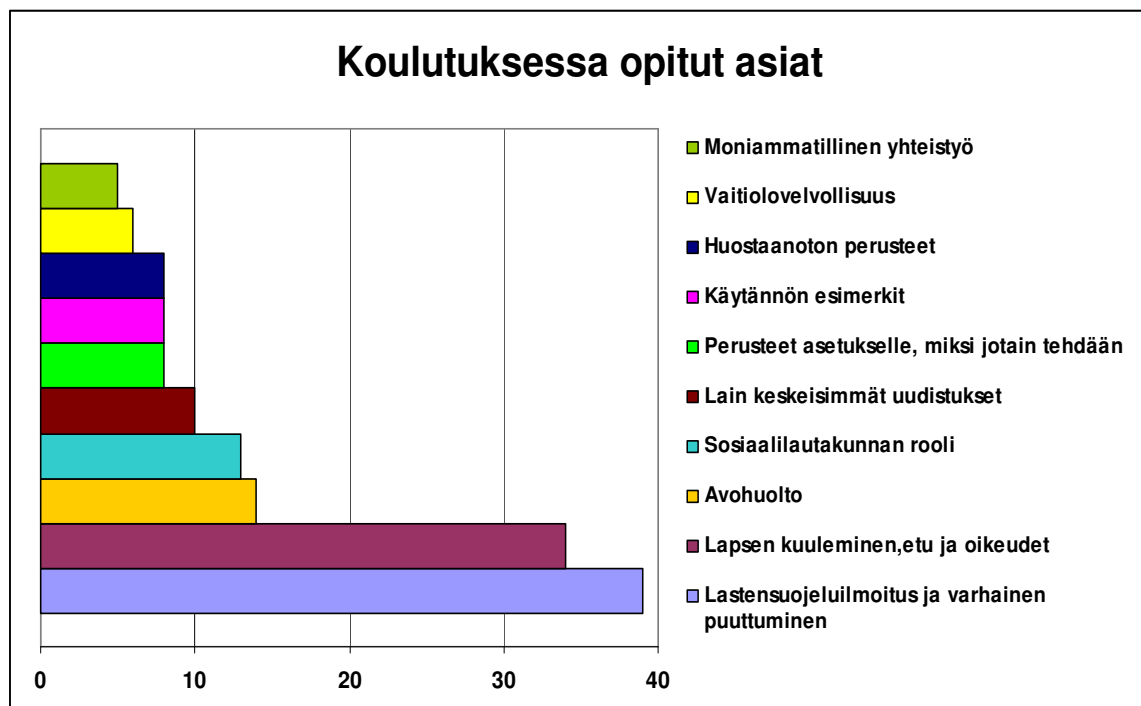
Perhetyöntekijöille järjestettiin viiden päivän mittainen mielenterveystyön koulutus yhteistyössä Kokemus tiedoksi - projektin ja Omaiset mielenterveystyön tukena Tampere ry:n kanssa. Koulutuspaikkana oli Mäntän työväenopisto. Koulutukseen osallistuivat kaikki hankealueen 12 perhetyöntekijää. Kouluttajina oli psykologi Aino Saloranta, aluetyöntekijä Mari Helin-Tuominen, projektityöntekijä Kati Eskola, Nääsville ry:n perhetyöntekijät sekä kokemuskouluttajat eli henkilöt, joilla on omakohtainen kokemus mielenterveysongelman kanssa elämisestä. Koulutuksen sisältö muodostui seuraavista aiheista: omaisen näkökulma, mielenterveysongelmat ja perhetyö, ammatillisuus mielenterveystyössä, päihteet ja mielenterveys sekä tutustumiskäynnit Muotialan asuin- ja toimintakeskukseen ja Omaiset mielenterveystyön tukena ry:n tiloihin Tampereella.

Koulutuspalautteista päällimmäisenä positiivisena asiana nousi käytännön ja teorian yhteen nivoutuminen. Kritiikkiä järjestäjille annettiin siitä, että kokemuskouluttajilla oli liian suuri osuus koulutuspäivien sisällöstä. Perhetyöntekijät olisivat toivoneet enemmän asiantuntijoille varattua aikaa. Tästä johtuen osa koulutukseen osallistujista koki koulutuspäivät raskaiksi.

8.3.5. Lastensuojelulaki

Syyskuussa 2007 järjestettiin 1.1.2008 voimaan tulleesta lastensuojelulaista yhden päivän koulutus Mäntässä. Koulutuksessa käytiin läpi lastensuojelulakiin tulleet keskeisimmät muutokset. Kohderyhmänä olivat hankekuntien sosiaali- ja terveys/perusturvalautakunnat, sosiaalitoimet, koulut, terveydenhuollon ja päivähoidon henkilöstö sekä kaikki lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelevät tahot. Koulutukseen osallistui yhteensä 147 henkeä ja kouluttajana toimi varatuomari Jarkko Helminen.

Useimmat koulutuspalautteeseen vastanneista nostivat esille opittuina asioina lastensuojeluilmoitukseen, varhaiseen puuttumiseen sekä lapsen kuulemiseen, etuun ja oikeuksiin liittyvät asiat (kaavio 17). Koulutuksessa saatua tietoa on hyödynnetty, sillä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä saadun tiedon mukaan lastensuojeluilmoituksia on tullut enemmän. Näyttäisi siltä, että yhteistyökumppanit puuttuvat lasten ja nuorten tilanteisiin varhaisemmin ja ovat yhteydessä lastensuojeluun.

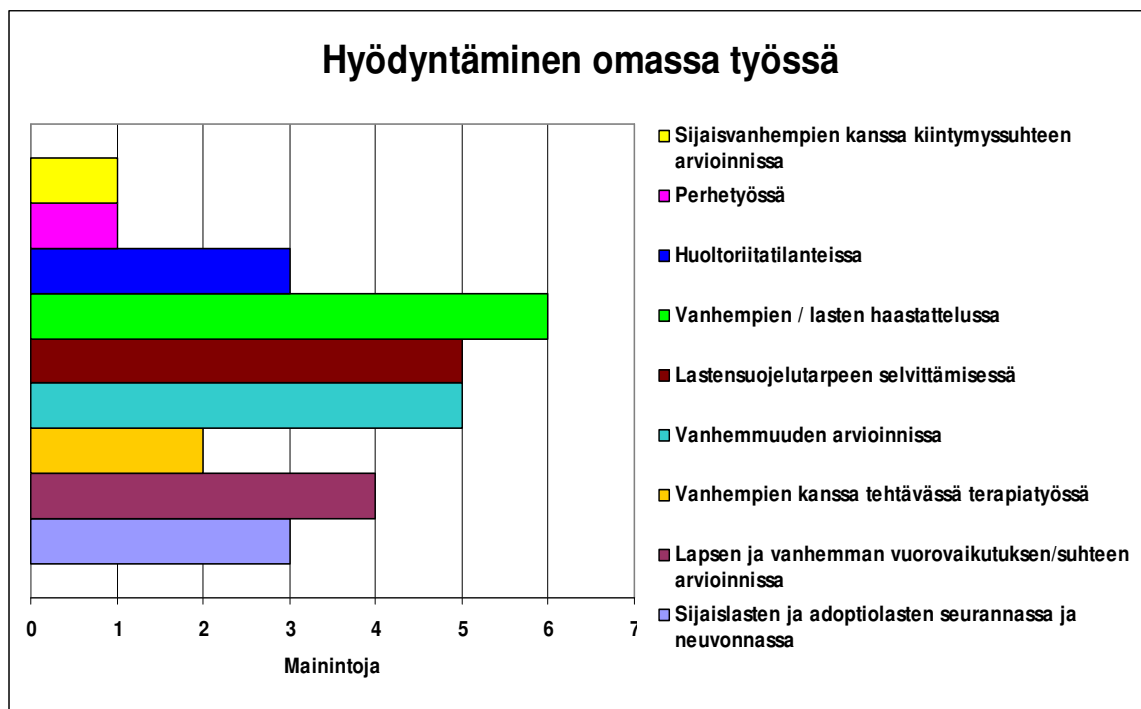

Kaavio 17. Lastensuojelulakikoulutuksessa opitut asiat

8.3.6. Working Model of Child Interview - koulutus

Keväällä 2008 järjestettiin sosiaalityöntekijöille ja kasvatus- ja perheneuvolan työntekijöille kahden päivän mittainen WMCI - koulutus Orivedellä. Koulutukseen sisältyi myös yksi työohjauspäivä, joka pidettiin syksyllä 2008. Koulutukseen osallistui myös kolme sosiaalityöntekijää Pelastakaa Lapset ry:n Länsi-Suomen aluetoimistosta. Koulutuksessa osallistujia oli yhteensä 21 henkilöä ja kouluttajana toimi psykologian lisensiaatti, kehitys- ja kasvatus erikoispsykologi, tutkija Riikka Korja. WMCI-menetelmä tutkii vanhemman vuorovaikutusmielikuvia lapsestaan. Menetelmän avulla voidaan tutkia vanhemman kiintymyssuhdetta lapseen ja lapsen merkitystä vanhemmalle. WMCI:n kautta voidaan arvioida hyvin pienenkin lapsen tilannetta. Koulutus järjestettiin koska sosiaalityöntekijät tarvitsivat välineitä pienen lapsen tilanteen selvittämiseen.

Koulutuspalautteeseen vastanneet toivat esille opittuina asioina varhaisen vuorovaikutuksen merkityksen, perustiedot menetelmästä ja sen käytöstä ja mahdollisuuden käyttää menetelmää vanhemmuuden ja vuorovaikutuksen arvioinnissa videointia hyödyntäen. Lisäksi koettiin, että WMCI-menetelmä on uusi ja johdonmukainen haastattelumenetelmä ja menetelmää voi käyttää useissa eri asiakastilanteissa (kaavio 18). Vastaajat antoivat positiivista palautetta kouluttajan ammattitaidosta sekä selkeästä ja innostavasta koulutuksesta. Myös koulutuksen ilmapiiri koettiin kannustavaksi ja avoimeksi.

Kaavio 18. WMCI-koulutuksessa opitun hyödyntäminen omassa työssä

8.3.7. Kriisi- ja traumakoulutus

Sairaanhoitaja, erityisasiantuntija Päivi Muma Vantaan kaupungin psykososiaalisista palveluista luennoi Orivedellä toukokuussa 2008 kriisi- ja traumakoulutuksessa. Koulutukseen osallistui sosiaalijohtajia, sosiaalityöntekijöitä, perhetyöntekijöitä, poliisi, terveydenhoitajia ja kriisiperheiden vanhempia, yhteensä 36 henkilöä. Koulutuksen aiheena olivat sosiaalipäivystys/kriisipäivystys lapsiperheiden näkökulmasta, itsemurhatilanteiden kohtaaminen ja ensimmäiset toimenpiteet, yksin työskentely, päätöksenteko ja ratkaisut varallaolopäivystyksessä sekä uhkaava välivaltatilanne ja väkivallan ilmapiiri.

Koulutuspalautteista ilmeni, että erilaisissa tilanteissa olevien asiakkaiden kohtaamisesta ja itsepuolustusvinkeistä opittiin paljon uutta. Muita asioita, joita koulutettavat mainitsivat, olivat

muun muassa työntekijän rooli kriisitilanteissa sekä omaan jaksamiseen ja työskentelyyn liittyvät asiat.

8.3.8. Lapsen havainnointi

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöille ja perhetyöntekijöille järjestettiin syksyllä 2008 puolen päivän mittainen lapsen havainnointi koulutus ja siihen osallistui 24 henkilöä. Toive koulutuksen järjestämiseen tuli, koska tarvittiin välineitä pienten lasten tilanteen selvittämiseen tehtäessä lastensuojelutarpeen selvitystä. Kouluttajana toimi lastentautien erikoislääkäri Maria Vahtola Pirkanmaan sairaanhoitopiirin nuorisopsykiatrian poliklinikalta. Koulutuksen aiheena oli lapsen kaltoinkohtelun tunnistaminen, lapsen oireilu sekä kaltoinkohteluun puuttuminen.

Koulutuksesta saatujen palautteiden perusteella tärkeimmiksi opituiksi asioiksi nousivat kaltoinkohtelun merkkien ja seurausten havainnointi ja tunnistaminen sekä kaltoinkohteluun puuttuminen. Erään palautteen mukaan vastaajaa hätkähdytti se, että melkein kaikkiin kaltoinkohtelun muotoihin hän löysi esimerkkejä työhistoriastaan.

8.3.9. Moniammatillisen työn juridiset reunaehdot

Syksyllä 2008 järjestettiin Orivedellä kokopäivän mittainen moniammatillinen salassapitokoulutus, johon osallistui hankekuntien lääkäreitä, terveydenhoitajia, sosiaalityöntekijöitä, perhetyöntekijöitä ja kasvatus- ja perheneuvolan työntekijöitä, yhteensä 46 henkilöä. Kouluttajana toimi varatuomari Vuokko Ylinen Hämeenlinnan hallinto-oikeudesta. Koulutuksessa käsiteltiin moniammatillisen työn juridisia reunaehtoja ja rakenteita sekä uuden lastensuojelulain tuomia velvoitteita eri ammattiryhmille.

8.3.10. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Viimeisenä koulutuksena lokakuussa 2008 järjestettiin Orivedellä kokopäivän mittainen moniammatillinen koulutus lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyen. Koulutukseen oli suunnattu hankekuntien lääkäreille, terveydenhoitajille, sosiaalityöntekijöille, perhetyöntekijöille, kasvatus- ja perheneuvolan työntekijöille sekä päivähoidon työntekijöille. Kouluttajina toimivat Delfins ry:n koulutussihteeri Ilse Kirsilä, psykoterapeutti ET, erikoissairaanhoitaja ja Resielunhoitoterapeutti Sirkka Ringvall, lääkäri Minna Joki-Erkkilä ja vanhempi komisario Katriina Kaartinen.

8.4. Lautakuntavierailut

Hankkeen työntekijät ovat vierailleet hankekuntien sosiaali- ja terveys-/perusturvalautakunnissa Juupajokea lukuun ottamatta kertomassa hankkeesta ja uudesta lastensuojelulaista. Osassa lautakuntia on vierailtu kaksi kertaa. Ensimmäisen vierailun tavoitteena oli kertoa hankkeesta ja sen taustalla vaikuttavista asioista pohjautuen kuntakohtaisiin SOTKANet-verkkopalvelun tilastotietoihin. Lisäksi tiedotettiin tulevasta lastensuojelulaista ja sen vaikutuksista lastensuojelutyöhön. Toisella vierailulla kerrottiin mitä velvoitteita ja muutoksia uusi lastensuojelulaki tuo kunnille. Muista hankkeeseen liittyvistä asioista tiedotusvastuu on ollut ohjausryhmän jäsenenä olevilla lautakunnan jäsenillä.

8.5. Psykososiaalisten palveluiden kehittäminen

Tässä luvussa on kuvattu psykososiaalisten palveluiden kehittämistä. Lastensuojelun kehittämisen ohella on pyritty kehittämään myös sitä tukevia palveluita, kuten perheasiainsovittelua ja ennaltaehkäisevää lasten suojelua.

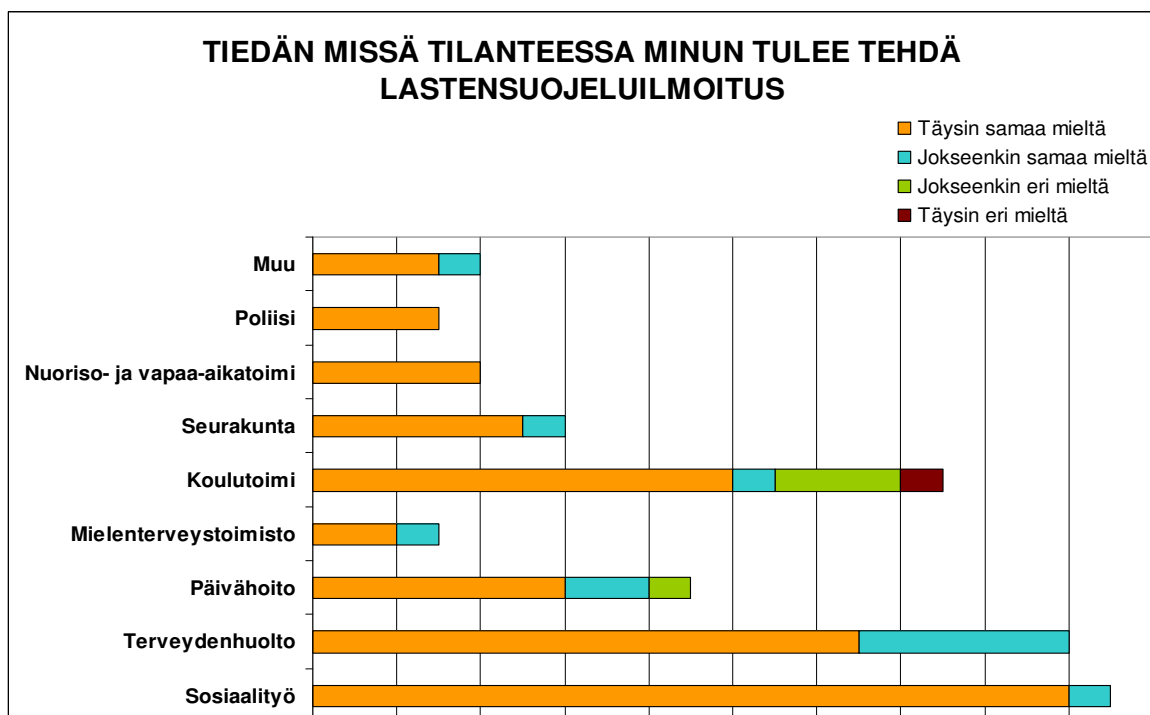
8.5.1. Lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen malli

Lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen toimintamalli oli osa Länsi-Suomen läänin Lähisuhdeväkivalta- ja tapoprojektia. Projektin tavoitteena oli, että kaikissa läänin kunnissa on lähisuhteissa ja perheissä tapahtuvan väkivallan uhreille ja tekijöille kattava sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluverkosto, jossa ensisijaisena toiminnan lähtökohtana on lasten ja nuorten turvaaminen väkivallalta.

Lasten 7 - hankkeen projektiryhmä työsti seutukunnalle yhteisen toimintamallin ja käsikirjan, joiden painatukseen saatiin rahoitus Länsi-Suomen lääninhallitukselta. Käsikirja käsittelee seuraavia aiheita: mitä on pari- ja lähisuhdeväkivalta, lapset perheväkivallan kohteena, aikuinen väkivallan kohteena, mitä voin tehdä itse, mitä tekee lastensuojelu, milloin ja miten tehdä lastensuojeluilmoitus, rikosprosessin vaiheet, edunvalvonta ja lähestymiskielto sekä mistä tukea ja hoitoa voi saada. Perhetyön kehittäjä-palveluohjaaja on käynyt Länsi-Suomen lääninhallituksen tilaisuuksissa (Pälkäne, Pori ja Jyväskylä) kertomassa Ylä-Pirkanmaan toimintamallista ja sen tekoprosessista. Tilaisuuksien jälkeen toimintamallia ja käsikirjaa on jaettu myös useille muille kunnille.

Lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen toimintamallin käyttöönotosta tehtiin syksyllä 2007 kysely, jossa kartoitettiin eri sektoreiden tietämystä mallin olemassa olost, lastensuojeluilmoituksen tekemisestä, Onko lapsi turvassa? - koulutukseen osallistumisen mahdollisuudesta ja mallin hyödyllisyydestä oman työn kannalta. Kyselylomakkeita lähetettiin 300 kappaletta ja niistä palautui 81 kappaletta. Saadut vastaukset sähköiseen muotoon siirsi Mirkka Tuominen.

Kyselyn tulosten mukaan sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä päivähoitossa tiedettiin mallin olemassa olost. Sen sijaan muiden tahojen tietämys asiasta oli vähäistä. Suurin osa vastaajista kuitenkin tietää, missä tilanteessa tulee tehdä lastensuojeluilmoitus (kaavio 19).

Kaavio 19. Tiedän missä tilanteissa minun tulee tehdä lastensuojeluilmoitus

Kyselylomakkeessa pyydettiin arvioimaan mallin hyödyllisyyttä oman työn kannalta asteikolla 4-10 ja keskiarvoksi tuli 8. Erityisesti koulutoimessa ja sosiaali- ja terveydenhuollossa on malli koettu tarpeelliseksi. Huomionarvoista vastauksissa oli, että koulutoimesta, poliisista, seurakunnasta ja mielenterveystoimistosta ei ollut mahdollisuutta osallistua "Onko lapsi turvassa" - koulutukseen.

8.5.2. Parisuhdetyöryhmä

Hankkeen yhtenä tavoitteena oli luoda perheasioiden sovittelun toimintamalli. Koska alueen perheneuvolat eivät pysty järjestämään sovittelua, lähdettiin miettimään muita ratkaisuja parisuhdeneuvontaan ennaltaehkäisevästä näkökulmasta käsin. Pilottikunnaksi valittiin Orivesi koska Oriveden sosiaali- ja terveystoimikunnan sekä hankkeen ohjausryhmän jäsen Tarja Sau-

rio toivoi hankkeelta puuttumista tähän asiaan. Lisäksi lääkäri Rauno Saurio oli syksyllä 2006 aloittanut kaksivuotisen perhelääkärikoulutuksen ja on vaimonsa Tarjan kanssa vetänyt seurakunnan Virtaa välillämme –parisuhdekursseja. Oriveden kirkkoherra Mika Tapiolinna oli syksyllä 2006 aloittanut kirkon perhetyön erikoistumiskoulutuksen ja on myös vaimonsa kanssa vetänyt Virtaa välillämme –kursseja. Hankkeen aloitteesta Orivedellä koottiin moniammatillinen parisuhdetyöryhmä, joka kokoontui kolme kertaa vuonna 2007 ja viisi kertaa vuonna 2008. Työryhmän aloitteesta järjestettiin kuntalaisille kaksi luentoa, joista ensimmäisen aiheena oli Parisuhteen määräaikaishuollon työkalupakki- unelmien ja todellisuuden työstäminen. Luennoitsijoina olivat Helsingin NMKY:n avioliittoneuvojat Paula ja Heikki Ranssi. Luennolle osallistui 50 aikuista. Toisen luennon aiheena oli naisena ja miehenä, äitinä ja isänä – lapsiperheen arjen ja parisuhteen yhteensovittaminen ja luennoitsija oli pari- ja seksuaaliterapeutti Sirkku Tukiainen. Luennolle osallistui 42 aikuista. Tilaisuuksien ajaksi järjestettiin yhteistyössä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Oriveden yhdistyksen kanssa lastenhoito, jossa oli yhteensä 25 lasta.

Parisuhdetyöryhmässä päätettiin järjestää ammattilaisille kolmen päivän mittainen Tunteita ja toimintaa – koulutus syksyllä 2007. Kouluttajan toimi pari – ja seksuaaliterapeutti Riitta Ala-Luhtala Kataja ry:stä. Koulutukseen osallistui 10 henkilöä sosiaalityöstä, kasvatus- ja perheneuvolasta, mielenterveystoimistosta ja seurakunnasta. Aiheena koulutuksessa oli muun muassa parisuhdetta ja seksuaalisuutta tukeva perhevalmennusohjelma, ryhmän ohjaaminen ja toiminnallisten menetelmien käyttö työn tukena. Koulutuksesta kerättiin palaute, jossa kysyttiin mitä uutta koulutukseen osallistujat olivat oppineet. Useimmat vastaajista nostivat esille saaneensa taitoja ryhmän ohjaamiseen ja arkojen aiheiden käsittelyyn sekä vinkkejä toiminnallisten menetelmien, paridialogin ja parisuhteen roolikartan käyttämiseen.

Työryhmä suunnitteli kevään 2008 aikana uuden viiden luennon sarjan, joka toteutetaan Orivedellä syksyllä 2008 ja keväällä 2009. Luentosarjan nimeksi on tullut Voiko noiden kanssa elää ja kaiken jakaa –eväitä arkeen 3 luentosarja, joka on jatkoa kahdelle aikaisemmalle luentosarjalle. Luennot on suunnattu kuntalaisille ja ammattihenkilöstölle ja ne järjestetään seuraavasti:

- 6.8.2008 Perheneuvoja Saara Kinnunen luennoi aiheesta vanhemmuus ja kodin ja koulun yhteistyö. Luento on samalla koulutoimen vesopäivä, jossa on oppilashuollollinen näkökulma.
- 2.10.2008 Yhdessä elämään kampanjan äiti Anne Eskelinen luennoi aiheesta Yhdessä kohti yhteisöllisyyttä, kasvatusyhteistyöstä/yhteisöllisyydestä työhyvinvointia virkamiehellekin/ammattihenkilöstöllekin. Luento on suunnattu ammattihenkilöstölle.
Illalla Anne Eskelinen jatkaa aiheesta Lasta kasvattaa koko kylä, kasvattamiseen tarvitaan koko kylä, mutta kasvatusvastuu kuuluu kodille. Luento on suunnattu vanhemmille.
- 30.10.2008 Valmentaja Rauno Korven luennon aiheena on Isä ja mies ja ylpeä siitä.
- 22.1.2009 Pari- ja seksuaaliterapeutit Riitta Ala-Luhtala ja Pekka Mustonen kertovat kuinka rakentaa toimiva ja turvallinen parisuhde.
- 5.3.2009 Seksuaali- ja perheterapeutti Sirkku Tukiaisen luennon aihetta ei ole vielä päätetty.

Työryhmä jatkaa toimintaansa siten, että suunnitteilla on uuden luentosarja järjestäminen syksyille 2009. Suunnittelu aloitetaan marraskuussa 2008. Ryhmään päätettiin pyytää edustus myös Juupajoen kunnasta.

8.5.3. Ennaltaehkäisevän lasten suojelun työryhmä

Uuden lastensuojelulain ja hallituksen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman mukaan lasten, nuorten ja heidän perheidensä tukemisessa tulee keskittyä ennaltaehkäisevien palveluiden kehittämiseen. Palvelujärjestelmän tulee olla ennaltaehkäisevästi hyvinvoinnin uhkia poistava ja tehokkaasti ongelmiin tarttuva. Näiden asioiden pohjalta Orivedelle perustettiin ennaltaehkäisevän lasten suojelun pilottityöryhmä. Ensimmäisen työryhmän kokouksen jälkeen ryhmään liittyivät Perhekeskus Petunia-hankkeen aikana perustettu Perhetoiminnan tiimi. Mukana toiminnan alkuvaiheessa oli Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija

Laura Rimmi, joka teki opinnäytetyönsä ennaltaehkäisevästä lastensuojelutyöstä Orivedellä. Työryhmässä on edustettuna kasvatus- ja perheneuvola, koulu, koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto, lastensuojelu, nuorisotoimi, mielenterveystoimisto, MLL:n paikallisyhdistys, neuvola, perhetyö, poliisi, päivähoito, seurakunta, terveyskeskuspsykologi ja työpaja.

Työryhmän tarkoituksena on

- ideoida ja kehittää ennaltaehkäisevän työn muotoja ja tehdä esityksiä esimerkiksi lautakunnille toimintojen käynnistämiseksi
- kartoittaa palvelutarjontaa ja katsoa, ettei ole päällekkäisyyksiä, jolloin resurssit ovat järkevästi käytössä
- kartoittaa lapsiperheiden todelliset tarpeet ja esittää ratkaisuehdotuksia niiden täyttämiseksi
- tiedottaa palvelutarjonnasta kuntalaisille esimerkiksi nettisivujen kautta ja jaettavilla tiedotteilla

Työryhmä jatkaa toimintaansa hankkeen päättymisenkin jälkeen kokoontumalla neljä kertaa vuodessa.

8.5.4. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin suunnitelma (Lsl 12 §)

Hankkeen työntekijät ovat käynnistäneet kunnissa lastensuojelulain 12§ mukaisia lastensuojelusuunnitelman tekoprosesseja kuntainfoilla keväällä 2008. Tilaisuuksissa oli edustettuina sosiaalitoimi, päivähoito, terveydenhuolto, koulutoimi, nuoriso- ja vapaa-aikatoimi ja kasvatus- ja perheneuvola. Kuntainfoissa kerrottiin suunnitelmasta ja sen tekoprosessista, nimettiin suunnitelman teosta vastaavat henkilöt ja työryhmän kokoonpano. Osassa kuntia suunnitelman tekemiseen osallistuvat myös luottamushenkilöt. Ylä-Pirkanmaan kunnissa suunnitelma sai nimekseen lasten ja nuorten hyvinvoinnin suunnitelma.

Perhetyön kehittäjä-palveluohjaaja osallistui Palmenian järjestämään Sirkka Rousun lastensuojelusuunnitelmakoulutukseen Helsingissä. Tämän koulutuksen ja Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikön lastensuojelun suunnitelmapohjaa apuna käyttäen hankkeen työntekijät laativat lasten ja nuorten hyvinvoinnin suunnitelman rungon, jossa asioita käsitellään lapsen iän mukaisesti, ei sektorikohtaisesti. Suunnitelma sisältää tilastotiedot toimintaympäristön nykytilasta, käytettävissä olevista palveluista ja lastensuojelun tarpeesta kunnassa. Näiden tietojen analyysin pohjalta suunnitelmaan kirjataan lasten suojelutyön tehtävät ja toiminta-ajatus sekä arvot ja toimintaperiaatteet. Seuraavana vaiheena on kirjata lasten ja nuorten hyvinvointityön visio ja konkreettiset toimenpiteet yhteisesti asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Lisäksi suunnitelma sisältää kehittämissuunnitelmat sekä suunnitelman seurannan ja arvioinnin.

Suunnitelman tekeminen on kuntien vastuulla, mutta hankkeen työntekijät ovat keränneet suunnitelmassa tarvittavat tilastotiedot ja konsultoineet tarvittaessa työryhmiä.

8.6. Organisaatiomuutokset

Organisaatiomuutoksiin osallistuminen on antanut hanketyöntekijöille mahdollisuuden vaikuttaa sosiaalityön organisointiin ja rakenteisiin. Myös jatkossa kehittämistyössä olisi tärkeää kiinnittää huomiota enemmän siihen, miten työn rakenteet antavat mahdollisuuden ottaa käyttöön uusia tapoja tehdä työtä.

Hanketyöntekijät ovat osallistuneet Mäntän ja Vilppulan sosiaalitoimien yhdistymiseen liittyviin neuvotteluihin keväällä 2008. Hanketyöntekijät ovat toimineet neuvotteluiden puheenjohtajana ja sihteerinä. Kokousten tavoitteena on ollut löytää yhdessä työntekijöiden kanssa toimiva organisaatiomalli ja työnjako uudelle Mänttä-Vilppulan kaupungin sosiaalipalveluille.

Seutusosiaalityöntekijä on osallistunut kevään 2008 aikana kokouksiin, jossa on suunniteltu Oriveden sosiaalitoimen sosiaalityöntekijöiden työnjakoon liittyvää uudista. Kevään aikana

suunniteltiin ja otettiin käyttöön malli, jossa puolet sosiaalityöntekijöistä tekee lapsiperheiden sosiaalityötä ja puolet tekee aikuissosiaalityötä.

8.7. Tiedottaminen

Tiedottaminen aloitettiin syksyllä 2006 kuntakierroksella, jonka aikana sosiaalityöntekijöille, perhetyöntekijöille sekä kasvatusta ja perheneuvolan työntekijöille kerrottiin hankkeen tavoitteista ja kysyttiin toiveita tavoitteiden saavuttamiseen. Hankkeesta käytiin kertomassa myös yhteistyökumppaneille, kuten neuvolan terveydenhoitajille (Ruovedellä Kurun, Virtain ja Ruoveden henkilöstölle, Orivedellä Juupajoen ja Oriveden henkilöstölle ja Mäntässä Vilppulan ja Mäntän henkilöstölle) ja mielenterveystoimistojen sairaanhoitajille.

Hankkeen aloitusseminaari järjestettiin marraskuussa 2006 Orivedellä. Seminaariin oli kutsuttu kuntien, järjestöjen ja alueella toimivien yksityisten sijaishuoltopaikkojen edustajia. Seminaarissa oli puhumassa projektipäällikkö, erityisasiantuntija Sirkka Rousu Suomen kuntaliitosta aiheenaan lastensuojelu muuttuvassa palvelu- ja kuntarakenteessa.

Seutusosiaalityöntekijän vaihtuessa syksyllä 2007 tehtiin toinen kuntakierros. Tarkoituksena oli kartoittaa sosiaalityöntekijöiden ja perhetyöntekijöiden toiveita hankkeen loppuajalle. Samalla uusi seutusosiaalityöntekijä tuli tutuksi työntekijöille ja seutusosiaalityöntekijä tutustui työntekijöihin ja alueeseen.

Tiedottaminen on tapahtunut pääsääntöisesti sähköisellä kuukausitiedotteella. Kuukausitiedote on lähetetty noin neljän kuukauden välein ohjausryhmälle, projektiryhmälle ja työntekijöille (sosiaalityö, perhetyö ja kasvatusta ja perheneuvola) sekä yhteistyökumppaneille (neuvolat, päivähoito, koulu ja mielenterveystoimisto).

Lehtiartikkeleita hankkeesta on ollut seuraavasti:

Päivämäärä	Lehti	Aihe
6.10.2006	KMV-LEHTI	Apua lapsiperheille jo ennen ongelmia – Ylä-Pirkanmaan kunnilla yhteinen lastensuojeluhanke
12.10.2006	Kurun Sanomat	Apua lapsiperheille jo ennen ongelmia
8.2.2007	Suomenselän Sanomat	Ylä-Pirkanmaan yhteinen hanke Lasten7 etsii eväitä arkeen
4.10.2007	Oriveden Sanomat	Ilmoitus: Parisuhde paremmaksi luentosarja
5.11.2007	Koilis-Häme	Ilmoitus: Tukihenkilö- ja tukiperhekoulutus
5.11.2007	Suur-Keuruu	Ilmoitus: Tukihenkilö- ja tukiperhekoulutus
6.11.2007	KMV-LEHTI	Tueksi lapselle ja perheelle
8.11.2007	Suomenselän Sanomat	Ilmoitus: Lasten ja nuorten tukihenkilö- ja tukiperhekoulutus
15.11.2007	Oriveden Sanomat	Minustako lapselle tukihenkilö, meidän perheestä tukiperhe?
12.2.2008	Oriveden Sanomat	Hiljaisuus tuo todelliset tunteen esille parisuhteessa – Puhumisen tapa ratkaisee
14.3.2008	KMV – LEHTI	Uusi lastensuojelulaki haastaa kunnat

Hankkeella ei ole ollut internet-sivuja, mutta hankkeen tuottamat käsikirjat ja mallit sekä loppuraportti löytyvät jatkossa kuntien internetsivuilta.

Hankkeen päätösseminaari järjestettiin 10.10.2008 Orivedellä. Seminaariin oli kutsuttu kuntien, järjestöjen ja alueella toimivien yksityisten sijaishuoltopaikkojen edustajia sekä ne tahot, joiden kanssa on tehty yhteistyötä hankkeen aikana. Seminaarissa käytiin läpi mitä hankkeessa toteutettiin ja mitä kunnat hankkeesta saivat. Kevennyksen ohjelmaan toi Mäntän Uusi Teatteri ohjaaja Janne Salmisen näytelmällä Hanna ja Kerttu.

8.8. Muu toiminta

Hankkeen työntekijät olivat Juupajoen kunnan sivistystoimen pyynnöstä kertomassa uudesta lastensuojelulaista yläkoulun vanhempainillassa lokakuussa 2007. Mukana tilaisuudessa vanhempien lisäksi oli sekä ylä- että alakoulun opettajia, kunnan perusturvajohtaja ja sosiaalityöntekijä.

Siilin lapset –hankkeen työntekijät Siilinjärveltä olivat tutustumassa Lasten 7-hankkeeseen toukokuussa 2007. Kauhajoen kaupungin hallinnoima Lastensuojelun avohuollon ja perhetyön kehittämisyksikköhankkeen työntekijät olivat tutustumassa Lasten 7-hankkeeseen helmikuussa 2008.

Tiivistä yhteistyötä on tehty koko hanke ajan Etelä-Pirkanmaan sijaishuollon kehittämishankkeen, Keski-Suomen lastensuojelun kehittämisyksikön, Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikön ja Lastensuojeluosaamisen kehittäminen Varsinais-Suomen kunnissa – hankkeen kanssa.

9. Käyttä pidempää

Tässä luvussa esitellään hankkeen aikana tehdyt mallit ja käsikirjat. Jokaisesta mallista on laadittu erillinen käsikirja, joka on toimitettu kuntiin sekä sähköisenä että paperisena versiona.

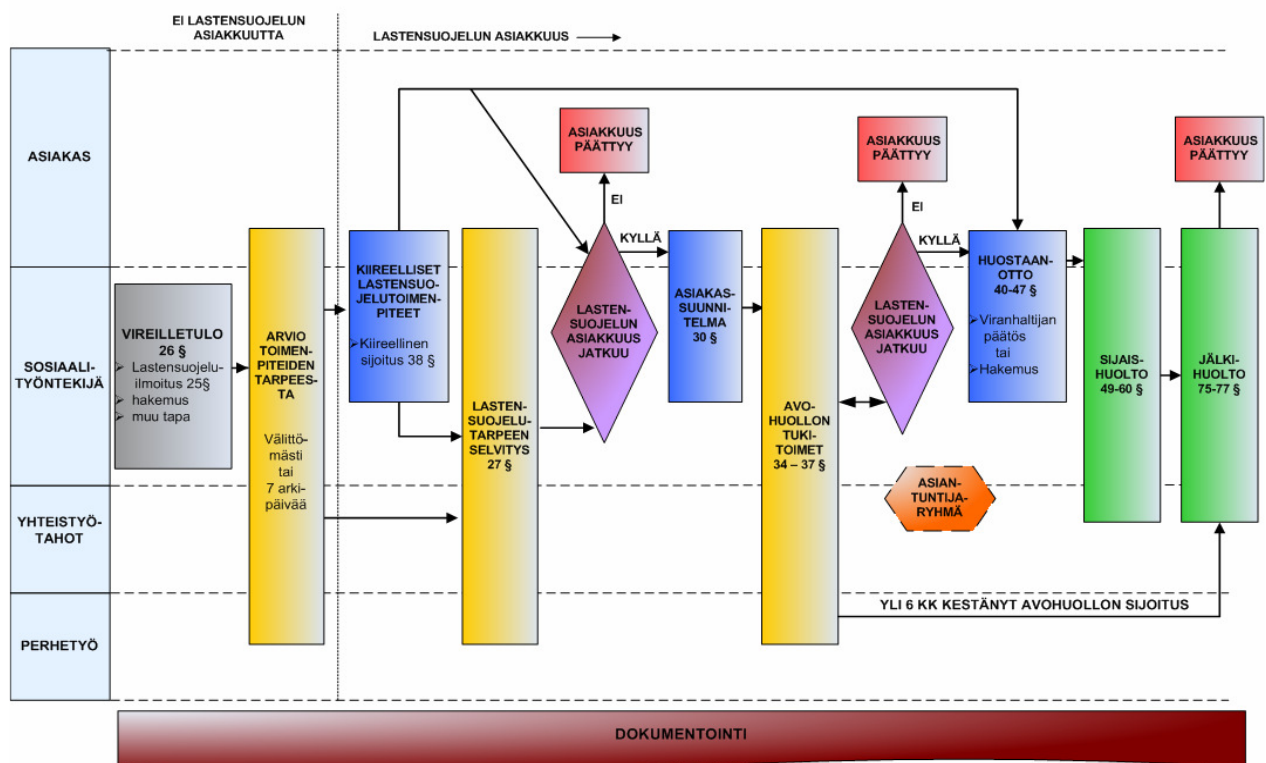
9.1. Lastensuojelun sosiaalityö

Tässä luvussa kuvataan lastensuojeluprosessi, lastensuojelutarpeen selvityksen malli, tukihenkilö ja tukiperhekäsikirja, selvitysprosessi huoltoriidassa ja sijaishuoltorekisteri, jotka on kehitetty hankkeen aikana.

9.1.1. Lastensuojeluprosessin mallintaminen

Lastensuojelulain muutoksen myötä mallinnettiin lastensuojeluprosessia uudelleen. Mallintamisen tarkoituksena on kuvata uuden lastensuojelulain mukaista lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelun prosessia. Prosessikaavion tavoitteena on myös jäsentää ja yhdenmukaistaa lastensuojelun prosessia ja se on apuväline uuden henkilöstön perehdytyksessä. Lastensuojeluprosessin mallintamisessa ovat olleet mukana Juupajoen kunnan sosiaalityöntekijä Paula Sirén, Ruoveden kunnan sosiaalityöntekijä Merja Komulainen, Virtain kaupungin sosiaalityöntekijä Anja Vehkaoja ja Oriveden kaupungin sosiaalityön johtaja Tuija Peurala. Seuraavassa on kuvattu lyhyesti lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun prosessikaavio.

LAPSI- JA PERHEKOHTAINEN LASTENSUOJELUPROSESSI

Kuva 1. Lastensuojeluprosessin kuvaus

Lastensuojeluasia tulee vireille hakemuksesta tai kun sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä on vastaanottanut lastensuojeluilmoituksen taikka saanut muutoin tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Lastensuojelutarpeen selvitys ja arviointi ovat sosiaalityöntekijän vastuulla. Kun sosiaalityöntekijä on saanut lastensuojeluilmoituksen, on sillä velvollisuus kirjata ilmoitus lastensuojeluilmoitusten rekisteriin. Tämä ei tarkoita vielä lastensuojeluasiakkuuden alkamista, vaan kyse on lastensuojeluasian vireille tulosta.

Arvio tilanteesta

Lastensuojeluasian tultua vireille on sosiaalityöntekijän arvioitava välittömästi, onko lapsella kiireellistä lastensuojelun tarvetta. Mikäli lapsella on kiireellinen lastensuojelu tarve, vaadittaviin toimenpiteisiin ryhdytään välittömästi. Lastensuojelutarpeen vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijä ratkaisee antaako ilmoitus aiheita toimenpiteisiin. Tämä vaatii arviointia kokonaistilanteesta, mikä sisältää erilaisia selvittelyjä ja yhteydenottoja lapsen ja perheen lisäksi eri tahoihin. Vireille-tulovaiheen jälkeen lastensuojeluprosessi päättyy ja lastensuojeluasiakkuutta ei synny, mikäli sosiaalityöntekijä katsoo, ettei tilanne anna aiheita selvittää lastensuojelutarvetta.

Kiireelliset toimenpiteet

Jos lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa, voidaan hänet sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon tai laitoshuoltoon taikka järjestää muulla tavoin hänen tarvitsemansa hoito ja huolto. Kiireellisestä sijoituksesta päättää aina pätevä sosiaalityöntekijä.

Lastensuojelutarpeen selvitys

Mikäli sosiaalityöntekijän tekemän arvioinnin perusteella ratkaistaan, että lastensuojelutarpeen selvitys tehdään, alkaa tästä lastensuojeluasiakkuus ja lapselle laaditaan oma asiakaskertomus. Asiakaskertomukseen sisällytetään lastensuojeluilmoitusta koskevat tiedot ja ilmoitusrekisteriin merkitään tieto selvityksen ja asiakkuuden alkamisesta. Selvityksen perusteella lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ratkaisee, jatkuuko lastensuojeluasiakkuus vai päätetäänkö se. Tarkeemmin lastensuojelutarpeen selvitystä on kuvattu luvussa 9.1.2.

Avohuollon tukitoimet

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen tai nuoren myönteistä kehitystä. Niitä toteutetaan yhdessä lapsen tai nuoren sekä lapsen vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta pääasiallisesti vastuussa olevien henkilöiden kanssa asiakassuunnitelma huomioon ottaen. Lapsen ollessa lastensuojelun asiakkaana on hänelle tehtävä asiakassuunnitelma yhdessä lapsen, hänen huoltajan sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan muun muassa olosuhteet, joihin pyritään vaikuttamaan, perheelle tarjotut palvelut ja tukitoimet sekä toimenpiteiden arvioitu kesto. Lisäksi siihen kirjataan osapuolten mahdollisesti eriävät mielipiteet. Asiakassuunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa.

Huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto

Lapsen huostaanottoon ja sijaishuoltoon turvaudutaan vain, jos kodin olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä, eivätkä avohuollon toimenpiteet riitä tai ole mahdollisia ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Ennen päätöstä lapsen huostaanotosta, sijaishuollosta ja huostassapidon lakkaamisesta on selvitettävä lapsen oma mielipide ja varattava hänelle mahdollisuus tulla kuulluksi. Sosiaalityöntekijä voi halutessaan käyttää työnsä tukena moniammatillista asiantuntijaryhmää esimerkiksi lapsen huostaanoton tarvetta selvitettäessä tai muussa lastensuojeluprosessin vaiheessa.

Mikäli lapsen huoltaja ja 12-vuotta täyttänyt lapsi eivät vastusta huostaanottoa, huostaanotosta päättää sosiaalihuollon johtava viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän esityksestä. Mikäli joko huoltajat tai 12-vuotias lapsi vastustavat huostaanottoa tai siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista, asian ratkaisee hallinto-oikeus johtavan viranhaltijan hakemuksesta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Sijaishuollossa olevalle lapselle laaditaan asiakassuunnitelma, jota tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Lisäksi huostaan otetun lapsen biologisille vanhemmille laaditaan kuntoutussuunnitelma, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta. Huostaanotto on voimassa toistaiseksi. Kun huostassapidon edellytyksiä ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole, johtava viranhaltija tekee päätöksen huostassapidon lopettamisesta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Huostassapito lakkaa lapsen täyttäessä 18-vuotta.

Sijaishuollon päättymisen jälkeen lapselle tai nuorelle järjestetään jälkihuolto. Jälkihuolto on järjestettävä myös, jos avohuollon tukitoimena tehty kiireellinen sijoitus kestää yli puoli vuotta yhtäjaksoisesti ja on kohdistunut lapseen yksin. Lapsella tai nuorella on oikeus jälkihuoltoon viisi vuotta sijoituksen päättymisen jälkeen tai kunnes hän täyttää 21-vuotta. Jälkihuollossa olevalle lapselle laaditaan asiakassuunnitelma.

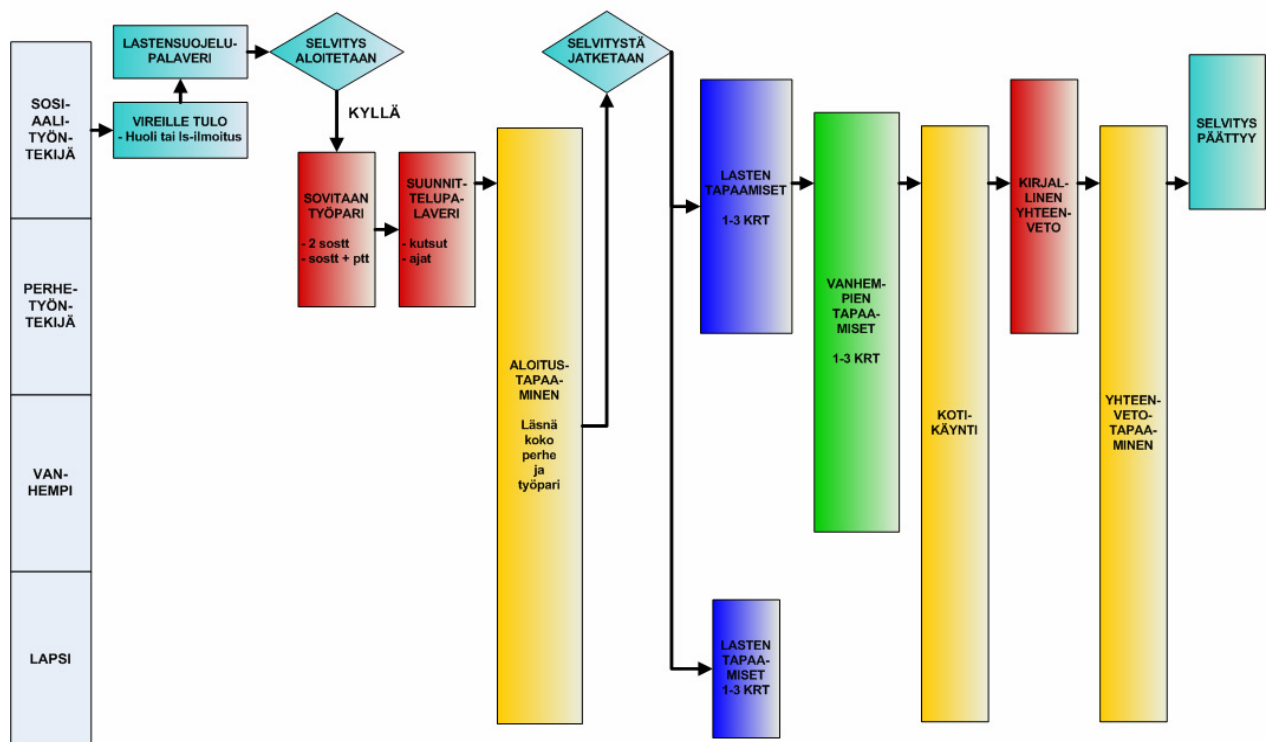
9.1.2. Lastensuojelutarpeen selvittäminen

Vuoden 2008 alussa voimaan tullut uusi lastensuojelulaki velvoittaa selvittämään lapsen lastensuojelun tarpeen määrääjassa ja entistä systemaattisemmin. Tästä johtuen hankealueen sosiaalityöntekijöiden kanssa lähdettiin miettimään kuinka lastensuojelutarpeen selvitys tehdään. Prosessi käynnistyi sosiaalityöntekijöiden seututapaamisessa, jossa Mari Ahlström ja Nanna Jouste Lempäälän perhetyön yksiköstä esittelivät Lempäälän lastensuojelun alku- ja tilannearvion mallin. Tämän jälkeen päädyttiin rakentamaan Ylä-Pirkanmaan mallia, jossa lastensuojelun sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijä toimivat työparina.

Seuraavassa vaiheessa perhetyöntekijät ja sosiaalityöntekijät saivat Pesäpuu ry:n lapsilähtöisen työskentelyn koulutuksen. Koulutuksen tarkoituksena oli antaa välineitä selvityksen tekemiseen. Koulutuksen yhteydessä mietittiin myös Ylä-Pirkanmaan omaa mallia selvityksen tekemiseksi. Prosessia jatkettiin sosiaalityöntekijöiden ja perhetyöntekijöiden kahdessa yhteisessä seututapaamisessa, joiden aikana malli ja käsikirja työstettiin loppuun. Käsikirja sisältää kuvauksen selvityksen tekoprosessista, asianosaisille lähetettävät kutsupohjat ja rungon loppuyhteenvetoa varten. Lisäksi hankkeen työntekijät ovat tehneet asiakkaille ja yhteistyökumppaneille tarkoitetun esitteen. Jokaiseen kuntaan on hankittu selvitystyöskentelyä varten Pesäpuu ry:n välineet.

Seuraavassa on lyhyesti kuvattu Ylä-Pirkanmaan lastensuojelutarpeen selvityksen prosessi.

LASTENSUOJELUTARPEEN SELVITYS

Kuva 2. Lastensuojelutarpeen selvityksen prosessi

Työskentely perheen kanssa alkaa, kun lapselle ja vanhemmille lähetetään kutsut **alkutapaamiseen**. Alkutapaamisessa keskustellaan lastensuojeluilmoituksesta, arvioidaan lapsen tilannetta ja suunnitellaan tarvittaessa työskentelyn jatkamista. Jos työskentelyä jatketaan, alkutapaamisessa sovitaan seuraavat **tapaamiset lapsen/lasten ja vanhempien kanssa** sekä **kotikäynnin** ajankohta. Tavoitteena on toteuttaa lapsen ja muun perheen kanssa tiivis työskentelyjakso, jonka aikana lasta/lapsia pyritään tapaamaan muutamia kertoja lyhyin väliajoin ja vanhempia vähintään kerran. Työskentelyn aikana on tarkoitus selvittää lapsen lastensuojelun tarvetta kiinnittämällä huomiota lapsen ja vanhempien vahvuuksiin ja voimavaroihin sekä lapsen elämäntilanteeseen, hyvinvointiin ja arjen sujumiseen.

Sosiaalityöntekijä kertoo perheelle ottavansa tarvittaessa yhteyttä lasta tai perhettä tuntevaan yhteistyötahoon ja kysyy yhteydenottoon asiakkaan suostumusta. Asiakkaan kieltä ei estä yhteydenottoa, jos lapsen etu yhteydenottoa vaatii. Yhteistyötahoja voivat olla muun muassa päiväkotit, koulu, neuvola, perhetyö, perhehoidon tukiryhmä ja päivystävä sijaisperhe tai perhekoti, jossa lapsi on tai on ollut sijoitettuna.

Lastensuojelutarpeen selvitys päättyy **yhteenvetotapaamiseen**, johon kutsutaan koko perhe ja jossa käsitellään työskentelyn aikana esille tulleet asiat lapsen näkökulmaa painottaen ja lapsen arkeen keskittyen. Puheeksi otetaan myös huolenaiheet ja ehdotukset lastensuojelun tukitoimista, jos niihin on tarvetta. Asioiden käsittely tapahtuu sosiaalityöntekijän laatiman ja asiakkaalle annettavan kirjallisen yhteenvedon pohjalta.

Työskentely dokumentoidaan. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä kirjaa lastensuojelutarpeen selvityksen aikana asiat lapsen **asiakaskertomukseen** ja laatii lopuksi kirjallisen **yhteenvedon**. **Asiakassuunnitelma** voidaan laatia yhteenvetotapaamisen tai sen jälkeen pidettävän neuvottelun perusteella.

Lastensuojelutarpeen selvitysten tekemisestä saatuja kokemuksia käytiin läpi sosiaalityöntekijöiden ja perhetyöntekijöiden yhteisessä seututapaamisessa syyskuussa 2008. Työntekijät kokivat, että mallin myötä tieto perheestä on tarkentunut ja syventynyt. Kokemusten mukaan lastensuojelutarpeen selvitys käynnistää perheen oman sisäisen prosessin ja perhe lähtee itse muuttamaan tilannettaan, mistä on seurannut se, että avoimuuden tukitoimia on aloitettu vähän. Mallin myötä menetelmät ovat vakiintuneet, dokumentointi on ajantasaistunut ja se on nähty entistä tärkeämmäksi. Työntekijät ovat kokeneet mallin tuovan selkeyttä työskentelyyn ja korostaneen yhteistyön merkitystä eri tahojen kanssa. Asiakkaiden näkökulmasta malli on tuonut osallisuutta ja selkeyttä, lapsen asema on korostunut ja lähipiiri on otettu työskentelyyn mukaan.

Haasteena koettiin ajankäyttö, koska lastensuojelutarpeen selvityksessä määräaika on tiukka. Toisaalta koettiin, että ajallinen panostus perheeseen kannattaa. Myös eri-ikäisten lasten kuuleminen koettiin haasteena. Kokemukset perustuvat yhteensä 16 tehtyyn selvitykseen, joista suurimman osan ovat tehneet Virtain ja Mäntän työntekijät. Juupajoella on tehty soveltaen yhden koulun kaikille 5.- 6.-luokkalaisille ja heidän vanhemmilleen selvitys päihteiden käytöstä. Osasta oppilasta oli tullut lastensuojeluilmoitus ja koska ilmoituksia tuli useita, päätettiin asiaan puuttua haastattelemalla kaikki luokkien oppilaat.

9.1.3. Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta

Hankealueella on ollut yksittäisiä tukihenkilöitä ja tukiperheitä kuntien itse rekrytoimana sekä os-topalveluna. Lisäksi perhetyöntekijät ovat tehneet tukihenkilötoimintaan verrattavaa työtä. Hankekunnissa syntyi tarve selkeyttää ja yhdenmukaistaa tukihenkilö- ja tukiperhetoimintaa sekä rekrytoida kunnille omia tukihenkilöitä ja -perheitä. Hankkeessa sosionomiopintoihinsa liittyvää projektiharjoittelua suorittanut Riina Nummijärvi Seinäjoen ammattikorkeakoulusta on ollut mukana tekemässä tukihenkilö- ja tukiperhetoiminnan mallia ja käsikirjaa. Riina Nummijärvi oli mukana suunnittelemassa tukihenkilöiden ja tukiperheiden rekrytointia ja koulutustilaisuutta.

erittäin tärkeää. Ennen selvityksen aloitusta oikeudelle informoidaan selvityksen vastuuhenkilöistä ja asiakasta informoidaan, mikäli selvityksen aloitus viivästyy.

Vanhemmat kutsutaan kirjallisesti ensimmäiseen neuvotteluun. Selvitystyöskentelyyn liittyy vanhempien tapaamisia yhdessä ja/tai erikseen, kotikäynnit kummankin vanhemman luokse sekä lapsen kuuleminen, mikäli se on hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden tarkoituksenmukaista. Selvitysten muistiinpanoja on hyvä kirjata selvityspohjaan mahdollisimman pian neuvotteluiden jälkeen. Kun muistiinpanoja kirjataan koko prosessin ajan, puuttuvat asiat ja mahdolliset ristiriitaisuudet tulevat paremmin huomatuksi.

Vanhempia tulee informoida ja kysyä heiltä suostumusta lapsia koskevien tietojen pyytämiseen eri viranomaisilta. Heidän suostumuksesta voi pyytää myös kirjallisena. Sosiaalihuollon asiakaslain mukaisesti tietoja voi pyytää myös ilman asiakkaan suostumusta, mutta tällöinkin asiakkaan tulee olla siitä tietoinen. Mikäli lapsi, jonka tilanteesta selvitystä tehdään, on päivähoitossa tai koulussa, on yleensä tarpeen pyytää päivähoiton henkilökunnalta tai opettajalta tietoa lapsesta. Mikäli perheessä on väkivaltaa tai päihdeongelmia tai epäilyjä niistä, on hyvä pyytää myös tiedot kummankin vanhemman mahdollisista merkinnöistä poliisin rekisteritiedoissa. Mikäli perheellä tai lapsella on muita hoitokontakteja, selvityksen liitteeksi voi pyytää tarpeelliseksi katsottuja muita lausuntoja.

Kun kaikki selvityksessä tarvittava tietoa on kerätty, kirjoitetaan selvitys valmiiksi ja sosiaalityöntekijät laativat selvityksen yhteenvedon ja johtopäätökset. Vanhemmat kutsutaan tutustumaan valmiiseen selvitykseen ennen sen lähettämistä oikeudelle. Vanhemmat voivat kommentoida ja korjata itseään koskevia faktatietoja tai omia sanomiaan. Sen sijaan työntekijöiden johtopäätöksiin ei voi esittää korjauksia, mutta niistä voidaan keskustella. Viimeisellä kerralla voi käydä vanhempien kanssa myös keskustelua siitä, miten he toimivat yhdessä vanhempina oikeuden päätöksen jälkeen. Keskenäistä selvitystä ei anneta vanhemmille mukaan. Mahdollisten korjausten ja lisäysten jälkeen selvitys lähetetään oikeudelle. Lisäksi selvitys lähetetään kuntaan, jos on tehty kaksi erillistä selvitystä kahdessa kunnassa. Käräjäoikeus postittaa selvityksen vanhempien asianajajille josta vanhemmat saavat omat kappaleensa. Selvityksen laatijaa saataan kutsua myöhemmin todistajaksi suulliseen käsittelyyn.

9.1.5. Sijaishuoltorekisteri

Ylä-Pirkanmaan kunnissa ollut käytössä sijaishuoltorekisteri, joka on luotu Lasten 7-hanketta edeltäneessä hyvinvointikehittäjähankeessa. Rekisteriin on merkitty lähes kaikki ammatilliset perhekodit ja lastensuojelulaitokset, joista Ylä-Pirkanmaan kuntien sosiaalityöntekijöillä on kokemusta. Sijaishuoltorekisteriä päivitettiin hankkeen aikana vastaamaan nykyisiä tietoja ja kokemuksia sijaishuoltopaikoista. Päivityksessä oli apuna Oriveden perhetyössä työkokeilussa ollut Sini Meskanen.

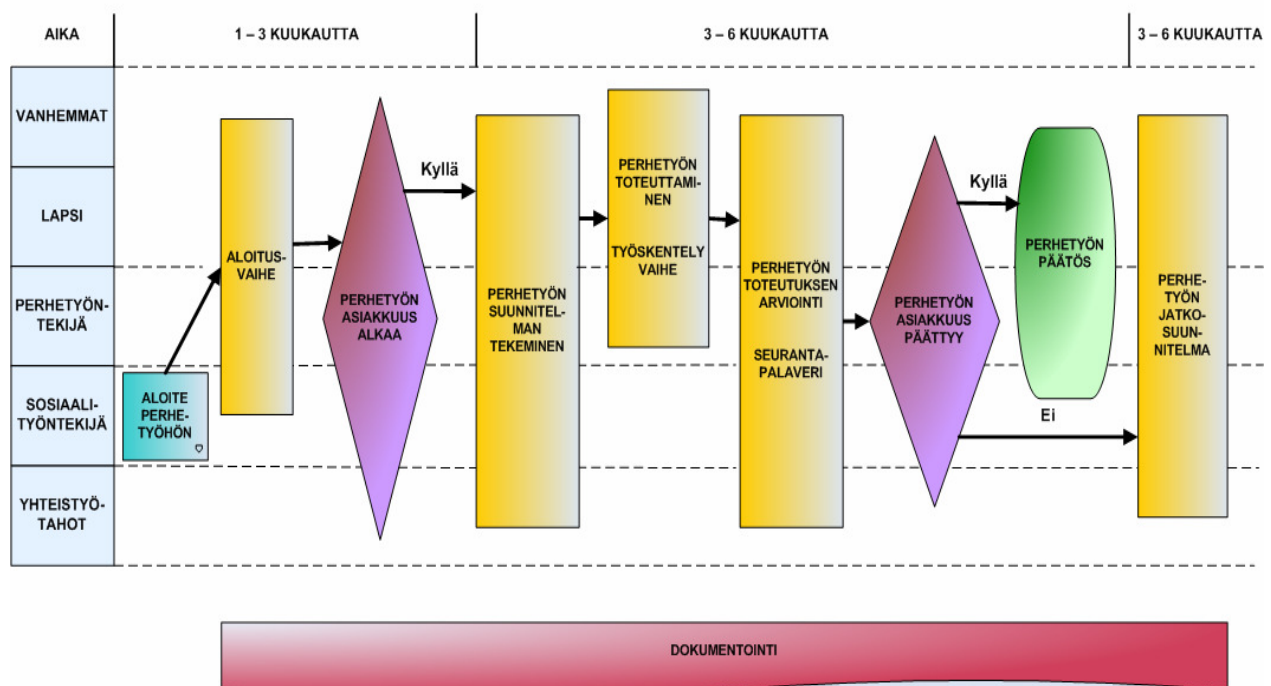
9.2. Lastensuojelun avohuollon perhetyö

Tässä luvussa on kuvattu millaisia konkreettisia asioita perhetyöhön on kehitetty hankkeen aikana yhteistyössä perhetyöntekijöiden kanssa.

9.2.1. Perhetyön prosessin mallintaminen

Perhetyön prosessin mallintaminen tehtiin, koska hankesuunnitelmassa oli määritelty yhdeksi perhetyön tavoitteeksi perhetyön prosessin kehittäminen. Seuraavassa on lyhyesti kuvattu perhetyön prosessi.

LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON PERHETYÖ

Kuva 4. Lastensuojelun avohuollon perhetyön prosessi

Asiakkuus lastensuojelun perhetyössä tulee vireille lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kautta, joka on tehnyt lastensuojelutarpeen selvityksen lapsen tilanteesta. Lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee perheen kanssa lastensuojelun avohuollon asiakassuunnitelman, jossa sovitaan lastensuojelun perhetyön aloittamisesta avohuollon tukitoimenpiteenä.

Perhetyön asiakkuus tulee vireille perhetyöntekijän ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän yhteisessä viikoittaisessa lastensuojelupalaverissa. Tässä palaverissa sovitaan asiakkuuden aloittamisesta ja yhteisestä kotikäynnistä, joka on ensimmäinen perhetyön käynti perheeseen. Ennen perhetyön suunnitelman tekemistä ja tavoitteiden asettamista käy perhetyöntekijä perheessä 3 – 5 kertaa. Aloitusvaihe voi kestää 1-3 kuukautta riippuen siitä kuinka monta kertaa viikossa perheessä käydään. Tänä aikana selvitetään perheen motivoituminen, sitoutuminen sekä mietitään perhetyön tavoitetta ja sisältöä.

Tämän jälkeen lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tekee päätöksen perhetyön aloittamisesta avohuollon tukitoimenpiteenä ja tehdään perhetyön suunnitelma. Perhetyön suunnitelma on perhetyöntekijän työväline. Suunnitelman tekemiseen osallistuvat aina vanhempi / vanhemmat, lapsi / lapset, lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijä. Perhetyön työskent-

telyvaiheessa toimitaan yhdessä asetettujen tavoitteiden ja sovittujen vastuiden mukaisesti. Perhetyöntekijän tehtävänä on lapsen hyvinvoinnin turvaaminen ja lapsen näkökulman esille-tuominen, mikä toteutuu vanhemmuuden ja perheen tukemisena sekä perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen vahvistamisena. Vanhemmille perhetyöntekijän kanssa työskentely on arjen ongelmien ja lasten kasvatukseen liittyvien tilanteiden jakamista ja työstämistä. Lapselle perhetyöntekijä on turvallinen aikuinen, joka auttaa lasta työstämään tunne-elämään ja vuorovaikutukseen liittyviä pulmia. Perhetyöntekijä toimii lapsen apuna ja tukena arjen tilanteissa sekä tukee lasta niin, että hän tulee kuulluksi ja hänen mielipiteensä tulevat julki. Keskeistä työskentelyssä on ohjaaminen ja tukeminen erilaisia toimintamalleja ja välineitä apuna käyttäen. Perhetyössä lähtökohtana on ajatus jokaisen perheen omista vahvuuksista ja voimavaroista, joita vahvistamalla ja tukemalla edistetään perheen elämäntilanteen hallintaa. Perhetyön vahvuutena on arjessa kohtaaminen, yhdessä tekeminen ja rinnalla kulkeminen.

Perhetyöntekijä seuraa tavoitteiden toteutumista. Hän pitää lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ajan tasalla lapsen ja perheen tilanteesta ja sosiaalityöntekijä vastaavasti kertoo esille tulleista asioista perhetyöntekijälle. Seurantaan liittyy se, että perhetyöntekijä kirjaa jokaisen kotikäynnin ja työskentelyyn oleellisesti vaikuttavat asiat sekä saadut puhelut, tekstiviestit ja sähköpostiviestit. Kirjaamisen tulee perustua faktoihin ja tosiasiahavaintoihin ja näiden tulee selkeästi erottua perheen tilannetta arvioivasta tekstistä sekä pohjautua suunnitelmassa oleviin tavoitteisiin.

Lastensuojelun avohuollon perhetyön suunnitelman toteutumista arvioidaan yhdessä perhetyöntekijän, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja perheen kanssa suunnitelmassa sovitun aikataulun mukaisesti. Tarvittaessa arviointitilanteessa voi olla paikalla myös muita perheen sosiaaliseen tai viranomaisverkostoon kuuluvia henkilöitä. Verkostopalaverissa käydään läpi suunnitelman teon yhteydessä asetettujen tavoitteiden ja vastuiden toteutuminen. Jokaisella perheen jäsenellä on mahdollisuus tuoda esille oma näkemyksensä siitä kuinka tavoitteet ovat toteutuneet tai jääneet toteutumatta. Tämän jälkeen perhetyöntekijä kertoo oman näkemyksensä ja viimeiseksi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Arviointipalaverin lopuksi päätetään jatkuuko perhetyö vai ei. Perhetyö päättyy, jos perhetyön suunnitelman arvioinnissa on todettu, että perhetyölle asetetut tavoitteet ovat optimaalisesti saavutettu, perhe pärjää omillaan tai perheellä on muuta tukea. Jos näin ei ole, työskentely perheessä jatkuu ja tehdään uusi perhetyön suunnitelma. Joissakin tapauksissa joudutaan toteamaan, ettei perhetyöllä voida perhettä auttaa tai perhetyön keinoin ei ole saavutettu haluttua muutosta, jolloin perhetyö lopetetaan ja perheelle tarjotaan muita tukipalveluita.

9.2.2. Esite ja lomakkeet

Perhetyön esite

Koko Ylä-Pirkanmaan alueelle suunniteltiin yhdessä perhetyöntekijöiden kanssa lastensuojelun avohuollon perhetyöstä esite, jossa on kuvattu mitä perhetyö on ja, että se perustuu lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän arvioon lapsen ja perheen tilanteesta. Lisäksi esitteessä on haluttu korostaa, että perhetyö on tavoitteellista ja suunnitelmallista työskentelyä, ja että työskentely perustuu perheen, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijän yhdessä tekemään perhetyön suunnitelmaan.

Tämän lisäksi esitteessä on kuvattu mikä on perhetyöntekijän rooli työskentelyssä perheen kanssa. Perhetyöntekijä turvaa lapsen edun toteutumisen, nostaa esille lapsen näkökulman, auttaa lasta ja perhettä löytämään omat voimavaransa, tukee vanhempia lasten kasvatuksessa esimerkiksi rajojen asettamisen harjoittelussa, tukee/auttaa perhettä kotitöiden organisoinnissa, opastaa ja ohjaa käytännön asioissa, tukee vanhempien jaksamista vanhemmuuteen ja tukee lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta. Perhetyön tavoitteiden saavuttamiseksi työskentelyta-voista esitteeseen on nostettu lasten kanssa työskentely, keskustelut, käytännön ohjaus ja neuvonta ja yhdessä tekeminen.

Perhetyön suunnitelmalomake on tehty valtakunnallisten perhetyön dokumentointiohjeistuksen mukaisesti ja siinä määritellään työskentelyn aloittamiseen johtaneet huolet, perheen sen hetkinen elämäntilanne, perheen muu tukiverkosto, yhdessä sovitut tavoitteet perhetyölle ja niiden toteuttaminen sekä eri osapuolten osuus toteuttamisessa. Perhetyön suunnitelmaa laadittaessa perhe, sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijät asettavat yhdessä tavoitteita työlle. Asetetut tavoitteet ovat pieniä ja konkreettisia, kuten säännöllinen päivärytmi, lasten päiväunet, auttaminen koulutehtävissä ja ulkoilu. Tavoitteiden tulee olla selkeästi määriteltyjä ja dokumentoituja. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan perhetyön arvioitu kesto, perhetyöntekijän viikoittainen työpanos ja arviointipalaverin ajankohta. Suunnitelmaan kirjataan konkreettiset menetelmät ja välineet joilla pyritään yhdessä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen.

Perhetyön arviointilomake on tehty valtakunnallisten perhetyön dokumentointiohjeistuksen mukaisesti. Arviointilomake sisältää arvion asetettujen tavoitteiden toteutumisesta ja kuvauksen perheen tämän hetkisestä elämäntilanteesta ja mahdollisista huolenaiheista. Mikäli perhetyötä päätetään jatkaa, kirjataan jatkotyöskentelylle uudet tavoitteet, vastuut, menetelmät ja välineet sekä seuraava arviointiajankohta. Jos työskentely päätetään lopettaa, kirjataan lopettamisen syy ja perheen jatkosuunnitelmat.

Perhetyön lausuntopyyntö ja lausunto

Yhä useammin lastensuojelun perhetyöntekijöiltä pyydetään eri tahoille selvitystä perheen tilanteesta. Useimmiten pyynnöt tulevat puhelimitse ilman selkeää tarkennusta siitä, mihin tarkoitukseen selvitystä/lausuntoa pyydetään. Lastensuojelun avohuollon perhetyössä on hyvä ottaa käyttöön työskentelytapa, jossa jokainen pyyntö selvityksestä/arvioinnista/lausunnosta pyydetään kirjallisena lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kautta. Tähän on hankkeessa luotu Keski-Suomen lastensuojelun kehittämissyksikön tekemän lausuntopyynnön pohjalta oma lomake.

Päätöksen lausunnon antamisesta tekee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä prosessinjohtajana. Tähän on hankkeessa luotu Keski-Suomen lastensuojelun kehittämissyksikön tekemän lausuntopohjan perusteella oma lomake, joka sisältää seuraavat asiat: kuka on lausuntoa pyytänyt, kenestä lausuntoa on pyydetty ja minkä vuoksi, lausuntoa antava taho, lausuttavat asiat, perhetyön aikajänne ja intensiteetti, perhetyön tavoitteet ja työskentely sekä sen arviointi ja lausunnon antajan tiedot (allekirjoitus, nimenselvennys, virka-asema ja yhteystiedot).

9.2.3. Dokumentointi

Perhetyön dokumentoinnin päälinjat tulevat valtakunnallisesta perhetyön dokumentointiohjeista, joiden laatimisessa perhetyön kehittäjä-palveluohjaaja on ollut mukana. Dokumentointia kehittänyt Tikesos-hankkeen työryhmä kokoontui vuoden 2007 aikana Mikkelissä kaikkiaan 7 kertaa. Työryhmän esitys Asiakastiedot lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakastietojärjestelmissä hyväksyttiin 18.2.2008 ja se on luettavissa osoitteessa:

<http://www.sosiaaliportti.fi/Page/7dca6c05-cb1a-48cd-91f2-72bc1fa79076.aspx>

Kirjaamista kehitettäessä määriteltiin dokumentoinnin tehtävä ja hyvän dokumentoinnin tunnuspiirteet. Dokumentointi perustuu lakiin, tukee asiakaslähtöistä ja suunnitelmallista työskentelyä, työntekijän reflektiivistä oppimista ja ammatillista kehittymistä sekä lisää asiakkaan ja työntekijän oikeusturvaa.

Dokumentointiohjeistuksen pohjalta tehtiin perhetyön suunnitelma- ja arviointilomake, lausuntopyyntö ja lausunto, jotka on kuvattu edellisessä kohdassa. Dokumentointiin liittyen on kirjattu myös se, mikä on dokumentoinnin tehtävä ja tarkoitus sekä se, mitä on hyvä dokumentointi. Lisäksi on luotu asiakaskertomuksen kirjaamiseen muistilista asioista, jotka tulee kirjata jokaisesta asiakaskäynnistä.

Perhetyön asiakaskertomuksen kirjaamisen muistilista eli asiat, jotka tulisi kirjata jokaisesta asiakaskontaktista. Muistilista sisältää seuraavat asiat: käyntipäivän päivämäärä, kirjaajan nimi

ja virkanimike, lyhyt kuvaus tapahtumasta (kotikäynti, puhelinkeskustelu tai muu yhteydenotto), tapaamisessa/yhteydenotossa mukana olleet ja missä/miten on tavattu perhettä tai oltu yhteydessä. Toteutuneiden käyntien lisäksi kirjataan peruuntuneet käynnit sekä kumpi osapuoli (asiakas vai työntekijä) on joutunut perumaan käynnin/muun kontaktin ja mikä on ollut perumisen ilmoitettu syy.

Jokaisen käynnin aikana perheen kanssa käsitellyt ja sovitut asiat kirjataan asiakaskertomukseen. Asiakaskertomukseen kirjataan myös perhetyöntekijän näkemys perheen tämän hetkisestä tilanteesta ja kuinka perhetyön suunnitelman mukaisten tavoitteiden toteutumiseen on pyritty. Kirjaaminen perustuu aina perhetyöntekijän omiin havaintoihin, kokemuksiin ja niiden perusteluihin, ja se sisältää konkreettisia asioita mitä on tehty suhteessa tavoitteisiin ja millaisia menetelmiä ja välineitä on työskentelyssä käytetty.

9.2.4. Tilastointi

Hankkeen ohjausryhmässä mukana olevat lautakuntien jäsenet toivoivat, että perhetyötä kuvataisiin muillakin asioilla kuin pelkillä asiakaskäyntien määrillä. Samalla sovittiin, että tilastot toimitetaan kunkin kunnan sosiaali-/perusturvalautakuntaan heidän toivomiensa määräajoin. Lisäksi tilastointitietoja voidaan käyttää apuna tehtäessä lasten ja nuorten hyvinvoinnin suunnitelmaa.

Tämän myötä kehitettiin perhetyön käyntien tilastointiin excel-taulukkopohja ja ohjeet kuinka tilastointi tehdään. Lähtökohtana tilastoinnissa on, että perhetyön käynnit tilastoidaan asiakaskäyntien pääasiallisen syyn mukaisesti, joita ovat

- Vanhemmuuden tukeminen
- Kodinhoidollisissa perustaidoissa ohjaaminen
- Perheen kriisi
- Lähisuhdeväkivalta
- Perheen sosiaalisen verkoston puuttuminen
- Raha-asioissa opastaminen
- Valvottu tapaaminen
- Raskaus / synnytys
- Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen
- Vanhemman mielenterveyden ongelmat
- Vanhemman päihteiden käyttö
- Vanhemman sairaus / vammaisuus
- Vanhempien jaksamisen tukeminen
- Lapsen perushoidossa ohjaaminen
- Lapsen/nuoren turvallisuuden tukeminen
- Lapsen/nuoren koulunkäyntivaikeudet
- Lapsen/nuoren mielenterveyden ongelmat
- Lapsen/nuoren rikollinen käyttäytyminen
- Nuoren päihteiden käyttö
- Lapsen/nuoren sairaus/vammaisuus
- Lapsen/nuoren tukihenkilönä toimiminen
- Yksittäinen käynti
- Sijaisvanhemman tukeminen
- Lapsen kehityksen tukeminen
- Alkuarviointi tapaaminen

Syiden mukaisen tilastoinnin lisäksi sosiaalityöntekijät toivoivat, että tilastossa on myös STAKES:iin vuosittain ilmoitettavat tiedot asiakkaana olevien lasten iästä ja perhekoosta. Nämä tiedot lisättiin tilastointipohjaan.

9.2.5. Perhetyön käsikirja

Perhetyöntekijöiden kanssa seututapaamisissa ja konsultaatiotilanteissa käytiin paljon läpi asioita, joista olisi toivottu olevan jotain materiaalia jatkossakin käytettävissä. Tämän pohjalta perhetyön kehittäjä-palveluohjaaja keräsi perhetyön käsikirjan, joka sisältää seuraavat asiat:

- Perhetyön, perhetyöntekijän työnkuvan ja asiakkaiden määrittely sekä yhteistyöverkostojen kuvaus
- Toiminta-ajatuksen, keskeiset toimintaperiaatteet ja arvot, joita ovat lapsen etu, lapsilähtöisyys, asiakaslähtöisyys, perhekeskeisyys, dialogisuus ja verkostotyö sekä ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys
- Perhetyötä ohjaavan lainsäädännön ja muut perhetyötä ohjaavat periaatteet, kuten eettiset ohjeet ja salassapito
- Kunnan/kaupungin strategiat ja lasten ja nuorten hyvinvoinnin suunnitelman

- ✿ Lastensuojeluprosessin ja perhetyön prosessin kuvaus
- ✿ Kuvaus perhetyön menetelmistä kuten lapsen kanssa työskentelystä, vanhemmuuden tukemisesta, keskustelusta ja neuvonnasta, ohjauksesta ja opastuksesta, varhaisesta puuttumisesta, huolen puheeksiottamisesta, verkostotyön menetelmistä ja toiminnallisista menetelmistä
- ✿ Kuvaus perhetyön välineistä kuten kartoista ja puista, korteista ja kuvista, lomakkeista ja muista toiminnallisista välineistä
- ✿ Perhetyössä käytössä olevat lomakkeet
- ✿ Perhetyön dokumentointi ja tilastointi
- ✿ Hankkeessa toteutetut toimintamallit
- ✿ Tays:n oppaat ja ohjeet sekä valtakunnalliset suositukset ja ohjeet
- ✿ Kirjallisuutta

9.2.6. Perhetyön ”työkalupakki”

Perhetyön ”työkalupakki” on kansio, johon on kerätty materiaalia lapsen kehitykseen ja elämän muutoksiin liittyen. Se sisältää myös Mannerheimin lastensuojeluliiton Tukea vanhemmille internetsivustolla (<http://vanhemmat.mll.fi/>) olevia lomakkeita sekä Mannerheimin lastensuojeluliiton Selvä elämä-tukioppilastoiminnassa käytettäviä lomakkeita nuorten kanssa työskentelyyn ([http://www.mll.fi/toiminta/nuorisotyö_ ja_kouluuyhteistyö/tukioppilastoiminta/aineistot/selva_elama-tukioppilaiden jat/](http://www.mll.fi/toiminta/nuorisotyö_ ja_kouluuyhteistyö/tukioppilastoiminta/aineistot/selva_elama-tukioppilaiden_jat/)).

Kansiosta löytyy myös muita perhetyöntekijän työskentelyä tukevia välineitä, kuten Vanhemmuuden roolikartta, verkostokartta, Perhe- ja huolipuntarit sekä lasten ja nuorten mediakasvatukseen liittyvää materiaalia.

Lähteet

Lastensuojelulaki 417/2007 www.finlex.fi

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma

http://www.netra.fi/nc/doc/download.asp?id=Hallitusohjelma_Vanhanen_II:3031:%7BF8CA154B-A073-4B1E-B40F-1685ABDBF9FE%7D

Asiakastiedot lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakastietojärjestelmissä. Sosiaalialan tietoteknologiahanke, Tikesos.

<http://www.sosiaaliportti.fi/Page/7dca6c05-cb1a-48cd-91f2-72bc1fa79076.aspx>

Lähteet

Liite 1 Koulutuspalautekaavake

Opetuksen etenemistahti oli liian hidas sopiva liian nopea
Opetusmateriaali on sisällöltään liian suppea sopiva liian laaja
Kouluttajan asiantuntemus oli kohtalainen hyvä erinomainen
Käytetyt opetusvälineet olivat sopivia väriä toimivia

Mainitse kaksi asiaa, jotka opit tänään

Ruusuja ja risuja

Liite 2 Väliarviointikaavake

1. Toimin

- 1 sosiaali-/perusturvajohtajana
- 2 sosiaalityöntekijänä sosiaalitoimistossa
- 3 perhetyöntekijänä/ohjaajana
- 4 Kapenen psykologina
- 5 Kapenen sosiaalityöntekijänä

2. Valitse se vaihtoehto, joka parhaiten mielestäsi kuvaa kutakin väitettä. Ympyröi vain yksi vaihtoehto / väite.

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
Hanke on järjestänyt riittävästi koulutusta	1	2	3	4
Hankkeen kautta on tullut uusia toimintamalleja/ohjeita työhön	1	2	3	4
Hankkeen kautta tulleet uudet toimintamallit/ohjeet ovat tarpeellisia	1	2	3	4
Olen ottanut käyttöön uusia toimintamalleja omassa työssäni	1	2	3	4
Hanke on vastannut niihin toiveisiin, joita minulla oli ennen hankkeen käynnistymistä	1	2	3	4
Hanke on tuonut apua päivittäiseen työhöni	1	2	3	4
Hanke on näkynyt riittävästi esim. lehdissä	1	2	3	4
Hankkeen toiminnasta ja uusista toimintamalleista on tiedotettu riittävästi	1	2	3	4

3. Mitä positiivista hanke on tuonut omaan työhösi?

---

4. Mitä negatiivista hanke on tuonut omaan työhösi?

---

5. Toiveita hankkeen loppuajalle

---

6. Arvioi hankkeen tähänastinen antia oman työsi kannalta. Ympyröi yksi vaihtoehto.

4 5 6 7 8 9 10

Liite 3 Loppuarviointikaavake sosiaalityöntekijät

1. Olen projektiryhmän jäsen

- kyllä
 ei

2. Olen ollut työssä koko hankkeen ajan (8/2006 – 10/2008)

- kyllä
 ei

3. Työsuhteeni on vakituinen

- kyllä
 ei

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
4. Olen saanut riittävästi tietoa hankkeen toiminnasta	1	2	3	4
5. Olen saanut vaikuttaa riittävästi hankkeessa kehitettyihin asioihin	1	2	3	4

Asiat, joihin olen saanut vaikuttaa

Asiat, joihin olisin toivonut saavani vaikuttaa

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
6. Olen tavoittanut hankkeen työntekijät tarvittaessa	1	2	3	4
7. Olen saanut apua päivittäiseen työhöni	1	2	3	4

Asiat, joihin olen saanut apua

Asiat, joihin olisin toivonut saavani apua

Mistä saat avun jatkossa?

Miten korvataan hanketyöntekijöiden työpanos jatkossa?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
8. Hankkeen järjestämät koulutukset ovat olleet tarpeellisia työni kannalta	1	2	3	4

Mitkä koulutukset ovat olleet tarpeellisimpia oman työsi kannalta?

Mihin asioihin liittyen toivot jatkossa koulutusta?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
9. Olen kokenut seututapaamiset hyödyllisiksi oman työni kannalta	1	2	3	4

Perustele vastauksesi

10. Toivon seututapaamisten jatkuvan jatkossakin

- kyllä
 ei

HANKKEEN LOPPURAPORTTI

Mikäli vastasit kyllä, minkä sisältöisenä toivot niiden jatkuvan

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
11. Hanke on vastannut niihin toiveisiin, joita minulla oli ennen hankkeen käynnistymistä	1	2	3	4

Tavoitteet, jotka ovat toteutuneet

Tavoitteet, jotka jäivät toteutumatta

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
12. Työskentelytapani lastensuojeluasioissa on muuttunut hankkeen myötä	1	2	3	4

Mitkä asiat ovat muuttaneet työskentelytapaasi?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
13. Tunnen työtäni keskeisesti ohjaavat lait	1	2	3	4
14. Koen pystyväni toteuttamaan lakien vaatimukset työssäni	1	2	3	4

Mitkä asiat ovat edistäneet lainmukaista työtä?

Mitkä asiat ovat estäneet lainmukaista työtä?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
15. Hankkeen kautta tulleet uudet toimintamallit / ohjeet ovat tarpeellisia	1	2	3	4

Mitkä toimintamallit olet kokenut hyödyllisimmiksi?

16. Koetko, että hankkeen aikana on tullut toimintatapojen muutoksia lastensuojeluun, jotka jäävät pysyviksi?

- kyllä
 ei

Perustele vastauksesi

Kuinka varmistetaan hankkeen myötä tulleiden toimintatapojen pysyvyys?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
17. Lastensuojelun asiakasperheiden tilanne on parantunut hankkeen vaikutuksesta	1	2	3	4

Miten vaikutus näkyy?

18. Miten jatkossa kehität omaa työtäsi?

HANKKEEN LOPPURAPORTTI

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
19. Olen saanut seutusosiaalityöntekijän työpariksi tarvittaessa	1	2	3	4

Asiat, joissa olen saanut työparikseni

- Avohuollon toimenpiteet
- Kiireellinen sijoitus
- Huostaanoton valmistelu
- Huostaanoton purku
- Sijaishuoltopaikan muutos
- Selvitys oikeudelle
- Muu, mikä?

Asiat, joissa olisin toivonut saavani työparikseni

- Avohuollon toimenpiteet
- Kiireellinen sijoitus
- Huostaanoton valmistelu
- Huostaanoton purku
- Sijaishuoltopaikan muutos
- Selvitys oikeudelle
- Muu, mikä?

Minkä vuoksi seutusosiaalityöntekijä on ollut työparina?

Mistä saan työparin jatkossa em. tilanteissa?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
20. Olen saanut uusia näkökulmia työhöni seutusosiaalityöntekijää konsultoimalla ja työparityön kautta	1	2	3	4

Mainitse millaisia?

21. Koetko, että jatkossakin tarvitaan seutusosiaalityöntekijää?

- kyllä
- ei

Perustele vastauksesi

22. Mikä on mielestäsi paras tapa järjestää sijaishuoltopalvelut kunnassasi?

- Ostetaan järjestöltä (esim. pela)
- Hankitaan ja kilpailutetaan itse
- Seutusosiaalityöntekijä hankkii ja kilpailuttaa
- Yhteistyössä lähikuntien tai yhteistoiminta alueen kanssa seudullisesti
- Muu, mikä?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
23. Yhteistyö kasvatus- ja perheneuvolan kanssa on parantunut hankkeen myötä	1	2	3	4

Miten parantuminen näkyy työssäsi?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
24. Yhteistyö perhetyöntekijöiden kanssa on lisääntynyt	1	2	3	4

Missä asioissa (esim. lastensuojelutarpeen selvityksissä, kotikäynneillä?)

Missä tilanteissa jatkossa käytät perhetyöntekijää työparinasi?

Miten yhteistyötä voitaisiin jatkossa kehittää perhetyöntekijöiden ja kasvatus- ja perheneuvolan kanssa?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
25. Hankkeen myötä perhetyön näkyvyys on lisääntynyt	1	2	3	4

Mitkä asiat ovat lisänneet näkyvyyttä?

Mitkä asiat voisivat lisätä näkyvyyttä?

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä
26. Perhetyön kehittäjä-palveluohjaaja on tuonut uutta perhetyöhön	1	2	3	4

Mitä uutta perhetyön kehittäjä on tuonut?

27. Koetko, että jatkossakin tarvitaan perhetyön kehittäjää?

- kyllä
 ei

Perustele vastauksesi

28. Koen tekeväni suunnitelmallista lastensuojelutyötä

- kyllä
 ei

Mainitse missä asioissa se näkyy.

29. Minulle on luvattu, että työnohjaukseni jatkuu hankkeen jälkeenkin

- kyllä
 ei

30. Mitkä hankkeen myötä tulleet muutokset ovat olleet merkityksellisimpiä oman työsi kannalta?

31. Mitä muuta haluat sanoa hankkeesta (ruusut ja risut)

KIITOS VASTAUKSESTASI!